TRANSILVANIA

Anul LII. Martie 1921 Nr. 3.

VIOARA

de **Ion Gorun.**

— Hai, vecine, ce stai? Vrei să te apuce Drandarevski aicea?...

Micheru rămase cu ochii în urma vecinului, bucureştean ce nu pierde prilejul zeflemelii nici când aminteri dârdăe inima într'ânsul, — şi care acuma, dupăce mai mută cufărul, plin doldora, dintr'o mână într'alta, dispărù la colţul stradei înspre gară... Stăteà şi el, aicea în poartă, cu mantaua-i veche pe umeri, şi în mână cu cutia în care-şi purtà ce aveà mai de preţ la casa lui — ar fi putut zice chiar, pe bună dreptate, singura lui avere: — vioara. Stăteà şi îşi închipuià, după spusele de ieri şi de alaltăeri a atâtor păţiţi, iadul ce trebuià să fie acuma la gară, îmbrâncelile, pumneala disperată, care să ajungă întâi la peron, dela peron la scările vagoanelor, de pe scări în compartimente, pe coridoare, pe tampoane, pe acoperişuri... Auzià par'că aevea, femei ţipând, copii sbierând, oameni în toată firea scrăşnind, înjurând, smăcind şi trântind la pământ bătrâni cu ochii mari, îngroziţi, muţi de spaima crâncenei învălmăşeli, ce nu mai cunoaşte nici cinstirea cuvenită perilor albi, nici îngăduinţa datorită celor slabi, fragezi, flori plăpânde călcate în picioare de brutala deslănţuire a mişelnicelor instincte..! Cu o smăcire nervoasă, Micheru îşi ferì cutia cu comoara lui, pare-că în acea clipă ar fi auzit pârăindu-i încheieturile, subt apăsarea năvalei acelor biciuiţi de groaza ameninţării unor primejdii nelămurite, fantastice, vag-închipuite, dar cu atât mai sguduitoare de nervi şi răsturnătoare de orice cumpăt, răscolitoare de orice potolită judecată.

...Frumoasă zi de toamnă târzie... Vezi, cum firea rămâne senină şi indiferentă la grozăviile pe cari oamenii şi le

ațâță unii împotriva altora, — sau poate e cea mai crudă dintre ironii în această aparentă indiferență?... Soarele se culcă, colo spre Cotroceni, — umbrele se întind, în tăcerea și pustiul ce s'au făcut de jur împrejur... Și deodată o detunătură uriașă, de par' c'ar fi plesnit coaja pământului undeva aici aproape și limbi de foc ar fi isbucnit dintr'o gură de vulcan în erupție fără veste.

— «Au aruncat Arsenalul în aer!» — tresări Micheru cu ochii într'acolo; — «de acuma s'a hotărât... Cei din urmă ai noștri au plecat... Puhoiul ne ajunge... Cine-a scăpat, a scăpat, — cine-a rămas, a rămas»...

A rămas și Micheru cu vioara. Vioara a închis-o într'un dulap, — iar el a doua zi pe la amiazi, a pornit să vadă, cu ochii lui mânioși, dar mut cu inima strânsă, necinstirea pământului acestui, străbătut de blajina Dâmboviță, de către cismele, copitele și roțile venite din toate depărtările spurcate, ca să calce peste grumazii și peste inimile noastre.

Și i-a văzut, trecând în șiruri oțărite, și a urmărit multă vreme cu ochii un neamț bărbos, pășind apăsat în rânduri, cu picioarele răscrăcănate, cu ochii ieșiți din orbite, cu obrazul congestionat, răcnind mai tare decât ceilalți, o arie răsboinică barbară.

— Tot bine cel puțin, că nu sunt bulgari, — își zice Micheru oftând, — dar el însuși în sinea lui cu prea puțină încredințare pătruns de acest «mai bine»...

Acasă însă îi pieri și această slabă mângăere, căci cu ajutorul domnului subcomisar, «Ocupația» îi hărăzise tocmai un bulgar spre încoartiruire, în una din sărăcăcioasele-i două odăițe din Dealul Spirii.

Erà un vlăjgan cioplit ca din topor — sergent, caporal, — Micheru nu le cunoșteà uniforma și nici nu l-a întrebat, — o mutră dintre acelea despre cari nu știi niciodată, când se strâmbă, dacă vrea să râdă sau să se încrunte, dacă e în toane bune ori, apucat de năbădăi, ci trebuie să-i aștepți isbucnirea, aminteri la fel de respingătoare, ori de se bucură, ori de e mânios de ceva. Bulgarul ăsta — Micheru nu l-a întrebat niciodată cum îl cheamă — erà însă un om mai ăles muncit de curiozitate, — căci dela început s'a pus pe cercetare, mai întâi trăgând cu ochiul, prin colțuri, pe subt mobile, pe scrinuri, — apoi trăgând

BCU Cluj / Central University Library Cluj

un sertar ici, altul dincolo, — urcând în pod, coborând în pivniță, — apoi întorcându-se, cu tot mai multă îndrăsneală, cu cât investigațiile-i dădeau roade mai puține, și cerând să i se descuie dulapurile, adurmecând, cu nasul în vânt:

— Nemă tutun?

— Joc, — răspundeà Micheru pe turcește, ca să-l înțeleagă mai bine bulgarul, care aminteri o rupeà destul de pocit și pe românește.

Un fior totuși îl trecù pe meșterul viorist, când văzù că bulgarul rămâne cu ochii țintă la cutia cu vioara. I se părù că vede în privirea lui o lucire de lăcomie. Te pomenești că bestia a pus ochii pe comoara asta și o să-i ghiciască prețul, — iar apoi, din clipa aceea... s'a dus!

Dar după o contemplare laborioasă expresia de nedumerire stăruì pe fața barbarului:

— Astă cum mașina este?

Și fără a aștepta răspunsul, se plecă să cercetеze încuietoarea. Micheru îngălbunì.

— Stăi, — îi oprì mânile noduroase, grosolane; — stăi că o descui eu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Scoase, tremurând, cheița din buzunar, o învârtì în broască încet, ca în așteptarea unei catastrofe inevitabile de-acuma, — ridică și mai încet capacul, și rămase acolo, cu capul plecat ca în așteptarea unei osânde, rostite asupra capului său nevinovat, de o silnicie în fața căreia trebuià să stea umilit, neputincios.

— Ahă, ști nă io, dipla, cetera... Tu ști cântă, bre? — auzì răgușala bulgarului. Cântă nă mine Șumi Mariță...

La hohotu-i bădăran, Micheru ridică ochii.

— Ce să cânt? că nu mă prea pricep... Nici nu-i a mea. A lăsat-o unu, — un țigan d'a plecat de p'acilea... la o gioarsă acolo...

— Nu facem nimică... Hăidea, cântăm nă mine.

Meșterul prinse vioara și scoase câteva scârțărituri, în fața cărora, bulgarul rămase gânditor, ca un cunoscător ce, deprins cu altfel de melodii, le-ar judecà pe acestea cu desaprobare.

— Nu placem nă mine... Nu șă putem jucăm cum cântă tu, bre...

Aruncă o privire dispreţuitoare asupra scârţăitoarei din mânile mămăligarului, — apoi alta, plină de interes şi de curiozitate, asupra cutiei, în care Micheru reintegră cu sfială comoara lui salvată.

* * *

Au trecut trei luni de zile, în care timp bulgarul, tot mai morocănos, tot mai adesea înjură printre dinţi sărăcia mămăligarului ăstuia, care nici n'aveà, nici nu aduceà mai nimica la casă. Nici tutun, nici băutură, nici de-ale mâncării... Cu ce dracu trăià omul ăsta? Dă-l încolo!

Numai când îşi aşezà vaxul şi periile pe raftul de lângă pat, răsboinicul se duceà cu gândul la cutia neagră, lustruită, din dulap, cu belciugul galben de-asupra, bine de prins şi uşor de purtat... Amà, ce mai lăduţă pentru mărunţişurile astea...

Şi când, într'o zi, s'a dat un ordin de plecare, — s'a făcut nevăzut bulgarul, fără să-şi ia rămas bun dela gazda-i de silă, — care tocmai atuncea se întâmplase să şi lipsească de-acasă.

Intorcându-se, prima-i mişcare fu la dulapu-i cu comoara... Şi înlemnì ca şi uşa ce deschisese brusc, cu înfrigurare...

— Mi-a luat-o, mi-a luat-o..., se prinse cu mânile de tâmple, gata să isbucniască într'o jelanie, ca după un mort iubit, rapid de o soartă neîndurată...

Dar nu... Printre boarfele răvăşite, — iată gâtul vioarei... Erà aruncată acolo, de o parte, ca un lucru netrebnic, — ceva ce numai te încurcă, — bun de aruncat la gunoi...

Micheru scoase cu sfinţenie vioara de subt maldărul de boarfe, şi încet, uşor-uşor, în surdină, prinse şi dete glas, acuma întâia oară după atâta vreme, unui cântec din fantazia lui, unui cântec ce pai'că pornià să însoţească bucuros marşul bulgarului vesel d'a fi răpit mămăligarului ceea ce el aveà mai preţios la casa lui: — cutia de perii şi de vax, cum nici un ofiţer n'avea...

Unui cântec, ce apoi se avântà să aducă slavă puterii aceleia, ce pe fiecare tainic îl îndemnà, să preţuiască din lumea aceasta anume acele lucruri mai mult, de cari cu adevărat este vrednic.

Cântec primăvăratec.

Afar' e cald. Miroas'a primăvară!
Blând râde iară soarele 'n fereşti,
Simţi cum începe viaţa să tresară,
Ca Faust iar, încet re'ntinereşti.

Un fir de iarbă verde, de sub glie
Işi clatin' acum capu-a eleganţă
Inchipuind în firea ce învie
Etern acelaş simbol de speranţă.

Natura 'ntreagă râde blând în Soare,
Şi lumea toată 'i par'că mai sprinţară
E'un svon voios, măreţ, de sărbătoare
Subt parfumatul vânt de primăvară.

Cuprins şi eu d'a firii nebunie
'N obştescul imn de proslăvire-a vieţii
Ca mai de mult, în suflet îmi adie
Fiorul cald şi sfânt al tinereţii.

Străvechea, dulcea dragostei chemare
Avânt sublim ce 'n noi sădit-au zeii,
Fior divin ce-n suflete tresare
Când ies de sub zăpadă ghioceii.

Cum vinul vechi, — bătrânul nins de vremuri —
Iţi toarnă 'n sânge lânceda-i beţie
De-al Ei fluid, tot astfel te cutremuri
Cuprins d'universală sympathie.

O! primăvar' a vieţii tinereţe!
Subt magica-ţi baghetă preschimbi firea!
Vin de-mi goneşte vălul de tristeţe
Şi fă să mă sărute iar, Iubirea!

Martie 1921, Elisabetopol.

Al. St. Georgescu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cum a fost prins Horia şi Cloşca?

de **T. V. Păcăţian.**

Horia, cu numele cel adevărat Ursu Nicola, născut pela anul 1730 în comuna Albac, — capul revoluţiei sociale dela 1784 din Munţii Apuseni, — convingându-se, că cu oamenii săi, decimaţi rău în luptele date la Mihăleni în 17 Decemvrie 1784, nu mai poate continuà cu succes lupta începută pentru desrobirea economică a neamului său impilat din Ardeal, pentrucă e prea numeroasă armata trimisă asupra sa şi asupra credincioşilor săi în numele împăratului, cu care el vorbise doară şi se înţelesese: s'a decis să sisteze lupta zadarnică. Îşi părăseşte deci oamenii, sfătuindu-i întâi să-şi vadă fiecare de cap cum ştie şi cum poate, fuge apoi şi se ascunde prin pădurile Ardealului, împreună cu tovarăşul său Cloşca. Pribegind încoace şi încolo, ajung în pădurea Scorăcetul de pe teritorul comunei Mărgău din judeţul Cojocna, plasa Huedin, unde fac un popas mai lung. Dar spre nefericirea lor, pentrucă sunt tradaţi de opt ţărani români, Moţi şi ei, ca şi Horia şi Cloşca, şi prinşi în 27 Decemvrie 1784, sunt duşi la Alba-Iulia, iar acì, după ascultare, judecaţi la moarte şi în 28 Februarie 1785 *frânţi în roată*, cum erà obiceiul pe atunci, şi daţi dispreţului obştei, tot după obiceiul de atunci.

Pentru prinderea conducătorilor mişcării revoluţionare dela 1784, Horia, Cloşca şi Crişan, se pusese din partea stăpânirei un premiu de 300 galbeni împărăteşti şi premiul acesta a avut efectul dorit şi aşteptat pentrucă s'au aflat oameni, s'au aflat Români, cari să-şi tradeze binefăcătorii şi să-i dee pe mânile călăilor.

Crişan George, numit şi Marcul, se despărţise de ceialalţi doi tovarăşi ai săi, şi el a fost prins separat, de nouă ţărani români din Munţii Apuseni, conduşi de preotul din Cărpiniş Moise Popa şi de cel din Lupşa Simeon Popa. Aruncat fiind în temniţă, imediat după ascultare Crişan s'a spânzurat în celula sa, cu ajutorul curelelor dela opinci. Judecătorii săi însă nu au fost mulţumiţi cu aceasta autoexecutare, ci au adus sentinţă formală şi asupra lui, care a şi fost executată în toată regula. Corpul său neînsufleţit a fost împărţit cu solemnitate

astfel: capul tăiat şi pus în ţapă în comuna Cărpiniş. Corpul tăiat în patru bucăţi, şi una pusă în ţapă în comuna Abrud, alta în comuna Bucium, a treia în Brad şi a patra în comuna Mihăleni, — toate acestea pentru a băgà groază în ţărănimea română şi a o face să înţeleagă, că cu domnii nu se poate ea prinde, pentrucă domnii sunt cei mai tari şi cu domnii ţine şi împărăţia, nu cu poporul cel prost.

Sfăşietoare de inimi va fi fost apoi executarea lui Horia şi Cloşca, întâmplată în 28 Februarie 1785 în faţa mulţimei adunate la locul de pierzare din Alba-Iulia, şi grozave vor fi fost torturile prin care au trecut cei frânţi în roate, martirii cauzei ţărăneşti din Munţii Apuseni, Horia şi Cloşca; dar ei le-au suferit ca adevăraţi mucenici, fără vaete şi fără tânguiri. Şi-au dat sufletul, în felul cum şi l-au dat, ca eroi adevăraţi, cu conştienţa liniştită.

Va fi sguduit adânc acest fel de executare barbară şi inima milostivă şi impresionabilă a împăratului Iosif II dela Viena, — care cunoscuse pe Horia, — căci a dat nu peste mult ordin să se compună o altă *«pravilă criminălească»*, care a şi fost publicată în toată împărăţia şi în toate limbile, în Ianuarie 1787, şi din care e ştearsă pedeapsa cu moarte prin frângere în roată, rămânând numai pedeapsa de moarte prin ştreang, pentru făptuiri grave penale.

Despre felul cum a fost prins Horia şi Cloşca, spre a putea fi daţi pe mâna judecătoriei, există un document, un proces verbal, luat cu cei 8 oameni, cari i-au prins, — adevărat, că la 20 de ani după prindere, în anul 1804, — dar cei ascultaţi aşà au fasionat, că-şi aduc bine aminte cum s'au îmtâmplat lucrurile şi aşà le spun, cum s'au întâmplat. Procesul acesta verbal s'a luat la ordinul din 22 Aprilie 1804 al comitelui suprem Stefan Haller din Aiud, din partea juraţilor asesori ai comitatului Alba-inferioară, Katonai Iosif şi Cseresnyés Ioan, cari în scopul acesta s'au prezentat în 30 Aprilie 1804 în Abrud, unde au efectuit apoi ascultările şi au dresat procesul verbal.

Introducerea şi încheierea procesului verbal e făcută, după uzul din zilele acelea, în limba latină, iar ascultarea părţilor, cu întrebările puse şi răspunsurile date, în limba maghiară. Eu le dau însă în traducere românească, pentru a putea fi înţelese de toţi.

Intrebările au fost precisate astfel:

1. «Iși aduce martorul aminte de vremea, în care Horia și Cloșca, răsculând nația valahă și prădând cu ea pretutindenea, Exelența Sa, domnul general baron Kráj, pe atunci locotenent-colonel al unui regiment secuiesc de infanterie din secuime, a venit la Abrud cu miliție numeroasă, compusă din săcui și husari, pentru sufocarea revoltei? Dacă da, să mărturisească pe jurământul prestat, curat și după adevăr.

2. Pe cine știe martorul, din cele văzute sau experiate, și de unde, că cu onoratul Kráj, pe atunci locotenent-colonel, în privința prinderei celor doi capi ai răscoalei, Horia și Cloșca, ar mai fi pertractat, dându-i instrucțiunile necesare? Să spună mai departe, că:

3. In scopul atins, ce nizuințe sau dispoziții folositoare a experiat, anume, din partea Maiestății Sale Regelui, sau din partea sa proprie? A făcut ceva promisiuni cuiva, și cui, pentru exoperarea prinderei lui Horia și Cloșca, ori apoi la aceasta altcineva, cu alte motive, a îndemnat pe cineva?

4. Oare îndemnurile și promisiunile sale au avut ceva rezultat eficace, sau și fără de acestea s'ar fi văzut cineva dispus să exopereze prinderea celor doi corifei mai de multeori numiți, așà, că a lor prindere și de altcum s'ar fi întâmplat atunci, sau nu? In fine:

5. Să numească martorul pe aceia, cari ar mai puteà face mărturisiri în privința lucrului acestuia, după cea mai bună cunoștință a lor».

La aceste cinci întrebări au fost chemați să răspundă:

I. *Stefan Trif*, libertin, în etate cam de 72 de ani și

II. *Nuțu Mătieș*, libertin, în etate cam de 68 de ani.

După prestarea jurământului, au răspuns amândoi următoarele:

1. «De vremea aceea foarte neplăcută, care cade în anul 1784, când Horia și Cloșca, răsculând nația valahă, și cu ea nu numai prădând pretutindenea, dar săvârșind și omoruri îngrozitoare, și când spre potolirea acestora, domnul Kráj, pe atunci locotenent-colonel, a venit cu miliție numeroasă la Abrud, ne aducem foarte bine aminte.

2. «Știm apriat și cu siguranță, că în privința prinderei celor doi capi ai răsculării nației valahe, numiții Horia și Cloșca,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

cu stimatul domn locotenent-colonel Král nime altul, decât numai dl Meltzer Anton, pe atunci contraş (cuvânt folosit în textul maghiar, care înseamnă, probabil: «controlor»), iar acuma şpan cameral, singur a vorbit şi i-a dat toate instrucţiile necesare; iar acestea aşà le ştim, că noi doi, pe atunci gornici (păzitori) de pădure, am stat sub mânile domnului şpan cameral, ca pe atunci cel mai apropiat superior al nostru, şi dânsul a plătit om ca să vină sus la noi şi să ne aducă cumva jos la Abrud, spre a se înţelege cu noi în privinţa prinderei lui Horia şi Cloşca. Noi atunci, numai decât, temându-ne de ameninţările naţiei valahe, că anume, dacă s'ar aflà, că cineva ţine cu domnii şi cu Ungurii, să fie sigur unul ca acesta, că nu numai viaţa, ci şi averea şi-o va perde, şi nu numai casele, ci şi pomii dinprejur vor fi aprinşi şi prefăcuţi în cenuşă: n'am putut să venim în jos la Abrud; dar cu toate acestea, mai târziu, pentruca să înplinim ordinul superiorului nostru, am legat de caii noştri două căprioare, ca să le ducem la Zlatna, decedatului domn Zelenkai, şi când am ajuns în Abrud, parte pentrucă aşà ne erà datorinţa, parte însă şi mai ales în urma soliei trimise nouă, am întrat în casa din Abrud a numitului domn Meltzer Anton, ne-am dat jos de pe cai şi am depus şi căprioarele, în scopul respectiv (az illetett czélra).

3. In privinţa prinderei lui Horia şi Cloşca am experiat la numitul domn Meltzer Anton astfel de nizuinţă şi strădanie, căreia alta asemenea nici nu se poate gândì; pentrucă ne-a promis, că va exoperà pe seama noastră dela Maiestatea Sa Impăratul, afară de remuneraţia specială, corespunzătoare meritelor noastre, încă şi eliberarea noastră din iobăgie, asemenea şi pentru aceia, cari în scopul de sus ne vor fi nouă de ajutor. Deci în cazul acesta, nu numai bunul său, întreaga sa avere, ci şi capul său propriu l-a pus chezăşie, ştiricind apoi dela noi, că pe cine vom luà pe lângă noi de ajutor, pentrucă toate le va suportà el, şi le va plătì el, în nizuinţele acestea ale noastre. Prin aceste năzuinţe, strădanii şi făgăduieli, întru atâta a câştigat inimile noastre, încât dând noi uitării fanfaronada (kérkedés) naţiei valahe, am primit asupra noastră prinderea celor doi corifei, pe moarte pe viaţă, luând pe lângă noi pe Trif Manoşel, Neag Iacob, Neag Dumitru, Mătieş Iuon, Mătieş George şi pe Nicola George, dar astfel, ca şi ajutor militar să

BCU Cluj / Central University Library Cluj

avem, la coborîre în jos. Numai decât domnul şpan Meltzer, cel cu bună nizuinţă, ne-a dus înaintea onoratului locotenent-colonel numit mai sus, Măria Sa domnul Kráj, în faţa căruia acum amintitul domn Meltzer încă a înşirat promisiunile făcute nouă, iar în urma acestor promisiuni noi încă am promis deplina noastră năzuinţă înaintea Măriei Sale, domnului Kráj. Numai

decât Măria Sa, domnul locotenent-colonel Kráj, ne-a făcut posibilă percurgerea teritorului, până la Ungaria, nouă şi celor numiţi ca luaţi de ajutor pe lângă noi, ca să putem umblà fără frică în scopul căutării şi prinderii celor doi corifei. Cu destulă frică am luat cu noi pe cei scrişi în pasaport, şi tot am urmărit pe Horia şi pe Cloşca, până le-am aflat urma, în judeţul Cojocna, pe hotarul comunei Mărgău (Meredgyó) lângă Someşul cald,

şi acolo i-am prins pe amândoi, iar când îi aduceam în jos, la vale, a venit şi ajutorul militar în calea noastră spre a ne apărà, — şi aceasta tot după instrucţiile date de domnul Meltzer Anton.

4. Cumcă stăruinţele şi promisiunile de multeori numitului domn Meltzer Anton au avut rezultat eficace, putem adeverì, pe jurământul prestat, din întreg sufletul nostru, în ce priveşte prinderea prin noi a lui Horia şi Cloşca; căci altcum prinderea lor nu se făceà, dacă noi, în urma promisiunilor domnului Meltzer, între temeri şi primejdii mari, fără mustrare sufletească, nu primeam asupra noastră prinderea lui Horia

şi Cloşca, care deci s'a făcut prin mijlocirile domnului Meltzer Anton.

5. Pe alţii, cari ar mai puteà şti ceva despre lucrul acesta, nu-i cunoaştem, şi cari ar puteà să dovedească ceva, ci numai noi doi, şi ceialalţi numiţi în pasaport, cărora, spre îmbărbătare, le-am expus de multeori promisiunea domnului Meltzer Anton şi îndatorirea lui faţă de noi».

După luarea acestor răspunsuri şi trecerea lor în procesul verbal, au fost ascultaţi separat următorii:

III. *Trif Manuşel*, cam de 46 ani;

IV. *Iacob Neagu*, cam de 48 ani;

V. *Dumitru Neagu*, cam de 44 ani;
VI. *Iuon Mătieş*, cam de 56 ani;
VII. *George Mătieş*, cam de 50 ani, şi
VIII. *George Nicula*, cam de 44 ani.

După prestarea jurământului, aceştia au fasionat, punându-li-se şi lor întrebările de sus, următoarele:

1. «Ne aducem toţi foarte bine aminte de vremea, când Horia şi Cloşca (în toamna viitoare vor fi douăzeci de ani), răsculând naţia valahă şi cu ea prădând pretutindenea, au produs pagube nemăsurate în ţară, ba s'au sevârşit şi multe uciderі, — că pentru potolirea acestora, domnul baron Kráj, pe atunci locotenent-colonel, a sosit la Abrud, cu miliţie numeroasă.

2. Noi n'am umblat pela Abrud cu ocaziunea, când a fost în Abrud stimatul de mai nainte domn Kráj, cu toate că ştim că a petrecut vremea acolo, cu mulţi soldaţi; dar din anumite comunicări, — pe altă cale nu, — ştim şi aceia, că singur dl Meltzer Anton, pe atunci contraş, acum şpan cameral, a fost acela, care a ţinut sfat cu onoratul domn Kráj în privinţa prinderii lui Horia şi Cloşca, dând instrucţiunile necesare. Dar dupăce cu ocaziunea aceea am fi umblat noi prin Abrud, cu bună faţă, dar între temeri mari, provocaţi fiind de Stefan Trif şi de Nuţu Mătieş, aceştia ne-au comunicat toate acestea şi nouă, precum şi aceea, că stimatul domn Kráj a dat pasapoarte, în cari, după spusele lor, spre a le puteà fi de ajutor la prinderea lui Horia şi Cloşca, suntem scrişi şi noi cu numele, şi că pe ei domnul Meltzer Anton însuşi i-a chemat în jos, trimiţând om anume după ei. Acestea ni le-au spus nouă.

3. Precum şi aceea ne-au spus numiţii Stefan Trif şi Nuţu Mătieş, că în scopul respectiv, la domnul Meltzer Anton ce năzuinţe şi dispoziţii folositoare au observat ei, când s'a obligat să ne câştige, nu numai eliberarea din iobăgie, ci şi altă remuneraţie, adecă cadou, pe care-l vom căpătà, şi că pentru tot cazul şi-a pus chezăşie averea sa întreagă şi pe sine însuşi, astfel, că domnul Meltzer Anton însuşi ne va da remuneraţia corăspunzătoare meritelor noastre, plătindu-ne în mod cinstit. Toate aceste promisiuni ne-au însufleţit atât de mult, încât legându-ne din toată inima şi din tot sufletul de Stefan Trif şi Nuţu Mătieş, am mers cu ei, cu atât mai vârtos, că după declaraţia numiţilor Stefan Trif şi Nuţu Mătieş, făcută în faţa

BCU Cluj / Central University Library Cluj

noastră, domnul Meltzer Anton ar fi făcut promisiunile amintite şi înaintea stimatului domn Kráj, de mai multe ori numit, şi drept aceea am primit pasapoarte, ei şi noi. Adevărat, că eram în mare frică, temându-ne de poporul răsculat, care ameninţa-se, că dacă se va aflà cineva dintre Valahi, care ţine cu domnii de neam unguresc şi cu Ungurii, acela îşi va pierde nu numai viaţa, ci şi averea întreagă, pentrucă şi pomii dinprejurul casei sale vor fi aprinşi şi prefăcuţi în cenuşă; dar noi la toate acestea nu ne-am gândit, ci am plecat cu cele două persoane, ca să prindem pe cei doi corifei de multeori numiţi, şi atâta am urmărit pe Horia şi Cloşca, până dând de urma lor, i-am prins pe amândoi, în comitatul Cojocna, în hotarul satului cu numele Mărgău (Meredgyó), lângă Someşul cald, şi când îi aduceam de acolo, ajutorul militar a venit în calea noastră spre apărare, şi după comunicările lui Stefan Trif şi Nuţu Mătieş, şi aceasta s'a întâmplat după instrucţiunile domnului Meltzer Anton.

4. Prinderea acestor două persoane, anume, a lui Horia şi Cloşca, nu se întâmplà atunci la nici un caz, dacă în urma promisiunilor domnului Meltzer nu luam noi asupra noastră sarcina aceasta; prin urmare putem mărturisi fără nici o vătămare, că prinderea lui Horia şi Cloşca s'a făcut la mijlocirea şi în urma promisiunilor domnului Meltzer.

5. Că despre acest lucru cine ar mai puteà face mărturisiri, şi cine ar mai puteà fasionà, noi nu ştim, decât numai pe noi ne ştim şi pe cei doi martori, ascultaţi înaintea noastră».

*

Acestea sunt mărturisirile făcute în faţa organelor stăpânirei, cu privire la prinderea lui Horia şi Cloşca, din partea celor opt Români din Munţii Apuseni, trădători ai lui Horia şi Cloşca, şi în mod inconştient trădători ai cauzei lor proprii. Din felul cum ele sunt făcute şi trecute în procesul verbal, se vede apriat, că oamenii, — probabil în urma unui nou bacşiş pus în vedere din partea lui Anton Meltzer, — au fost din vreme instruaţi, că ce au să răspundă şi cum au să răspundă, pentruca din fasionările lor să se poată constatà în mod neîndoios meritele, pe cari şi le-a câştigat acest Meltzer în jurul prinderei lui Horia şi Cloşca. Căci e evident, că alt scop ascultarea acestor oameni şi dresarea procesului verbal despre spusele

lor, nu a avut şi nu a putut să aibă, decât numai câştigarea din partea lui Meltzer a unui document vrednic de crezământ, pe baza căruia să poată cere dela locurile mai înalte o remunerație oarecare, poate vre-o distincție, pentru serviciile sale mari, aduse tronului şi patriei, prin punerea la cale a prinderei lui Horia şi Cloşca.

Dar din cuprinsul acestor mărturisiri se mai pot constată următoarele:

Că nu şapte, cum s'a susţinut până acuma din partea unor scriitori, ci *opt* a fost numărul acelor Români, cari au tradat şi au prins pe martirii neamului Horia şi Cloşca.

Că aceşti opt nenorociţi, nu din îndemnul lor propriu au sevârşit actul de tradare, ci ademeniţi de promisiunile lui Meltzer, năimiţi şi plătiţi de acesta, au căzut în ispita de a comite aceasta crimă de lesă naţională.

Că la prinderea lui Horia şi Cloşca miliţia lui Kráj nu a avut absolut nici un rol decizător, pentrucă prinderea au sevârşit-o ceĭ opt Români, fără asistenţă militară. Miliţia s'a prezentat atunci, când prinderea erà isprăvită: când Horia şi Cloşca erau legaţi şi făcuţi inofensivi. Pe drum, când veneau toţi dela munte la vale, a apărut miliţia! Prin urmare sunt nemeritate laudele, pe cari scriitorii maghiari le au adus baronului Kráj, pentru «vitejia» arătată cu ocaziunea prinderei lui Horia şi Cloşca. Prinderea s'a făcut fără el şi fără oamenii săi. Iar tabloul, — paremi-se se află şi în muzeul Bruckenthal din Sibiiu, — care eternisează scena prinderei lui Horia şi Cloşca, şi pe care se văd soldaţi repezindu-se asupra lui Horia şi Cloşca, prinşi pe dela spate de câte doi Români, ca să-i lege cu funiile pe cari le ţin în mâni, e o lucrare fantastică, care nu corespunde realităţii nici decum.

Pentru omenire cea mai mare bogăţie ce se poate închipui iese din liberul concurs al tuturor superiorităţilor cu cari sunt înzestrate rasele deosebite şi care concurs îngăduie fiecăreia să contribuie, prin ce se poate numi capodopera ei, la prosperitatea omenirii întregi. (*Bergson.*)

Dobrogea ni dă Marea, plămânul trebuincios oricării naţiuni.
(*M. Cogălniceanu.*)

Doina.

Peste pacea câmpurilor şi a codrilor de brad,
Lin se leagănă un cântec, cel mai sfânt şi cel mai drag,
Firea 'ntreagă se 'nfioară şi se simte fermecată
De vrăjitul fără seamăn din cântarea minunată.

Doina e, cântare dulce, darul Domnului Preasfânt,
Cea din harfă îngerească coborâtă pe pământ!
Când făptura de durere n'a mai încetat să plângă,
A venit ca jalea lumii 'n tremurarea ei s'o frângă.

S'a 'ndurat şi 'ntreg tumultul răscolit ca o furtună,
Potolitu-s'a de graiul vibrător şi sfânt din strună,
Patimile turburate s'au topit în armonie,
Dulce, ca suflarea vieţii, pe când dragostea învie...

Oh, că-i mare avuţia, care e ţesută 'n tine,
Şi cu ea nouă chiar raiul ni-l aşterni din zări senine,
Doină, doină, soră scumpă, duioşia ta ne leagă 'n
O frăţie ce ne ţine dragi între sicriu şi leagăn.

Aurel Contrea.

CC-0. Cluj Central University Library Cluj

Sufletul ce ne trebue.

Este desigur cutezător şi riscat a aveà pretenţia să spui sentinţe definitive asupra epocei în care trăeşti, asupra oamenilor, asupra curentelor, asupra sbuciumărilor care o stăpânesc. Tu, contimporanul, nu eşti în vieaţa ta decât un val din sutele de mii de valuri care se frământă, aleargă, sfarmă, surpă, sau se frâng în mici fărâme, pe întinsul mării la un moment dat. Fiind prins mereu în lanţul nesfârşit de puteri ce te înconjoară, abià dându-ţi seama de ceeace se petrece cu tine, având doar o conştiinţă nedesluşită despre legăturile ce te ţin şi te aservesc marei mişcări generale, tu abià vei puteà să rostesti o sentinţă asupra ta însuţi. Vei puteà, cel mult, să vezi cu ochii tăi mişcarea generală, dar cu ce scop a pornit ea, ce urmă-

reşte ca ţintă finală, nu vei puteà să pricepi decât tot prin prisma unei foarte înguste subiectivităţi.

O epocă, ca şi o generaţie, cu toate credinţele, cu toate sbuciumările, cu toate luptele ei poate fi înţăleasă deplin, şi deci judecată, numai de generaţia unei epoce următoare, dupăce ţinta sbuciumului, actual acum, a fost realizată. Numai atunci devin înţelese multe din tendinţele cărora o generaţie se supune orbeşte, sau le combate cu putere extremă. Evoluţia vieţii omeneşti e purtată de râuri nevăzute şi mute, râuri ce pleacă toate din cea mai grea şi mai nepătrunsă taină a legilor sufletului omenesc.

Numai când contimporanul e cineva care se ridică de-asupra tuturor printr'o extraordinară înzestrare sufletească, când el, din muntele înalt al genialităţii sale, vede dintr'o ochire şi prezentul şi viitorul poate aveà cutezanţa să rostească sentinţe definitive asupra prezentului cu tot ce-i în el, asupra valurilor ce i-se sbat sub picioare, fără a riscà să fie dat de minciună de judecata definitivă a viitorului. Nu prin puterea luî de judecată, nici prin adânca lui simţire, poate omul mare să rostească sentinţe îndreptăţite asupra contimporanilor săi cu toate frământările lor, ci prin faptul că el este o parte conştie din marele suflet uman care cârmueşte evoluţia vieţii omeneşti, un rezervoar în care se adună pe o clipă ape limpezi din marele râu nevăzut şi mut care ne duce încătrău vrea el. De aceea se spune, de obiceiu, că oamenii mari întrec vremile lor, că nu încap în ele. Şi ei apreciind din prezent numai ceeace ştiu că-i bun şi pentru viitor, sunt de obiceiu certaţi cu prezentul, cu contimporanii şi sentinţele lor, deşi sub multe aspecte pot fi privite de definitive, până ce trăesc, rar sunt băgate în seamă, de obiceiu sunt desconsiderate sau dujmănite. Să ne gândim la Mihail Eminescu, de pildă.

* * *

Dar dacă noi contimporanii nu putem rostì sentinţe definitive asupra epocei în care trăim, nu mai puţin adevărat este că putem să privim în noi înşine şi în jurul nostru, să observăm şi să spunem ceeace băgăm de seamă. Dacă nu putem vedeà până în adâncul legilor cărora suntem supuşi, dacă nu ne putem da seama de ţinta finală în slujba căreia suntem,

putem totuşi să cunoaştem şi să simţim mai ales marile piedeci ce ni-se pun de-a curmezişul vieţii noastre.

Plecând din aceasta ordine de idei cred că puţini vor fi azi între noi care să nu-şi dea seama de *greul materialism* în care s'a cufundat societatea românească de doi ani încoace, ca într'o apă moartă, şi de grozava *sterilitate a vieţii superioare*, ca o urmare a acestui materialism. Se pare că, îndată după săvârşirea marelui act al unirii, sufletul mare, eroic, care a pregătit şi ne-a dat unirea, s'a risipit, s'a ascuns pentruca să nu-l mai găsească nimeni.

Cât de strălucite îşi vor fi închipuit strămoşii zilele pe care noi le trăim azi! Marii noştri morţi, şi noi înşine, aşteptam să vedem desfăşurându-şi frumuseţile toate sufletul desrobit, la lumina soarelui care a eşit din nori pentru vecie. Comorile pe cari a trebuit să le ţinem ascunse, aşteptam să-şi arete acum nestimatele; firele de aur şi firele de mărgăritar tăinuite aşteptam să facă decorul zilelor noastre.

Piatra a căzut, şi izvoarele pe care le-am simţit veacuri sub ea, puteau să ţişnească la lumină, să-şi arate limpezimea apei, puterea valurilor, frumuseţea cântecului. Marile puteri sufleteşti ale rassei noastre le aşteptam să pornească iresistibile curente în toate manifestările vieţii superioare, să pornească mari fluvii care să ne poarte pe toţi, să ne spele de tot ce-a fost rău în noi, şi strălucitori să ne arete, cu toată măreţia sufletului nostru etnic, şi nouă înşine, şi străinilor.

In loc de acest mare vuet al vieţii superioare, în locul marilor avânturi, a puternicelor curente etice, culturale, naţionale, sociale, care să poată desvăli toate forţele noastre etnice, societatea noastră se mişcă greoiu în apa ei moartă, în care nu se poate vâslì.

Pentrucă dacă vom lăsà la o parte instituţiile pe care menirea lor însăşi le pune în slujba sufletului românesc şi a preocupărilor superioare ale lui, şcoala, dela cea poporală până la universitate, teatrele noastre, şi peste tot instituţiile culturale, a căror activitate nu poate fi pusă la activul societăţii noastre de azi, va trebuì să spunem că din însăşi societatea noastră nu s'a pornit nici unul din acele puternice curente regeneratoare pe care le-am aşteptat cu toţii.

Marele act al unirii politice a tuturor Românilor s'ar păreà că ne-a epuisat toate forţele sufleteşti. Azi când ar trebuì să simţim clipă de clipă măreţia zilelor ce ne-a fost dat să ajungem, trecem prin vieaţă înjugaţi la carul micilor mizerii zilnice, lăsând sufletul să ni se întristeze, să ni se întunece.

Nu ascultăm, nu auzim nici cântecul ciocârliei din zorii zilei, nici suspinul priveghetorei din clipa înserărei; osana biruinţii, tămâia rugăciunii în care se învălue mereu înfăptuirea idealului nostru politic, ca orice act mare al istoriei, nu pătrunde până la noi. Lăsăm pe cei morţi care ne-au realizat idealul să cânte ei din lumea lor osana, să spună şi rugăciunea de mulţămită. Noi dacă auzim un cântec e al ciorilor şi al corbilor. Numai acesta ne impresionează.

De doi ani ne sbatem în deşert — întreaga societate, — fără să putem da dovadă de-un singur mare act, individual sau colectiv, tot mai lipsiţi de o orientare superioară, tot mai cufundaţi în cele din urmă îndeletniciri omeneşti, lipsiţi de bucurie, lipsiţi de dragoste, tot mai străini de spiritul de jertfă. De doi ani nu s'a ridicat nime din sânul nostru să cânte sfântul pământ al patriei unite, care abià aşteaptă să fie cântat, el desrobitul, el care ne-a înghiţit lacrimile şi sudorile de sânge. Nime nu s'a ridicat să ne spună în cuvinte de foc bucuria sângelui eliberat. Şi, ce este mai dureros, şi mai trist, foarte puţini simţesc lipsa de-a ascultà un cântec despre patria şi neamul desrobit.

La noi muzele au tăcut nu numai «inter arma», cât a ţinut răsboiul, ci şi după ce ele au încetat să zângănească. Scriitorii noştri, artiştii noştri se luptă din greu cu biruirea piedecilor ce se pun în calea activităţii lor superioare.

Glasurile de înaltă îndrumare morală şi culturală sunt tot mai rari, tot mai obosite. Nici un curent cultural dintre cele ce ne-au făcut atâta bine înainte de răsboiu nu şi-a putut pornì din nou valurile luptătoare, n'au răsărit nici altele nouă. La un popor de 14 milioane o carte de literatură în cinci mii de exemplare se desface în doi-trei ani, una de ştiinţă Dumnezeu ştie în câţi. La acelaş popor, după unire abià tângesc două-trei reviste literare lunare.

Cercetătorul din viitor, peste cincizeci, peste o sută de ani, când va judecà anii în care trăim noi, va explicà materialismul zilelor noastre numai după ceeace va fi rămas din el

BCU Cluj / Central University Library Cluj

până atunci, după neînsemnata parte bună pe care o va fi cuprinzând. El va vedeà în vremile de azi formarea unei noui societăţi, va vedeà o nouă însămânţare, va vedeà clădirile de cuiburi primăvara. Da, este adevărat că sub ochii noştri se face o nouă aşezare, şi într'o oarecare măsură e înţeleasă preocuparea materialistă din ziua de azi. Orice sămânţă, înainte de a-şi da lugerul, floarea şi rodul, îşi împlântă întâi rădăcinile în pământ. Orice pasere, primăvara, îşi clădeşte mai întâi cuibul, şi numai după aceea cântă în văzduh sau în crângul verde. Da, gospodării nouă, între condiţii schimbate, se alcătuesc sub ochii noştri.

Dar pentru această aşezare pur materială doi ani sunt prea deajuns... Cât de monstruoasă ar fi o sămânţă care n'ar mai da nici luger verde, nici flori, nici rod, ci şi-ar îngroşà numai rădăcinile, lăţindu-şi-le mereu sub pământ? Ce am spune de paserea care n'ar eşì în veci din cuibul ei să cânte?

Şi cu generaţia noastră, sub ochii noştri, se petrece ceva tocmai asemănător. Poruncilor vieţii materiale le-a putut satisface oricine în ţara noastră până acum. Pentru aceasta şi doi ani sunt prea mulţi; nenorocirea e că am trecut şi trecem peste satisfacerea acestor nevoi, că lăsăm să ne copleşească poruncile instinctului, care nu se pot săturà.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Desigur excesele de azi în aceasta direcţie nu vor ajunge până la cercetătorul de după o sută de ani, chiar pentrucă nu-s fireşti, nu-s sănătoase, şi el ne va judecà numai după neînsemnata parte bună a materialismului — care va ajunge până la el. Dar noi care trăim azi avem datoria să ne dăm seama de aceste treceri primejdioase peste ţintă şi să le înfrângem.

Noi nu putem să nu vedem că azi când ar trebuì să fim cu toţii «Mari de inimi, mici de patimi», pentrucă sub ochii noştri şi sub influinţa pildei ce le-o dăm noi creşte generaţia de mâne, suntem dimpotrivă; că avem o ţară atât de mare şi atât de bogată dar nu avem *un suflet* care s'o umple, care să o facă vie. Pecetea întâie care i se pune de generaţia de azi ar fi o pecete ştearsă dacă am rămâneà întunecaţi cum suntem, când datoria noastră a tuturor ar fi să-i dăm noi tiparul definitiv pentru generaţiile care vor venì, fiindcă în noi, care am văzut marele ceas, care am contribuit ca el să bată, trebue să vorbească mai clar, mai hotărât, mai înalt, sufletul strămoşilor noştri.

Intâiul glas al tuturor Românilor din gura noastră trebue să se audă. *Noi, suntem generaţia mare care am făcut unirea.*

* * *

Cum, noi să fim acea generaţie? Aşà cum ne vedem azi cu sufletul pustiu, fără bucurii, fără idealuri, greoi şi întunecaţi când e vorba de porniri idealiste, sprinteni şi plini de voinţă când e vorba de neînsemnatele bunătăţi ale vieţii materiale?

Desigur cei mai buni dintre noi cari au făcut unirea s'au dus. Pământul ţării îi acopere dela o graniţă la alta. Cât sunt ele de depărtate azi. Dar între cei vii de azi sunt încă mulţi din marea generaţie care a făcut unirea.

Dar atunci unde sunt pentruca să-i vedem la lucru, unde e sufletul lor strălucit ca să ne închinăm lui?

Sunt printre noi dar încă nu se pot arătà. Umplu satele şi umplu oraşele, casarmele şi şcolile, dar încă nu se pot mişcà. Sunt între Dvoastră, sunteţi chiar Dvoastră, dar încă nu vă simţiţi deplin. Eroismul sufletului hodineşte o clipă, e obosit.

Obosit pentrucă marile bucurii secătuiesc puterile sufleteşti tot aşà de tare ca şi marile dureri. Obosit de exterma încordare ce-a trebuit s'o pună în lupta mare pentru înfăptuirea idealului. Şi e lucru cunoscut de când e lumea: când ochiul stăpânului doarme, slugile îşi bat joc de el şi de agoniseala lui.

La poalele unui munte a adurmit uriaşul, dupăce zile dearândul a desrădăcinat munţii şi i-a zvârlit în dujmanii săi, mulţi şi uriaşi ca şi el. A spart şesuri largi între munţi, a desvălit isvoare nouă de ape, vuetul luptei sale încă nu s'a potolit în înaltul cerului până unde a ajuns. De respiratul său adânc, cum doarme, se cutremură vieţuitoarele pământului, murmură înfiorate apele. Numai un soiu de pitici ticăloşi, slugile lui nu se îngrozesc. Ei, ascunşi până acum de groază în crăpăturile stâncilor, cunoscând de pe răsuflul adânc că uriaşul doarme, se apropie tiptil de el. Unii, în cor, încep un cântec adormitor ca o moleşală nesfârşită, alţii se îmbracă cu o zdreanţă din mantaua uriaşului, alţii ridică vârful frânt al lăncei stăpânului şi pleacă să îngrozească lumea strigând: *Vine uriaşul*, daţi-i cu ce-i sunteţi datori. Şi în numele lui, adună dăjdii pe care le duc şi le ascund în scorburile lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ceva asemănător se petrece cu generaţia noastră, subt ochii noştri. Partea împărătească din sufletul fieşte căruia din noi, marile calităţi şi puteri care ne-au dat ceasul de azi, s'a retras pe-o clipă, — ostenită — în colţul cel mai tăinuit al fiinţii noastre. Şi în clipa retragerii în camera de culcare a stăpânului, au dat năvală slugile neruşinate şi lacome, calităţile ordinare ale noastre, instinctele, grăbite toate să sburde în libertate, să se sature, să se tăvălească în orgii, cu grabă şi cu impetuositate, ştiind că lumea lor ţine numai până la trezirea stăpânului — a calităţilor superioare ale sufletului nostru.

Şi fiecare din aceste slugi neruşinate, pe care trebue să le biciuim cât trăim pe pământ, pentru a nu răsturnà de pe scaun pe adevăratul stăpân — ţipă, cât le ia gura, — în vreme ce partea cea mai bună din noi doarme obosită! *Eu sunt stăpânul! Eu sunt omul.*

In desfrânarea lor sălbatică micile, urîtele însuşiri legate de mâna de pământ, sunt gata să compromită partea împărătească din fiinţa noastră şi fac tot ce pot ca aceasta să nu se mai trezească nici odată.

Şi, mai este ceva! După marile furtuni, pe valurile pline de spume murdare ale râurilor vin mai întâi săltând putregaiurile, ridicate de torenţi din cine ştie ce colţ întunecat, vin salciile desrădăcinate, vin punţi înegrite de vreme. Ele se arată mai întâi şi dacă ar aveà glas poate că ar strigà: *Noi suntem furtuna*, deşi furtuna s'a născut din picurii din nori, din vântul văzduhului, din şivoele munţilor, din pâraele dealurilor, şi biata buturugă, de n'ar fi venit potopul, ar fi rămas să putrezească mai departe în întunerecul unei păduri.

Tot asemenea şi în societatea de azi câţi nu se îmbulzesc tocmai în rândurile prime dintre cei ce n'au contribuit cu nimic, nici în trecut, nici în prezent la făurirea marelui eveniment al unirii.

Şi când din cei mai buni viază azi numai calităţile cele inferioare, când cei fără calităţi superioare ies pe întâiul plan, e firesc să avem materialismul cu grozava lui sterilitate în toate domeniile vieţii superioare.

Dar această sterilitate *nu poate fi decât trecătoare.* O generaţie care a contribuit la realizarea unui act atât de mare,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

nu poate fi decât eroică, şi o generaţie eroică nu lasă lucrul făcut numai de jumătate.

Şi pentru noi cei de azi munca nu ni-e isprăvită decât de jumătate. Ţară românească avem, dar trebue s'o umplem cu suflet românesc. *Şi anume cu sufletul acela care ne-a adus triumfători acolo unde suntem azi, cu suflet eroic,* pentrucă partea muncii ce ne-a mai rămas nu e mai puţin grea decât cea săvârşită.

Doi ani i-am petrecut în privaţiune sufletească. Puterile cele mai înalte, cele mai nobile ale sufletului ce ne-a dat unirea, nu s'au arătat în această vreme de transiţie; ca nişte cutezătoare şi mândre paseri ce-au bătut mereu înălţimile, ele şi-au adunat aripile, şi s'au hodinit.

Dar a sosit timpul să se trezească. A sosit timpul să se deschidă limpedele ochiu pătrunzător care luminează tot trupul. A sosit vremea să înflorească trandafirul, pentrucă altfel îl înăbuşe frunza selbatică a rugului care creşte din toate părţile. A sosit timpul să răsară soarele, pentrucă la lumina lunii suntem nişte umbre care nu ne mai cunoaştem.

Digitized by Babeş-Bolyai University Library Cluj

Şi soarele trebue să răsară din sufletul fieştecăruia din noi. Să trezim pe marele adormit, pe cel obosit de-o încordare aşà de extraordinară. Furtuna a trecut, ceriul s'a închis, păraele vin clocotind, cu valuri turbure şi grele şi se amestecă cu undele surie ale râului. Multă vreme după potolirea furtunii râurile sunt tulburi încă. Ceriul se insenineazà, şi ele rămân tot tulburi. Dar în sfârşit se limpezesc şi ele, şi pot oglindì seninul ceriului.

A sosit timpul să se insenineze şi sufletul nostru bătut de furtuni aşà de mari, să se poată oglindì în el întregul cer senin al românismului de azi.

Cei mai mulţi vor aveà puterea să se trezească singuri. Se vor sculà miraţi de apa moartă în care au zăcut. Se vor sculà cu toate puterile lor sufleteşti, şi vor gonì într'o clipă din ei înşişi, din preajma lor, ciorile şi corbii croncănitori ai preocupărilor meschine la care s'au dedat în vreme ce sufletul lor dormeà. Vor alungà şi pe falşii preoţi, cari au venit să slugească la altare.

Dar alţii mai puţin înzestraţi, nu se vor mai puteà trezì singuri. Pe aceştia trebue să-i deştepte fraţii lor, pentrucă avem

nevoe de orice strop de suflet românesc în clădirea şi consolidarea ţării noastre.

* * *

O parte din această muncă de trezire a sufletului eroic adormit sau obosit, a sufletului larg şi simţitor, a sufletului plin de mustul conştiinţii naţionale, a sufletului nutrit de ideal şi ţintind spre idealul ce nu se poate atinge decât prin jertfă, a sufletului de luptător neînfricat, a sufletului eroic care trebue să caracteriseze partea a doua a noului generaţii de azi, aceea a consolidării statului nostru, cum a caracterizat şi pe cea dintâiu a îmfăptuirii unirii politice, — o parte din aceasta muncă de trezire deci trebue să şi-o iea asupra sa şi presa românească şi în deosebi cea din Ardeal. Urmând aşà, ea ar continuà o tradiţie pe cât de veche pe atât de puternică.

Intr'adevăr întrebându-ne azi de ce suflet avem nevoe în noua noastră ţară, putem răspunde ca mai înainte: de suflet eroic. Dar tot aşà am puteà răspunde: de sufletul care a pregătit unirea ca şi de cel care a realizat-o.

Iar sufletul românesc de dincoace de Carpaţi întrucât a contribuit şi el la pregătirea unirii, a fost, în mare măsură, opera presei româneşti de aici.

De aproape 100 de ani — «Gazeta Transilvaniei» numără 83 — ziarele dela noi prin munca lor de fiecare zi s'au străduit să deştepte, să crească, să ţină treze, să întărească cele mai alese virtuţi ale sufletului românesc, pregătindu-l la o luptă pe moarte, pe viaţă cu dujmanul stăpân, îmbrăcându-l cu o largă simţire naţională, cu curaj, cu credinţă şi nădejde neclintită, cu eroism. Sau mai bine: au trezit şi au crescut cele mai alese virtuţi ale sufletului naţional care trăià inconştient, pregătindu-l pentru marea minune ce aveà să vină.

Dacă fiecare din noi are datoria să se trezească din visul urît de azi — apariţii întunecate când sufletul doarme — desigur ziariştii noştri vor trebuì să facă sforţări extreme pentru a puteà să se înşire alăturea cu bătrânii noştri gazetari Bariţiu, fraţii Mureşanu stâlpii «Gazetei Transilvaniei», şi cu întregul şir al celor ce sfârşeau de multeori în temniţe sau în casele de nebuni, pentrucă nici pe-o clipă nu lăsau să adoarmă conştiinţa naţională în poporul nostru. Dar publicul, societatea, trebue să vină în ajutorul presei. Să se scuture societatea de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

preocupările zilei de azi şi se va resimţi şi în presă. De aceea ori cari din întreaga noastră societate se vor trezì mai repede, împinşi de porunca sufletului eroic, trebue să deştepte şi pe alţii. Somnul prea îndelungat nu foloseşte. Cresc buruenile prea mari peste capetele noastre.

Să nu se creadă că ar fi mai greu de trăit aşà superior, idealist. Sufletul, în orice om, abià aşteaptă să fie deslegat de preocupările materiale ale existenţei. El e, din firea lui, un vultur. Nu-i place colivia, nu-i place arborii din vale. El vrea piscurile munţilor. Cercaţi şi faceţi o faptă frumoasă, mare, altruistă, cercaţi şi vă descătuşaţi de interesele meschine, porniţi pe drumul idealului, şi abià atunci veţi pricepe că trăiţi, abià atunci vă veţi simţì oameni, cu rost în lume, mândri, nobili, nemuritori ca nişte zei.

Aceasta o aşteaptă dela noi strămoşii, marii noştri morţi, şi generaţia ce creşte cu ochii la noi.

Şi când vă veţi fi trezit, când aripile sufletului eroic se vor fi deschis larg, veţi umpleà cu fapte mari, cu mari curente de regenerare, cu fericire, cu frăţie, cu suflet idealist ţara cea nouă. Veţi pune ca pecetă, tipar neşters şi sănătos pe începuturile noului nostru stat. Şi când societatea noastră va fi vie, sensibilă, altruistă, plină de dragoste, veţi vedeà cum se vor trezì, cum se vor naşte şi cântăreţii ţării.

In noapte nu cântă decât bufniţa, cucuvaia. Ciocârlia şi priveghetoarea cântă în lumina soarelui şi în crângul înverzit.

Norodul.

Din Captown la New-Jork,
Din pol în pol,
Din ecuator la tropice,
Noi ne târâm 'nainte — înapoi, domol
Greoi, febrili, electrizaţi,
Prin ţări exotice,
Rigide, 'nghetate, parfumate,
Ca nişte braţe de polipi nenumărate,
Ca nişte infinit de multe-antene,
Aceleaşi,

Pe acelaşi corp,
Inchise sub acelaş cer închis,
Miriapozi purtaţi de-aceeaşi soartă,
Din marea — moartă,
La Moscva, la Shanghai şi la Paris.

In jur de noi se plimbă rece timpul
Schimbând din loc în loc,
Din timp în timp, Olimpul
Aceleiaş credinţi.
Şi vremea cum ne 'ngroapă
Noi cei de azi ne ducem ca o apă
Şi ca o apă eternă, neschimbată,
Rămânem tot cei de azi şi de-altădată
Acelaşi val confuz,
Enorm,
Difuz,
Acelaşi val etern cu aparenţă efemeră
In orişicare parte de pe sferă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din Captowan la New-York,
Din pol în pol
Dând spaţiului şi vremilor ocol,
Noi suntem mecanismul complex,
Răstălmăcit
Şi neghicit,
Funcţionăm, ne mistuim şi iar ne naştem
Şi făr' să ne cunoaştem
Ne suntem oglindirea reflrântă 'n noi de veacuri a [veşnicului Eu;
Prin prisma care suntem externul se maschează,
Se frânge,
Se reflectă, ne minte ca o rază
Şi astfel orişicare
Noi ne părem un altul,
Ne 'ncăerăm, ne 'nfrângem, ne implorăm iertare
Şi ne iertăm,
Căci viaţa ne ordonă să 'nfrângem,
Să iertăm.

Masiv, nedefinit, etern convoi,
Noi ne sorim şi zgribulim l'acelaş soare
Şi împărţiţi,
Sub împărţiţi, pe spaţii şi pe timpuri trecătoare,
Fărămiţaţi şi totuş una,
Trăim ducând c'un pas 'nainte epopeia
Şi împărţim fără să vrem cununa
Cu orişicare eu pretins din Galileia.

Şi-astfel, fără să ştim ce suntem,
De unde şi 'n ce parte am pornit,
Zorind spre un pretins zenit,
Planăm între aceleaşi două puncte:
Zenitul cu chimerele de mâine,
Nadirul cu speranţele defuncte.

Isaia Tolan.

Chestiunea muzeelor

BCU Cluj / Central University Library Cluj

şi

muzeele din Transilvania, Bănat şi părţile ungurene

de

Prof. Dr. Coriolan Petranu,

conferenţiar universitar pentru istoria artelor, inspector general al Muzeelor din Transilvania.

Poate nici o activitate ştiinţifică ori socială nu este atât de rău apreciată în România întregită, ca aceea a funcţionarului de muzeu. Fel de fel de păreri greşite circulă chiar în clasa noastră intelectuală în privinţa rostului muzeelor şi a activităţii funcţionarilor de muzeu. Pecând în streinătate apar cărţi şi reviste ştiinţifice despre muzeologie, iar naţiunile culte emulează în desvoltarea muzeelor existente, considerând activitatea muzeelor ca una dintre cele mai serioase ştiinţifice, culturale, sociale, — la noi continuă sarcasmul şi ironia, considerând muzeul drept magazie de vechituri, iar pe director un gardian al ei. Excepţiile le fac la noi oamenii de muzeu şi un grup foarte restrâns din publicul mare. Prin preluarea administrativă a muzeelor din Transilvania, Bănat şi părţile ungurene numărul muzeelor s'a ridicat la mai mult ca dublu. Este timpul suprem, ca

să ne dăm bine seamă de esenţa ei şi de principiile conducătoare ale administrării lor. Această administraţie nu se poate compară cu altfel de administraţie, ea reclamă oameni de specialitate şi aprofundarea ştiinţifică a chestiunei.

In afară de stabilirea unor consideraţiuni generale în privinţa esenţei chestiunei muzeelor, pentru a sintetisà rezultatele muzeologilor, studiul de faţă se ocupă de muzeele din Transilvania, Bănat şi părţile ungurene, cu scopul de a zugrăvì icoana fidelă a muzeelor şi colecţiunilor din aceste ţinuturi în primul an al administrării române: câteva cuvinte despre situaţiunea lor actuală, despre valorile ce zac în ele, despre averea, veniturile, personalul şi istoricul lor, câteva proiecte pentru ameliorarea situaţiunei. Este de remarcat, că antecesorii noştri maghiari nu ne-au lăsat vre-o carte ori vre-un studiu, care să aprecieze în merit chestiunea muzeelor din Transilvania, ci numai statistici oficiale din toată Ungaria de eri (ultimele din 1916) cari nu corespund deloc stărilor de azi. Autorul a trebuit deci să facă cercetări la faţa locului, studiind muzeu de muzeu, examinând şi comparând inventarele, registrele, rapoartele, anuarele şi corespondenţele maghiare şi germane ale muzeelor, controlând informaţiile date de diferite persoane, iar această muncă îndeosebi la început din cauza rezervei conducătorilor de naţionalitate neromânească erà foarte anevoioasă. Situaţia încetul cu încetul s'a schimbat favorabil, urmaşii noştri vor găsì o stare de fapt incomparabil mai uşoară, decât aceia în care ne găseam noi în primul an al conducerii româneşti. Având convingerea, că prin aceasta modestă lucrare voi depune părticica mea pentru temelia viitoarelor cercetări şi administraţiuni a muzeelor din Transilvania, Bănat şi părţilor ungurene, urmează acum, ca fraţii din vechiul Regat, Bucovina şi Basarabia să ne dea prin oamenii de specialitate o icoană clară a muzeelor, colecţiunilor şi a problemelor de acolo.

I.

Cuvântul «Muzeu» îşi trage originea dela muze. Muzeul a însemnat la Greci lăcaşul, sanctuarul muzelor şi cum muzele erau nouă la număr, cuvântul muzeu aveà un înţeles mai larg decât azi. In aceste sanctuare ale muzelor veneau aceia, cari s'au dedicat artelor ori ştiinţelor: aici se perfecţionà cântul, dar

şi instrumentele muzicale, aici se manifestau poeţii, dar şi savanţii. Celebrul muzeu din Alexandria erà o instituţie de stat somptuoasă, în care savanţii în linişte se puteau dedicà ştiinţei, având nu numai liniştea necesară, dar şi un material bogat pentru cercetări: biblioteci şi colecţii.[1] — Cuvântul «pinacotecă» însemnà la Greci locul unde se păstrau icoanele, la Romani atrium-ul dacă erà decorat cu picturi ori alte opere de artă. Azi înseamnă galerie de tablouri. — Cuvântul «galerie» a avut primaoară în Liber pontificalis al papei Hadrian († 795) însemnarea de edificiu. In secolul al XVII-lea galeria este un coridor cu tablouri, la 1810 Lipowsky întrebuinţează cuvântul în înţeles de colecţie de tablouri şi obiecte de muzeu, iar Burtin în acelaş timp în înţelesul de colecţie de tablouri. In muzeografia de azi cuvântul galerie şi-a păstrat acest din urmă înţeles.[2] Gliptoteca a însemnat originar cabinet de pietre gravate (glyptos şi theke) azi are un înţeles mai larg de colecţie sculpturală.

Cuvântul muzeu al Grecilor deci nu corespunde noţiunei de azi. Se pune deci întrebarea, dacă găsim în antichitate muzee în înţelesul de colecţiuni de artă, istorie şi naturale. Palatele domnitorilor din Asiria şi Egipet prin bogăţia operelor pe artă ce se găseau în ele, erau ca şi un muzeu. Dar şi templele greceşti erau muzee, de exemplu în templul dela Efez vedeai multe icoane, statue etc. In temple ori în apropierea lor se păstrau relicvii, arme, iar în parcuri vedeai animale exotice. Colecţiunile s'au născut involuntar, fără intenţia prealabilă de a formà muzee. Primele muzee, cari s'au creiat cu intenţia vădită de a adunà cât de multe obiecte le găsim în epoca elenistică în secolul al treilea: sanctuarul din Daphne, palatele regilor din Pergam şi a Ptolemeilor, reşedinţa regelui Pyrrhos în Ambarakia.

La Romani[3] templele erau ca şi la Greci muzee născute involuntar, termele asemenea cuprindeau în sine un considerabil număr de opere de artă. In înţelesul european, modern al cu-

---

[1] Ernst *Curtius*: Kunstmuseen, ihre Geschichte und ihre Bestimmung Berlin, 1870. — Julius *Beloch*: Griechische Geschichte. Strassburg, 1904. — Adolf *Furtwängler*: Über Kunstsammlungen in alter u. neuer Zeit. Festrede, München, 1909.

[2] Th. v. *Frimmel*: Handbuch der Gemäldekunde. Leipzig, 1894.

[3] *E. Bonaffi:* Les collectionneurs de l'ancienne Rome. Paris, 1867.

vântului, primul muzeu este acela a lui Asinius Pollio, care la sfatul lui Julius Caezar şi-a deschis publicului colecţiile. Muzeul lui nu a fost sanctuar, ci de fapt muzeu, în care opere selecţionate au fost aranjate şi expuse după principii anumite cu scopul de a servì educaţia. Pallat[1] susţine, că primul muzeu e a lui Vipsanius Agrippa. Prima colecţie de mulaje a avut-o Hadrian, care în villa sa a adunat mulajele operelor celebre văzute în ţările clasice.

Bizanţul, Roma orientală aveà asemenea colecţiuni în băile publice, în biserici şi palate. Bizantinii, cari aveau un deosebit talent pentru lux, au colecţionat tezaure artistice tot din plăcerea luxului. Scriitorii bizantini ne povestesc, că în sala de audienţe a palatului imperial erau expuse bijuteriile, aurăriile, argintăriile, tezaurul imperial, obiecte scumpe din antichitate, coroane de smalţ, pietre scumpe, vestminte pompoase.[2] Acest palat erà un muzeu de obiecte valoroase de artă industrială, precum au trebuit să fie şi palatele demnitarilor bizantini. Ele îndestuleau pe de-o parte luxul proprietarilor, pe de altă parte ele serveau pentru a excelà înaintea vizitatorilor. Luxul bizantin pătrunde în Europa occidentală. Domnitorii apuseni asemenea au avut, precum şi bisericile şi mănăstirile tezaure, colecţii de artă şi lux.[3]

Un deosebit interes pentru antichităţi şi colecţiuni se începe cu secolul al XIV-lea în Italia.[4] Petrarca, Poggio, Cyriacus de Ancona au fost precursorii umanismului. In deosebi pentru antichităţile romane erà mare interesul. Camerele de studiu ale savanţilor, erau muzee create cu scopul ca să-i înalţe sufleteşte prin amintirea clasică. Casele domnitoare aveau asemenea colecţii. Isabella d'Este a avut prima colecţie de geme în 1470. Afară de Mantua s'a colecţionat în Ferara şi Milano. In stil mai mare au colecţionat Mediceii în Florenţa: Cosmo, Pietro şi Lorenzo. Colecţia de medalii de aur şi argint a lui Lorenzo aveà 3000 de piese. Mediceii au colecţionat din interes de stat.

---

[1] *L. Pallat:* Kunst- und Kunstgewerbe-Museen. Berlin u. Leipzig, 1906.

[2] *Ch. Diehl:* Manuel d'art Byzantin. Paris, 1910.

[3] *Gregorovius:* Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter. Stuttgart, 1886–96. *Bode:* Die Entwicklung der öfentl. Sammlungen des Mittelalters etc. «Deutsche Rundschau», 1889, H. 10.

[4] *Duhn:* Über die Anfänge der Antikensammlungen in Italien. Berlin 1880. *Curtius*, op. cit. *Murray*: Museums. Glasgow, 1904.

Admirațiunea pentru antichități clasice a pătruns și în Roma, sediul papilor.[1] Statuele clasice au intrat în sălile palatului papal. Iuliu II, care a făcut săpături, intenționă să reconstruiască Roma antică. Clemens XII. și Benedict XIV. formează muzeul Capitolin cu ajutorul lui Alessandro Albani. Clemens și Pius VI. muzeul Pio-Clementin,[2] în semn de combatere a curentului, care vedeà în lumea antică o lume părăsită de Dumnezeu.

Mișcarea, care s'a început în Italia cu secolul al XIV-lea se mărgineà în parte covârșitoare la operele antice-romane. S'au colecționat și reproduceri mai mici a sculpturilor antice. In secolul al XV-lea tiranii Italiei colecționau — precum ne documentează inventarele camerelor cu tezaur — îndeosebi camee, bijuterii, covoare, tacâmuri, mobile, statuete de bronz, și plachete. Tablourile erau mai puține. In cinquecento se schimbă situația: principii italieni se străduesc a adunà cât de multe picturi ale măiestrilor contimporani și vechi: Isabella d'Este în Mantua și Elisabeta Gonzaga în Urbino au dat exemplu bun în această privință. Chiar și o colecție specială găsim la Paolo Giovio: o galerie de portrete ale personalităților celebre. Patricianii venețieni, savanții, artiștii rivalizau în colecțiuni. Sculptura mare se găsià mai mult excepțional în aceste colecții ale secolului XV—XVI-lea. Apare cartea lui Marcantonie Michiel despre colecțiunile Veneției, carte importantă pentru muzeografi și istorici de artă.

Dar și în celelalte țări s'a început colecționarea și expunerea obiectelor cu secolul al XV—XVI-lea.[3] Intărindu-se în nord burghezimea, primăriile orășenești devin mici muzee, corporațiunile industriale își au și ele colecțiunile lor. Se păstrează opera magistrală a fiecăruia care intră în corporație și astfel se nasc muzee cari cuprind mai multe secole în sine. In secolul al XVI-lea familiile patriciene își au muzeele proprii familiare, cari în afară de obiecte familiare moștenite cearcă să câștige și opere exotice, naturale etc. Dürer colecționează pentru Pirk-

---

[1] *Schottmüller*: Die Entwicklung der römischen Museen, Museumskunde, 1913.

[2] *Harnack:* Deutsches Kunstleben in Rom, Weimar 1896. — *E. Müntz*: Les arts à la cour des Papes, 1879.

[3] Wilhelm *Bode*: Der Kunstsammler. Berlin & Stuttgart, 1910. — Julius *Lessing*: Kleinkunst. Berlin & Stuttgart, 1910.

heimer în Veneţia. Dorinţa de a colecţionà este în general răspândită. Indeosebi monede şi geme s'a colecţionat din antichitate. Dintre domnitorii nordici Francisc I. colecţionează prin Primaticcio şi Cellini obiecte de artă, iar Henric II. continuă opera lui. Când Vasari a Vizitat Fontainebleau s'a crezut în a doua Roma. Domnitorii Spaniei Carol V. şi Filip IV., Henric VIII. al Angliei şi Rudolf II. al Austriei erau mari colecţionatori şi întrând ei în legătură cu artişti italieni au pus temelia galeriilor de tablouri celebre: a Luvrului,[1] a muzeului imperial din Viena şi a galeriei Prado din Madrid.

In secolul XVII găsim numeroase case nobile cu muzee, galerii şi colecţii. In Anglia ducele de Buckingham, lordul Arundel, dar îndeosebi Carol I., colecţionau cu pasiune antichităţi. Chiar Rubens a colecţionat pentru Carol I. Henric IV. al Franţei, Filip IV., Leopold, care cu ajutorul lui Teniers a colecţionat; Medicei[2] au adunat cu un zel extraordinar obiecte, lor li-se poate mulţumì galeria Pitti şi Uffizi. In tezaurele şi muzeele regilor şi nobililor se colecţionà în afară de arme familiare, picturi şi obiecte de artă industrială, şi rarităţi, cari erau la fel preţuite ca şi operele de artă. Pentru rarităţi şi obiecte preţioase se construiau dulăpioare (Kunstschrank) cari cuprindeau în sine numeroase mărunţişuri valoroase. Tablouri olandeze din secolul XVII-lea redau cu exactitate fotografică colecţiuni de tablouri şi obiecte preţioase. Rembrandt însuşi aveà colecţii de obiecte preţioase, rarităţi şi opere de artă. La finea secolului Franţa conduceà cu colecţiunile ei.[3] Deosebit de iubite erau lucrările contimporane, porţelanul, bronzul, cutioarele artistice cari aveau pe atunci preţuri fantastice. Colecţiunile lui Mazzarin le-a preluat Ludovic XIV., care a complectat Luvrul. In Germania şi ţările de jos aveau mare preţ statuetele de fildeş.

In secolul al XVIII-lea se începe exploatarea bogăţiilor artistice a ţărilor de jos, numeroase ajung în Anglia şi Franţa. Aici erà o mare circulaţie comercială a operelor de valoare. La licitaţiile din Paris, cum şi în Olanda au cumpărat Friderico-cel-Mare, August din Saxonia, Caterina II-a operele, cari for-

[1] A. *Lemaitre*: Le Louvre, Monument et Musée, depuis leurs origines jusqu, à nos jours. Paris, 1877.

[2] *E Müntz:* Les collections des Médicis au XV-e siècle. Paris, 1888.

[3] *E. Bonaffé:* Les collectionneurs de l'ancienne France. Paris, 1873.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

mează azi o parte din muzeele din Berlin, Drezda[1] şi Petersburg. Epoca rococo colecţionează pe lângă bronz statuete de lut şi porţelan. Descoperirea Pompeiului atrage atenţia asupra artei mărunte. Franţa şi Anglia începe să colecţioneze pentru desvoltarea cunoştinţelor istorice obiecte greco-romane, apoi în legătură cu ele, din epoca renaşterii. Pentru evul mediu lipseşte interesul. Pe când însă Roma selecţionează operele după principiile estetice de atunci, Anglia fondează muzeul britanic, deschis la 1759. Egipetul, Mezopotamia, Grecia etc., au fost reprezentate aici devenind cu timpul cel mai dinstins muzèu istoric.

Colecţionarea operelor de artă plastică este cea mai târzie. Pe timpul revoluţiei franceze Alexandru Lenoir adună numeroase sculpturi religioase în *Musée des monuments français*. Pe timpul restauraţiunei muzeul a fost distrus şi numai o mică parte a ajuns în Luvru.[2]

Secolul al XIX-lea începe cu încercarea lui Napoleon de a creià un muzeu central în Luvru, care să cuprindă în sine toate ţările.[3] Acest muzeu central însă a fost descompus în 1814 redându-se obiectele proprietarilor. Caracteristic pentru secolul al XIX-lea este, că fiecare ţară cultă îşi ţine de datorie a fondà ori desvoltà muzee de valoare. In acest secol s'au născut importantele galerii din Londra, Berlin, Francfurt etc. O bogată colecţie de sculptură italiană şi de artă industrială s'a adunat în South Kensington Museum din Londra, fondat la 1852. Primul muzeu cultural în Germania este Muzeul naţional german în Nürnberg (fondat la 1852) căruia i-a urmat Muzeul bavarez naţional[4] (1867). Numeroase muzee s'au născut în decursul secolului al XIX-lea. In România Muzeul naţional de antichităţi s'a fondat la 1864. Au urmat apoi muzeul de ştiinţele naturale,

---

[1] Valentin *Scherer*: Deutsche Museen Jena, 1913. — G. *Klemm*: Zur Geschichte der Sammlungen für Wissenschaft und Kunst in Deutschland, 1888.

[2] Ch. *Saunier*: Les conquêtes artistiques de la Révolution et de l'Empire. Paris, 1902.

[3] Ibidem. — *Quatremère de Quincy*: Lettres de préjudice qu'occasionnerait aux arts et à la science le déplacement des monuments de l'art de l'Italie etc. Paris, 1796.

[4] *Hefner-Alteneck*: Entstehung, Zweck und Einrichtung des bayrischen Nationalmuseums in München. Bamberg, 1890.

muzeul Aman, Kalinderu, etnografic, Simu şi altele. Muzeul naţional din Budapesta a fost fondat la 1802. Cel mai vechi şi de valoare muzeu al Ardealului este muzeul Brukenthal, fondat la 1817, celelalte muzee ardelene sunt din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Imn

dedicat Soc. Ac. Dacia Traiană.

Din Dacia ne-a adunat
La Roma o schinteie,
Ce s'a aprins, când neamul Dac
Luptând cu Divul Impărat,
Căzù pentr'o idee.

Un neam ce 'n jertfă s'a născut
Prin moarte şi din viaţă,
Norocul şi l'a cunoscut,
Când alegându-şi vieţii scut
Şi-a pus nădejdea 'n braţe.

Din toiul trudnicului chin
Noi am cules cununa,
Sub bolta ceriului senin
Cu soare cald şi vântul lin
Ne bucurăm într'una.

Un neam ce jertf'a cunoscut
La Sarmiseghetuza?
Şi-acel ce aveà lupoaica 'n scut?
Din lupta lor am cunoscut
Virtuţile şi muza.

Povestea neamului întreg
O lege ne învaţă,
— Precum sămânţa scoate vreg
Din zgura solului vitreg: —
Şi noi scoatem povaţă.

Când vifor înspăimântător
Asupra noastră vine,
Ne vom rugà c'un singur dor,
S'avem în suflet forţa lor
Şi-acelaş sânge 'n vine.

Să vie-atunci orice ar venì:
Pe viaţă şi pe moarte,
Oricâte rele ne-ar menì,
Noi drepţi în faţă le-om privì,
Căci ne-am croit o soarte.

Roma 31 Martie 1921.

Aurel Contrea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Iar între Români.

De: Dr. Ioan Urban Iarnik.

Vestitul poet latin Horaţiu sfătueşte pe scriitorii cari doresc ca lucrările lor să aibă parte de un succes desăvârşit, să nu se prea grăbească cu scoaterea lor în vileag, ei să aştepte nouă ani deplini: «nonum prematur in annum». Cei dintre stim. cetitori ai revistei cari au dat cu ochii de cel dintâiu articol al meu, care poartă denumirea «Intre Români», vor fi ştiind că atunci m'am ţinut de povaţa aceasta şi încă prisositor; pasă-mi-te dela 1879, când scrisesem în «Osten» acele scrisori: «Reisebriefe eines Philologen», până ce s'a tipărit prelucrarea lor în haină românească, au trecut aproape 40 ani, va să zică mai mult de patru ori sorocul cerut. Dacă însă de astădată am lăsat să nu fi trecut decât un an şi ceva de când s'au petrecut cele ce am de gând să povestesc, lucrul se desluşeşte luându-se în socoteală vârsta mea înaintată: oare mă pot bizui că în cei opt ani cari mai rămân, să mă găsesc destoinic de aşà ceva?

La dreptul vorbind, de nu se întâmplà groaznicul răsboiu mondial şi urmările lui atât de însemnate pentru cele două ţări, România şi Cehoslovacia, de bunăseamă n'aveam ce să spun cetitorilor «Transilvaniei», căci atunci lipseà îndemnul să mai fac încă odată o călătorié prin ţările locuite de Români. Astfel însă, iată ce s'a întâmplat la noi în Praga în cea dintâiu jumătate a lui Aprilie. Capăt într'o zi vestea cumcă cei din ministerul afacerilor străine din castel doresc să-mi vorbească. Ajungând acolo, se încinge între domnul cu pricina şi între mine convorbirea următoare:

«Domnule, spune d-sa, d-ta ai puteà să ne faci un serviciu destul de mare, şi iată de ce este vorba. Noi ne dăm cu părerea că statul nostru va trebuì să înjghebe nişte legături prietenoase cu Regatul Român, care devenì vecinul nostru, şi ni-se pare potrivit ca în vederea acestui scop să se facă ceva până ce va fi cu putinţă să trimitem acolo un ambasador. Deocamdată pleacă la Bucureşti un delegat militar pe care-l cheamă Cermák; afară de el, însă, ar fi bine să petreacă acolo câteva săptămâni cineva care ştie limba ţării şi pe care îl cunosc cei de acolo. Scopul şederii ar fi ca, parte ţiind nişte conferinţe,

parte întâlnindu-se cu persoane de vază, să caute a deşteptà simpatii pentru statul şi neamul nostru. Ai fi gata d-ta, să te însărcinezi cu punerea la cale a celor de lipsă?»

Orişicine mă cunoaşte, îşi poate închipui cât de ademenitoare şi măgulitoare a fost pentru mine această îmbiare: să revăd capitala României, Bucureştii, să văd cum a crescut, cum s'a înfrumseţat în cei 40 de ani din urmă, de când fusesem acolo pentru cea dintâia oară... ce perspectivă! La dreptul vorbind, puteam să-mi împlinesc această dorinţă cu nouă ani mai înainte, când în toamna anului 1911 am luat parte, ca delegatul universităţii cehe din Praga, la serbarea aniversărei a 50-a înfiinţării celei din Iaşi. De bunăseamă dădeam chiar atunci o raită la Bucureşti, de nu mi-se spuneà că în curând se va serbà aniversarea de 50 de ani a universităţii din capitală, căci nădăjduiam că senatul academic are să-mi încredinţeze reprezentarea şi de astădată. Vremurile nesigure, răsboiul balcanic nimicind împlinirea planului, iată acum prilejul binevenit ca să-mi văd visul cu ochii şi încă — de ce s'o tăgăduesc — scutit de griji financiare, cari altfel ar fi devenit pentru mine o pedecă neînvinsă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu toate acestea aveam oarecari îndoieli, gândindu-mă la neajunsurile unei călătorii atât de îndepărtate, luându-se în socoteală împrejurările vitregi, de care nici până azi n'am scăpat pe de-a'ntregul, şi vârsta mea atât de înaintată. Iată, ce mi-s'a răspuns la întimpinările mele: «Cu privire la aceasta, să fii fără grije. La dreptul vorbind, lucrul de căpetenie pentru d-ta, este să ajungi la Viena: odată acolo, n'ai decât să te urci în aşà numitul Orient-expres, înzestrat cu paturi, şi odată urcat, n'o să te scobori decât la gara din Bucureşti». — «Minunat!» gândiam, rostind însă încă o dorinţă, şi anume: «Dacă vrei d-ta, să plec cu gândul împăcat, atunci doresc să meargă cu mine şi băiatul meu cel mai mare, Hertvik, directorul bibliotecii naţionale din Brno: acesta nu numai ar fi un razăm pentru neputinţa mea trupească de moşneag, dară într'aceeaşi vreme, ştiind şi el bine româneşte, ar contribui şi el la ajungerea scopului urmărit».

Primindu-mi-se şi această dorinţă şi luând ministerul asupra sa să ingrijească să i se dee concediul din partea mai marilor săi, am încheiat învoiala şi în 18 Aprilie des de dimineaţă iată-ne plecaţi.

Din întâmplare ziua plecării noastre erà Vinerea mare şi atunci unii cari ţin la unele credinţi deşerte, şi-ar puteà da cu socoteala că n'a trebuit aleasă tocmai o zi care trece de nenorocită, un fel de piază rea; aceasta însă nu este una dintre metehnele, din care de altfel voiu fi având şi eu, bietul de mine, multe şi felurite.

Cumcă chiar şi acuma se găsesc unii, şi încă din cei cu carte şi cu creştere mai înaltă, dovadă o fărâmă a unei convorbiri cu un diplomat, cu care m'am întâlnit tocmai în vremea călătoriei mele de acum un an. Erà într'o Joi, ziua în care aveam de gând să plec dintr'un oraş al Transilvaniei la Bucureşti. Ştiind că d-sa vrea să facă tot acelaşi drum, l-am întrebat dacă pleacă şi dânsul tot Joi. La ce iată ce-mi răspunse: «Dacă voiu fi isprăvit cu pregătirile de lipsă, plec şi eu astăzi; de nu, nu plec decât poimâne, căci să plec mâne, Vineri, despre aceasta nici vorbă nu poate să fie!»

Cu toate acestea par'cà tot ar fi fost mai bine de alegeam o altă zi de plecat la drum, căci până să ajungem la Bucureşti, ni-s'au întâmplat unele lucruri nu tocmai plăcute. Iată, una la răboj.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Abià sosind la gara din Praga, ne-am cumpărat câteva foi ca să ştim ce se mai petrece în lume, şi bănuiţi d-voastră, care fu vestea de care dădurăm? Ni-se spuneà oblu pe şleau, cumcă începând cu 18 Aprilie, va să zică tocmai cu ziua plecării noastre, Orient-expresul nu mai trece pe la Viena, ci trebue să-l prindem tocmai la Zagreb. Vedeam deci, că cele făgăduite nouă cu câteva zile mai înainte s'au sparf ca nişte băşici de săpun.

De aceasta încă nu ne-ar fi păsat; a venit însă alta şi mai rea, deci încă una la răboj.

La Viena am sosit tot în aceeaş zi după ameazi, a doua zi după încercarea de-a da pârjol clădirii în care se ţineau sfătuirile deputaţilor. Trăind un frate al meu acolo, îl cercetai şi Sâmbătă seara ne urcarăm în tren, cu care nădăjduiam că vom merge până la Zagreb. Speranţă zadarnică, căci iată ce ni-s'a întâmplat dupăce ajunseserăm în cea dintâiu staţiune din Jugoslavia, Ehrenhausen. Cu prilejul acesta amintesc că şi în orice altă zi, fie înainte, fie mai târziu, ni-s'ar fi întâmplat aceeaşi neplăcere; Vinerea noastră n'aveà deci nici în clin, nici în mânecă cu cele întâmplate.

«Ehrenhausen». Par'că-mi sună a cunoscut acest cuvânt. Şi într'adevăr, n'a trebuit să mă gândesc mult şi i-am dat de urmă. Acum vre-o 30 ani s'a ales de arhiepiscop în Olomonc (cet. Olomonţ) în Moravia un canonic tânăr pe care-l chemà Teodor Kohn. Numele lui samănă a evreesc, şi într'adevăr Evreu fusese tatăl-său; se vede că fiul erà înzestrat cu nişte daruri însemnate de către Dumnezeu, de s'a găsit vrednic de un cin duhovnicesc atât de înalt. Cu toate acestea nu s'a bucurat vreme îndelungată de această demnitate. Răsvrătindu-se unii din preoţi în contra lui şi plângerile lor găsind primire priincioasă la papa din Roma, văzutu-s'a silit bietul mitropolit ca, în vârstă destul de tânără, să abzică de postul său şi atunci el s'a retras tocmai în locul acesta, situat cât se poate de romantic, şi acolo câţiva ani mai târziu îşi şi sfârşì veleatul. Pe noi, Cehii, ne interesează testamentul Prea Sfinţiei Sale, căci lăsă cu limbă de moarte ca o parte mare din averea sa să devie proprietatea Universităţii sau Academiei cehe, ce s'ar înfiinţà în Moravia; pentru cazul că nu s'ar înfiinţà, atunci dispuneà altfel. După moartea sa, mare vâlvă se făcu în jurul acestui testament. Guvernului austriac nu-i plăceà ca naţiunea cehă să se bucure de ploconul mărinimos al vrednicului bărbat, şi astfel îl declară de nul. Acum însă, cine ştie, poateçă lucrul tot se va puteà îndreptà.

Iată de ce fel erà neplăcerea ce ni-se întâmplă acolo. Indată ce ajunseserăm la gară, se dete porunca ca toţi călătorii să se scoboare şi drumul la staţiunea Spielfeld (Şpil) să-l facă sau pe jos sau altfel, numai cu drumul de fer nu. Şi să nu gândiţi, d-voastră, că motivul acestei măsuri supărăcioase ar fi fost vre-o stricăciune pe linie; nici de cum, ci pricina fu cu totul alta.

Pasă-mi-te erà atunci tocmai vremea când Rusia cea îndepărtată şi Ungaria cea apropiată îşi exportau prin alte ţări prisosul de ceeace se cheamă bolşevism şi bolşevişti, între altele şi în Jugoslavia. Erà deci frica, ca nu cumva şi ţările din sudul fostei împărăţii Austro-Ungare să se molipsească şi ele de această boală, care frică a făcut pe guvernul ţării să se apuce de acest mijloc de apărare în contra molimii ameninţătoare. Dacă şi cum au isbutit fraţii noştri slavi să se apere de cele arătate, sau dacă n'au păţit-o dimpotrivă la fel cu acela care, dupăcum zicem la noi, zugrăveşte pe dracul pe părete, nu ştiu;

BCU Cluj / Central University Library Cluj

cumcă însă a fost vorba de aşà ceva, dovadă este, că pentru ceice-părăseau Jugoslavia, măsura aceasta nu erà folosită.

La dreptul vorbind, staţiunea amintită nu erà prea departe şi am fi putut deci să mergem acolo după cum se zice «per pedes apostolorum», va să zică pe jos; erau însă două pricini cari ne împedecau s'o facem. Una, că după o noapte cu lună a început a se revărsà o ploaie măruntă, dară destul de deasă, ş'apoi aveam şi noi, mergând pe vreme îndelungată, în nişte ţări străine, nitel calabalic împachetat în două geamantane destul de voluminoase. Am găsit, ce e drept, la gară o trăsură şi un car, amândouă însă ocupate şi poate chiar închiriate de mai nainte de nişte domni şi soldaţi cehoslovaci, cari mergeau şi ei la Bucureşti.

Uitându-mă mai aproape, iacă aud că maiorul care erà gata să se pună în trăsură, erà tot acelaş Cermák, despre care mi s'a fost spus la minister că este pe ducă la Bucureşti. Aveam în buzunar o scrisoare prin care i se recomandà d-sale se îngrijească de noi în vremea petrecerii noastre la Bucureşti, de altfel şi d-sa ne ştià pe noi cine suntem şi unde mergem, de aceea dl maior începù să-şi facă datorinţa faţă cu noi chiar atunci: pe mine mă poftì să iau loc în trăsură, pe când băiatul meu a trebuit să se aşeze doar cu soldaţii şi cu bagajele.

Sosind la Şpil pe la 10 dimineaţa în Dumineca Paştilor, am găsit câte ceva de mâncare şi pela 4 după prânz pornirăm mai departe. Să nu gândiţi însă c'am plecat ca nişte boieri; din contră! La această oară mergeà numai un tren de mărfuri, la care se găseau încopciate două vagoane de persoane, de clasa 3-a, căci nefolosindu-ne de acest tren, ar fi trebuit să aşteptăm acolo până în dimineaţa zilei următoare. Ce ne păsà nouà; cu toate că trenul mergeà cam domol, tot înaintam spre ţintă. Cu toate acestea mi s'a părut mai potrivit vârstei mele, ca noi doi să ne oprim la Maribor şi acolo să mânem peste noapte, pe când tovarăşii noştri de drum îşi urmară calea astfel până la Zagreb.

Ziua următoare ne urcarăm iarăş în tren, nădăjduind c'o să ajungem nevătămaţi în oraşul acesta, unde aveam de gând să ne odihnim până Miercuri, când aveà să treacă pe acolo Orient-expresul care mergeà numai de două ori pe săptămână. De bună seamă ne opream şi altfel, trăind acolo o rudă a mea, inspectorul grădinei botanice al Universităţii croate.

Nădejdea noastră însă nu s'a împlinit, căci având a trece podul peste Sava, iată că dăm de alt bucluc — trei la răboj — şi anume de următorul. Se ştie că în primăvara anului trecut vremea a fost ploioasă şi rece, nu numai pe la noi, ci şi în vremea petrecerii noastre la Bucureşti. Cei cari cunosc oraşul, ne-au speriat povestind câtă căldură, cât năduf o să răbdăm acolo chiar în luna lui Maiu. Apoi nici nu erà lipsă să aflu dela alţii, căci cu 40 ani mai nainte tocmai într'aceeaş vreme petrecusem în capitală, ştiam deci din propia-mi experienţă, cum ştie soarele în luna aceasta să dogoare biata omenime. S'a adeverit însă zicala, că dracul nu este atât de negru după cum îl zugrăveşte lumea: în loc de căldură şi năduşală, mai că nu sgriburiam de frig.

Dar să ne întoarcem la ploi. Părăsind trei zile mai târziu Zagrebul, ne-am mirat văzând întinderea de apă împrejurul nostru: trenul nostru alunecà pe linia încât-va ridicată, pe când la dreapta şi la stânga, aproape de tot, cât şi în zări depărtate tot numai apă revărsată din matca puternicului râu al Savei. Curat potop. Nu ne mirarăm deci nici de cum aflând că întrarea podului peste râu fiind înpotmolită, trenul nostru nu poate să treacă pe acolo, ci că trebuie să ne coborâm de pe tren şi trecând podul pe jos, să ne urcăm dincolo în alt tren trimes anume dela Zagreb să ne iee. Aşà s'a şi întâmplat. Greutatea cea mare erà acum transportarea calabalicului; nimerindu-se însă un om gata să ne ajute, iată-ne scăpaţi şi din încurcătura aceasta şi către seară am întrat pe neaşteptate în locuinţa rudeniilor cari erau pe ducă în resursa (la noi se zice «besecla») cehă din Zagreb, unde merserăm şi noi.

A treia zi am plecat cu Orient-expresul mai departe. De căpătat un pat în vagonul de durmit nici pomină, căci toate locurile erau ocupate chiar din Paris. Acesta însă nu erà un lucru ce ne-ar fi stingherit. Mai mult ne supărà împrejurarea că în tot drumul până la Bucureşti denumirea de «expres» nu erà decât o vorbă goală, un fel de poreclă: ni se păreà că nu erà nici o staţiune cât de mică, unde să nu se fi oprit trenul, câte odată vreme mai îndelungată; aceasta însă poate se desluşeşte prin dorinţa noastră din cale afară de mare să ajungem cât mai curând în capitală.

In sfârşit iată-ne la gara de nord din Bucureşti, acolo deterăm însă de alt bucluc, — cel din urmă, cel puţin deocam-

dată. Ceasul sosirii noastre nu ni s'a părut prea potrivit, căci a fost pela două ceasuri noaptea când ne-am scoborît din tren. Ce să facem atunci ca să ne odihnim trupuşorul, ostenit de atâta umblat cu drumul de fier, flămânzi şi somnoroşi cum eram? Atâta ştiam că sediul delegaţiei Cehoslovace din capitală se găseà atunci deocamdată în Otelul de France, poreclit în vremea ocupaţiei germane cu de-a sila «Grand Hotel»; ni s'a spus chiar că acest Otel cuprinde ca la 200 odăi, ni se păreà deci cu putinţă ca din sumedenia aceasta de odăi măcar una să fie gata să ne adăpostească.

Dar acum altă întrebare! Cum să ajungem noi în dricul nopţii, la Otel? Să luăm o trăsură, de care nu se prea vedeà la gară, sau poate chiar un automobil scump foc, şi să rătăcim cu el dela un Otel la altul, căci tot nu eram siguri că nădejdea nu ne va înşelà. Ne-am hotărît deci cum urmează: Bagajele le lăsăm la gară, noi însă mergem pe jos, să căutăm unde să mânem peste noapte. Inainte de toate, hai să încercăm la casa cea cu 200 odăi şi atunci ne-am pus pe ştiricit, pe unde să dăm, ca să nimerim drumul.

Iată cum ne îndrumà hamalul care ne ajută la depunerea bagajelor: întâi daţi în piaţa Măcelarilor, apoi în strada Popa-Tatu şi apoi în calea Griviţii, care vă scoate aproape de grădina Cismigiu şi de acolo în Calea Victoriei; atâtà tot şi lada 'n pod, cum zic cei din Bucureşti. O bucată de drum aveam să trecem pe linia tramvaiului; hamalul nostru a putut, deci, să fie cu gândul împăcat, că ne-a îndreptat cât se poate de bine. Apoi şi eu, auzind de calea Griviţii, îndată mi-adusei aminte că în primăvara anului 1879 tocmai acolo locuisem vreme de două luni, şi apoi nici Cismigiul, nici calea Victoriei nu-mi erau necunoscute. Cu toate acestea erà s'o păţim, căci pe străzi erà întunerec beznà, felinarele nefiind aprinse, apoi şinele tramvaiului nu se prea vedeau fiind acoperite de noroi, şi aşà eram cât pe acì să nu rătăcim. Spre norocul nostru iată că am dat de doi gardişti cari ne-au îndreptat şi mai bine decât hamalul nostru şi astfel în sfârşit ajunserăm la Otelul cu pricina, unde, însă spre marea noastră părere de rău aflarăm că din cele 200 odăi nici una nu e gata să ne adăpostească. Din norocire portarul a ştiut să ne îndrepteze la un Otel în apropiere, unde am putut să ne odihnim.

Digitized by Romanian Academy Library

Ziua următoare cel dintâi lucru ce voirăm să-l facem, a fost să căutăm o locuinţă privată, căci atâta ştiam: chiar de izbuteam să găsim cuartir într'un Otel, fie cât de elegant, nu ne-am fi simţit la largul nostru, n'am fi fost mulţumiţi ca într'o casă particulară. De aceea am căutat să dăm de cine-va care să ne poată face această slujbă, şi din norocire, persoana aceasta o şi găsirăm. Spre norocul nostru aveam adresa dlui Dr. Mototolescu, care cu câte-va vreme mai înainte făcuse studii de filologia slavă în Praga, unde ne vedeam adeseori. L-am examinat chiar din limba română, când erà vorba ca, afară de doctoratul de drept, să facă şi pe cel din filosofie. Nu ştiam atunci că d-sa nu mai trăieşte la Bucureşti, ci la Iaşi, unde ocupà provizor un post de profesor la facultatea de drept. In Bucureşti venià numai în vreme de vacanţă, descălecând la nişte cunoscuţi, unde l-am şi căutat la adresa ce mi-o dăduse.

Intr'adevăr l-am şi găsit, cu toate că, isprăvindu-se vacanţele de Paşti, ar fi şi părăsit Bucureştii, de nu s'ar fi găsit o piedecă şi anume iarăş o împotmolire din cauza ploilor dese şi mari, de astă dată, însă, împotmolirea erà atât de însemnată, încât legătura cu Iaşii curmându-se, prietenul meu a trebuit vrând nevrând să-şi amâne plecarea. Aşà, după destulă alergare, am putut da de o drăguţă de odae în Str. Mihail Cogălniceanu 8, la o doamnă născută din părinţi de obârşie diferită tatăl ei fiind German, mama însă Cehă, dânsa apoi s'a măritat cu un Român şi acela murind, cu altul, Român şi el. Acum trăieşte ca văduvă într'una din acele case cari samănă a nişte vile şi, care atât de mult mi-au plăcut la Bucureşti: fiecare încunjurată de o grădiniţă cu flori, câte-odată şi cu pomi, viţă de vie şi ceeace este şi mai plăcut, cu o fântăniţă de apă limpede ca lacrima şi răcoritoare, lucru despre care în 1879 încă nu se ştià.

E nostim, cum numele acestui eminent bărbat de stat şi istoric care jucase un rol atât de însemnat în istoria alcătuirii statului Român, m'a urmărit în vremea celor trei şederi ale mele în România în anii 1879, 1911 şi an. 1919. În 1879 i-am făcut cunoştinţa personală, întâlnindu-mă cu dânsul adeseori în sediul Societăţii academice Române, care tocmai atunci îşi pregăteà schimbarea în «Academia Română» de astăzi. În 1911, reprezentând Universitatea cehă din Praga la serbarea aniversei a cincizecea a Universităţii ieşene, am fost faţă la desvălirea statuei

lui înaintea Universităţii. Anul trecut îmi găsii locuinţă în Bucureşti în strada ce-i poartă numele şi câteva săptămâni mai târziu tot în strada M. Cogălniceanu din Iaşi avui plăcerea să cercetez un distins filolog român, pe d-l Alexandru Philppide, profesor universitar şi membru al «Academiei Române».

Prietenului meu i se păreà locul acesta cam depărtat de centrul oraşului; ne mângăià însă cu împrejurarea, că aproape de acolo circulà, mergând la Cotroceni, tramvaiul, de care puteam deci să ne folosim. La dreptul vorbind, nouă nu ni se păreà tocmai atât de departe, şapoi folosirea tramvaiului erà împreunată cu oarecari greutăţi: de câteori ni-se întâmplà să-l vedem, vagoanele erau tixite de lume, ceeace de altmintrelea nu ne mirà, căci la d'alde astea suntem obicinuiţi şi la Praga. Ceeace însă ne păreà ceva extraordinar, cu totul necunoscut nouă, erà când vedeam pe călători acăţându-se şi pe din afară, unde numai se găsià vreun locşor pe care să se poată pune piciorul şi unde omul poate să se prindă cu mâna. Tot astfel mă miram băgând de seamă cum în România norodul, folosindu-se de drumul de fier, se suie pe streşina vagoanelor, şi aceasta nu doară numai acum şi în vremea răsboiului, ci şi în 1879, în vremea celei dintâi şederi a mele în Ţara Românească.

Aşezându-ne lucrurile la d-na Ionescu, — căci aşà o chemà pe gazda noastră, — cel dintâi lucru de care ne apucarăm, fu ţinerea conferinţei pregătite de mai nainte, până a nu fi părăsit Praga. Atâta ni s'a spus din capul locului, că localul cel mai potrivit şi mai folosit la asemenea prilejuri este sala Ateneului Român din Calea Victoriei. Intrebând apoi, care este ora obicinuită în care se fac asemenea conferenţe, ni s'a răspuns că publicul din Bucureşti este deprins cu ceasurile de sară, după 8. Lucru firesc, că şi noi, în interesul nostru, buni bucuroşi ne-am fi conformat acestui obiceiu. Spre marea noastră părere de rău, însă, aflarăm, cum că sala Ateneului cu săptămâni mai înainte fusese închiriată pentru nişte concerte şi conferinţe, şi nevrând să amânăm pe a noastră, ne văzurăm siliţi să ne mulţumim cu o oară mai puţin potrivită, anume cu ceasurile 5 după masă. Nici după 6, nu se puteà, căci atunci sala trebuià curăţită şi aerizată. A rămas deci ora cinci şi ca ziuă s'a hotărât Miercuri 7 Maiu.

Stând astfel lucrurile, a fost cu atât mai mare lipsă să se facă oarecare svon prin jurnale, şi dorind să ademenim redac-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ţiunile ca să ne facă pe voe, am colindat dela o foaie la alta. Norocul nostru, că partea cea mai mare a redacţiunilor se găsià cam la un loc, căci astfel am putut să izbutim mai lesne, fără să pierdem vreme prea multă, şi trebuie constatat că pretutindeni am fost întâmpinaţi cu cea mai mare prevenire.

Deodată cu aceasta stăruiam din toată inima să fim primiţi în audienţă de Majestăţile Lor Regele şi Regina. A trebuit spre scopul acesta să înaintăm o rugare prin ambasadorul American, dl *Vopička* (pron. Vopicĭca; la Bucureşti însă numele acesta se pronunţa Vopica), care, fiind de obârşie Cehă, reprezintà deocamdată şi republica ceho-slovacă. Spre zăpăcirea noastră, însă, iată că soseşte invitarea pe aceeaş zi, 7 Maiu la 5½, de vreme ce însă nici un om, în urma legilor fizice, nu poate să se găsească într'una şi aceeaşi vreme în două locuri deosebite şi neputându-se amânà conferinţa anunţată nu numai prin foi, ci şi prin afişuri, nu rămâneà alta de făcut, decât să adresăm Regelui o rugare, să binevoiască a fixà o altă zi pentru audienţă.

Trebuie să mărturisesc că conferinţa, al cărei venit brut erà destinat în folosul orfanilor de răsboiu, n'a fost cercetată astfel, cum am fi dorit. Sala destul de spaţioasă n'a fost arhiplină (cu toate că într'una din foi ţin minte, că raportorul s'a folosit de acest cuvânt); despre una din cauze am şi vorbit mai sus, de alta purtam însă vina noi. Trebuià stăruit din parte-ne să se spună atât în notiţele de prin foi cât şi în afişele tipărite, cum că conferinţa va fi ţinută în limba ţării, va să zică româneşte. Nouă ni s'a părut de sine înţeles cum că, botezând conferinţa «Relaţiunile romano-cehoslave din trecut şi din viitor», toată lumea va şti, că limba prelegerei va fi cea românească. Mai pe urmă, când erà prea târziu de-a îndreptà greşala, am auzit că străinii cari vorbesc la Bucureşti în vileag, o fac în limba franceză, a cărei cunoştinţă este acolo foarte răspândită. Intr'adevăr câteva zile după conferinţa noastră, avurăm prilejul să auzim pe un Francez vorbind în limba sa despre arhitectura vechie la Români.

Cât priveşte succesul conferinţei noastre, este cam greu să mă rostesc eu însu-mi asupra lucrului, ca nu cumva să mi se facă imputarea, că mă laud pe mine şi pe odrasla mea; atât pot să constat însă, că vorbele noastre au fost adeseori curmate de ropotele de aplauze ale celor de faţă. Intre alţii au fost de

faţă şi dl maior Cermák, delegatul republicei cehoslovace, cât şi ambasadorul American, dl Vopička, cari amândoi ne felicitară călduros pentru succesul dobândit.

Văzând aceasta, ne venì în gând să tipărim conferinţa, în care ne-am împărţit rolurile în modul următor: începând eu, ca cel mai în vârstă, am vorbit despre întâlnirile mele cu Românii din Ţara Românească, nu numai din vechiul regat, ci şi din ţările liberate, — adresându-mă după cum spuse unul dintre raportori în foaia sa, mai mult la simţământ, pe când băiatul meu, luând cuvântul după mine, s'a ţinut strict de obiectul cuprins în denumirea conferinţei.

Dar ce să vezi, iarăş ne vedem stingheriţi de o imprejurare cu totul neaşteptată. Ne ardeà, să isprăvim cu tipărirea broşurei cât mai curând: ni se păreà potrivit să ducem o parte din exemplare gata în oraşele în care aveam să ţinem aceeaşi conferinţă, la Iaşi, Cernăuţi, Blaj, Sibiiu şi poate şi în altele, unde s'ar fi putut desface parte din ele. Dară chiar atunci, dacă nu s'ar fi putut aceasta, doream cel puţin să isprăvim cu facerea corecturei, ca să scăpăm, întru cât aceasta a fi fost cu putinţă, de un lucru de care îi erà atât de lehamite lui Caragiale, anume de greşelile de tipar, care, din nebăgare de seamă, se furişează cu duiumul în tiparul românesc, mai cu seamă în jurnale.

Toate acestea de bună samă s'ar fi putut pune la cale şi isprăvì lesne de tot, dacă nu ne-ar fi păscut şi de astădată păcatul şi anume: tocmai atunci iară a trebuit ca în întreg Bucureştiul să isbucnească greva tipografilor, aşà încât a trebuit să scot manuscrisul din tipografia unde-l depusesem spre tipărire. Dar ce folos, dacă la început mi se spuneà că greva este generală? — Din fericire svonul nu s'a adeverit, căci o tipografie, una singură, lucrà, de vreme ce proprietarul ei de mai înainte se pusese la învoială cu lucrătorii, împlinindu-le dorinţele: erà tipografia Neamului Românesc, a profesorului universitar *Nicolae Iorga*, a cărui cunoştinţă personală o făcusem pentru cea dintâia oară în 1911 la Blaj, urmând întâlnirile noastre câte-va săptămâni mai târziu la Iaşi.

Ne înţeleserăm deci cu tipografia aceasta, făcându-ne eminentul învăţat şi scriitor însemnata cinste să scrie o precuvân-

tare; adaugându-se apoi câte-va notiţe tot din peana lui Iorga un interviev cu fiul meu, tipărit în Neamul Românesc şi o dare de seamă despre Conferinţa mea a doua, ţinută tot la Bucureşti, despre care am să spun câte va cuvinte mai jos, s'a înjghebat broşurica, care, după cum nădăjduim, are să facă oarecare servicii, pătrunzând în localităţi, unde, spre marea noastră părere de rău n'am putut să ajungem. Trebue amintit încă ceva, caracteristic pentru vremurile în cari am ajuns nu numai în România, ci pretutindeni. Tipografia erà gata să ne suplinească dorinţa, cu condiţiunea însă, să-i punem la îndemână hârtia de care aveà lipsă. A trebuit, deci, să-i facem o vizită d-lui ministru de comerţ, înaintându-i o petiţiune, în care-l rugam să binevoiască a ne alocà hârtia ce ne trebuià, ceea ce dl ministru s'a grăbit să ne acorde, stabilind un preţ foarte moderat.

Spusesem, că aveam să ne înfăţişăm în palatul regal la $5^1/_2$ aceleiaşi zile, în care voiam să ţinem conferinţa, şi stimaţii cetitori poate doresc să afle, cum a ieşit lucrul acesta. Bine de tot, căci ziua următoare ne venì învitarea să luăm parte la dejun în palatul Cotroceni. Afară de domnii şi doamnele Curţii regale, eram numai noi doi. Afară de părechea regală erà de faţă şi principele Carol, deoarece principesele Elisabeta şi Maria se găseau în străinătate. Mie mi s'a dat locul la dreapta Reginei, tot cum mi se făcuse cinstea în 1911 la Iaşi, cu acea deosebire, că atunci erà vorba de principesa de coroană, pe când acum mă găseam alături cu Regina României Mari. Fiul meu şedeà lângă M. Sa Regele, în partea opusă a mesei.

Intr'un moment principele Carol îmi puse întrebarea, dacă şi la noi sunt cercetaşi (numiţi şi scauţi) şi dacă cum va instituţiunea aceasta este în vre-o legătură cu sokoliştii noştri, la ce răspunsei în mod negativ. Văzând atunci principele interesul meu cu privire la felul acesta de a creşte tineretul, a dispus să mi se predeà învitarea pentru o şedinţă a comitetului acestei instituţii, prezidată de el. Din nefericire ordinul acesta nu s'a executat. Şedinţa, foarte interesantă, s'a ţinut fără să fi putut luà parte şi eu, care n'am aflat despre acest lucru decât prea târziu. Imi pare rău.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din frământările politice ale Maghiarilor.

— Dela Károlyi Mihály până la Horthy Miklós. —

România nu se poate desvolta liber şi neîmpedecat, dacă nu se bucură de pace şi linişte desăvârşită, în lăuntru şi în afară. Pacea din lăuntru trebue s'o asigure cumintenia şi simţul nostru de dreptate. Pacea din afară însă nu atârnă numai dela noi, ci şi dela alţii. De aceea e bine să urmărim toate mişcările vecinilor noştri. Nu e tot atâta pentru noi dacă vecinul nostru e gospodar harnic, care îşi vede în pace de treburi, sau dacă el este un tăciunar răutăcios, care, voind să arză şi să sărăcească pe alţii, îşi dă mai întâi foc la coliba lui, ştiind că vântul ori mânile răufăcătoare uşor pot duce focul lui şi în vecini. Intre astfel de împrejurări trebue să fim cu ochii în patru, ca nu cumva ţara noastră, întregită cu atâtea jertfe scumpe, într'o bună dimineaţă s'o vedem în flacări, din pricina răutăţii altora.

In privinţa aceasta ne e, deci, cât se poate de binevenită cartea fostului ministru de naţionalităţi al Maghiarilor *Iászi Oszkár*[1] sub titlul «Calvarul maghiar, învierea maghiară», din care aflăm de bine să reţinem lucrurile mai interesante pentru cetitorii noştri.

De pe la mijlocul anului 1917, zice dl Iászi, nici un om cuminte nu se mai puteà îndoì despre felul cum se va sfârşì răsboiul. (Oamenii în adevăr cuminţi şi prevăzători au putut ştì de mai înainte sfârşitul răsboiului, şi anume dela ataşarea Angliei către Franţa şi Belgia şi mai ales dela biruinţa lui Joffre asupra Germanilor la Marne în 1914). America se pregăteà straşnic de luptă, şi amestecul ei în răsboiul european se ştià, că nu are să fie numai un *bluff*, cum spuneau unii Germani în prostia şi încăpăţinarea lor. Luând parte la o conferinţă diplomatică în Geneva, ţinută la 1917, Iászi şi Károlyi Mihály au avut prilej să se convingă despre straşnicia primejdiei americane din datele ce li le-a comunicat diplomatul englez Edwards. Acesta i-a asigurat că pacea momentană ar fi cu

[1] Magyar Kálvária, Magyar Feltámadás. A két forradalom értelme, jelentősége és tanulságai. Bécsi magyar kiadó 1920. (Calvarul maghiar, Invierea maghiară. Sensul, însemnătatea şi învăţăturile celor două revoluţii. Editorul maghiar din Viena, 1920).

putinţă în temeiul celor 14 puncte ale lui Wilson. America e astăzi judecătoarea lumei (arbiter mundi). Să aibă încredere în simţul ei de dreptate.

Intorşi acasă, Iászi şi Károlyi au început propaganda pentru încheierea neamânată a păcii. Dar aici n'aveau cu cine vorbì. Czernin, ministrul de externe austro-ungar, când se plecà în o parte, când în ceealaltă, iar Tisza, atotputernicul ministru al Ungariei, erà aşà de orb şi de îndârjit în păstrarea formelor vechi de stăpânire, încât şi pe la sfârşitul lui Septemvrie 1918 a cutezat să spună la prânzul dat de Sarkotić în Seraievo, unde de pe atunci puteà să vadă cu ochii închegarea Jugoslaviei de astăzi, îngrozitoarele cuvinte: «Monarhia (austro-ungară) trăeşte şi va trăì!» (Die Monarchie lebt und wird leben!)

Văzând că bărbaţii conducători ai monarhiei austro-ungare nu înţeleg situaţia, Iászi şi prietenii au înaintat, prin Octomvrie 1918, regelui Carol IV al Ungariei un memoriu întitulat «Situaţia în Ungaria. Avertismentul unei grupări de patrioţi îngrijoraţi, neamestecaţi în frământările zilei» (Die Lage in Ungarn. Ein Mahnruf von einer der Tagespolitik fernstehenden Gruppe besorgter Patrioten). Ca toate memoriile bune şi înţelepte a fost pus de o parte, fără ca să i-se dea atenţiunea cuvenită. Camarilla austro-ungară nu se puteà împăcà cu gândul să lase din mână frânele puterei şi să dea drepturi popoarelor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Urmarea a fost că popoarele, nemulţumite de felul cum au fost stăpânite înainte de răsboiu şi în timpul răsboiului şi deşteptate, prin răsboiu, la conştiinţa drepturilor lor naţionale, au început să se simtă tot mai instreinate de stăpânirea austro-ungară şi să se declare de sine stătătoare. Astfel în cele dintâi zile ale lui Septemvrie 1918 Klofac declarà în numele Cehilor că chestiunea ceho-slovacă nu poate fi deslegată la Viena. Pe la mijlocul lui Septemvrie acelaş an Bulgaria se prăbuşeşte şi prăbuşirea Austro-Ungariei încă erà de neînlăturat. Zadarnic chemà deci la 16 Octomvrie împăratul Austriei, cel din urmă Habsburg, Carol, pe popoarele sale într'un manifest să se federeze pe baze naţionale, alcătuindu-şi ele o nouă constituţie. Erà prea târziu. S'a adeverit şi de astă dată zicala franceză, că Austria totdeauna întârzie: ori cu un an, ori cu o armată, ori cu o idee. (L'Autriche est toujours en retard: ou d'une année, ou d'une armée, ou d'une idée!) Cred, deci, că nici dacă numià regele Carol IV al Ungariei de preşedinte al consiliului de

miniştri ungar pe Károlyi Mihály în locul ramolitului Wekerle Sándor, lucrurile nu se mai puteau îndreptà. Erà prea târziu.

Károlyi Mihály.

Camarilla austro-ungară nu voià să audă de un cabinet Károlyi. Ştià că asta înseamnă moartea ei. De aceea şi în ceasul al 12-lea s'a împotrivit, stăruind pentru numirea unui cabinet sub conducerea contelui Hadik. Numai când frontul s'a desfiinţat cu totul şi armatele au plecat în neorânduială către casă, s'a format consiliul naţional maghiar sub preşedinţia lui Károlyi Mihály. Piedeci mari le-a pus socialistul Garami Ernő şi pseudodemocratul Vázsonyi Vilmos. Constituindu-se consiliul naţional maghiar în frunte cu Károlyi, cele mai multe autorităţi au recunoscut acest consiliu. Abià atunci li s'au deschis ochii Habsburgilor şi, prin arhiducele Iosif, care locuià în palatul regal din Buda, îl încredinţează pe Károlyi Mihály cu preşedinţia consiliului de ministri şi cu alcătuirea noului cabinet. Membrii noului cabinet se bucurau că primesc puterea în mod legal şi tradiţional, de aceea au grăbit să depună jurământul înaintea reprezentantului regal, arhiducele Iosif în palatul din Buda. Pe drum toţi ministrii spuneau trecătorilor, că regele a numit preşedinte al consiliului pe Károlyi, dar vestea a fost primită cu receală. Iar când Iászi a împărtăşit această ştire într'o adunare populară mai mare a auzit glasuri ca acestea: «Regele?... Cine e Regele?... Trăiască Republica!»

Cari erau elementele, pe care se sprijineà noua stăpânire a lui Károlyi Mihály?

Acestea erau următoarele: 1. partidul social-democrat, care numărà în rândurile sale mulţi muncitori organizaţi, dar şi mulţi oameni nedisciplinaţi şi scrintiţi la cap de tot soiul de învăţături comuniste şi altmintrelea greşite, jidoveşti; 2. partidul lui Károlyi Mihály, care nu erà nici orăşan, nici sătean; 3. partidul radical al lui Iászi Oszkár, care numărà câţiva intelectuali de seamă, dar încă foarte neorganizaţi; 4. partidul democrat al lui Vázsonyi, un partid puţin serios; 5. partidul ţărănesc al lui Szabó, neînsemnat şi acesta; 6. partidul creştin-social, care, deşi sub conducerea unui om foarte cinstit, abatele Giesswein Sándor, n'a îndrăsnit să arete greşelile politicei latifundiarilor maghiari, partea cea mare episcopi catolici; 7 societatea de ştiinţe so-

ciale (társadalomtudományi társaság-t. t.), care numără intelectualii cei mai serioşi, din ţara întreagă (vre-o 4—5000 de oameni); 8. societatea Galilei, o societate a tineretului universitar, ajunsă cu totul sub conducere evreiască; 9. Francmasonii, nişte oameni blânzi şi inofensivi, cari nici odată n'au îndrăsnit să facă nimica; 10. scriitorul *Ady Endre*, despre care se poate zice cuvântul napoleonian că împăratul face cât o sută de mii de oameni (l'empereur vaut cent mille hommes). Deşi trăgeà de moarte, când a isbucnit revoluţia maghiară, totuş el a fost conştiinţa nu numai artistică, ci se poate spune că religioasă şi metafisică a timpului său. La mormântul lui s'au înfiorat cu toţii. Viziunile lui măreţe, cuvintele şi icoanele lui de foc, presimţirile şi prezicerile lui minunate au pregătit sufletele pentru întâmplările ce aveau să vină, precum astăzi tot acestea îi mângâe în mijlocul atâtor ruine.

Şi ce voiau să facă aceste elemente?

Care erà programul lor de muncă?

Iată-l:

1. Incheierea unei păci convenabile situaţiei internaţionale; lichidarea dualismului austro-ungar şi creiarea de relaţiuni politice şi economice nouă, mai bune, cu statele naţionaliste ce aveau să se înfiinţeze.

2. Impăcarea naţionalităţilor nemaghiare pe baza punctelor lui Wilson.

3. Democratizarea administraţiei şi a legislaţiei.

4. Asigurarea deplină a libertăţilor publice.

5. Impăcarea masselor populare prin împărţirea pământului şi introducere de reforme sociale potrivite cu împrejurările schimbate; socializarea monopolurilor.

6. Asigurarea productivităţii prin desfiinţarea blocadei.

7. Incetarea tuturor ostilităţilor şi ruperea legăturilor cu aliaţii Germani.

Programul erà frumos, dar nu se puteà înfăptui.

Cusurul cel mai mare a fost că noul guvern Károlyi nu aveà lista celor 2—3000 de oameni de omenie, pe care să-i fi rugat să ia în mână conducerea treburilor ţării şi astfel au fost siliţi să se folosească cu oamenii cari se îmbiau ei. Se ştie însă, că oamenii buni şi de omenie nu se îmbulzesc nici odată,

ci mai bine stau de o parte. Se îmbulzesc şi-şi îmbie serviciile numai cei obraznici şi neastâmpăraţi. Károlyi erà om bun; prea bun chiar şi socoteà că toţi sunt buni şi de omenie ca el. De aceea l-au înşelat foarte mulţi.

Al doilea cusur a fost, că antanta (puterile aliate şi asociate) au tratat pe Maghiari ca şi pe Germani, cu cari erau de o potrivă de vinovaţi în deslănţuirea răsboiului mondial şi n'au ţinut seamă că Károlyi Mihály, personal, erà altfel de om, nu ca cei ce au fost înaintea lui la cârma ţării ungureşti. E cunoscută primirea aspră şi puţin pretenoasă ce a făcut generalul francez Franchet d'Esperey lui Károlyi şi soţilor săi la 8 Noemvrie 1918 în Belgrad, când, odată a încheiat orice discuţie, zicând: «Destul!» (Assez!). Iászi spune că regretă, pentruce n'a spus generalului francez, care s'a purtat aşà de ticălos cu ei, cuvintele ce le-a avut şi atunci pe buze: «Invingătorii sunt totdeauna porci!» (Les vainqueurs sont toujours boches).

Al treilea cusur a fost că guvernul Károlyi nu aveà armată. După căderea fronturilor, a izbucnit o anarhie militară înspăimântătoare. Când aveà să plece Károlyi şi soţii la Belgrad, să fixeze condiţiunile armistiţiului, abià au găsit, după căutare de două zile, câţiva soldaţi maghiari, cari să însoţească trenul ministerial până la Belgrad. Nu e mirare că însuşi ministrul de răsboiu Linder Béla a declarat, că *nu vrea să mai vadă ostaşi.* In anarhia aceasta militară a fost ucis de soldaţi întorşi de pe front fostul prim-ministru Ştefan Tisza. E bine să se ştie, că ziarele lui abià au înregistrat cazul la ştirile zilei, caşi când ar fi murit omul cel mai neînsemnat al ţării. Numai ziarul francmason al lui Iászi «Világ» i-a închinat un articol întreg şi numai Károlyi Mihály a îndrăsnit să-i trimită o cunună la mormânt.

Greutăţi mari a făcut guvernului şi reforma agrară, care n'a început unde trebuià: la împărţirea pământului, ci Buza Barna, ministrul agriculturei a pornit mai întâi anchete, caşi când de acestea le-ar fi ars Maghiarilor. Pe lângă aceea nimeni nu mai voià să muncească. Astfel s'a prăpădit în anul 1918 recoltă în preţ de multe milioane, fiindcă cei întorşi de pe front făceau politică, nu voiau s'o aducă de pe câmp şi s'o îngrijească.

Gazetele jidoveşti (mai cu seamă «Az Est» şi «Pesti Hirlap») au înveninat şi mai mult sufletele, mânând apa pe moara şoviniştilor şi altor descreieraţi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

S'a zădărnicit şi încercarea de împăciuire a naţionalităţilor nemaghiare. Românii la Arad au declarat d-lui Lászi prin dl Iuliu Maniu, că vreau ei să fie stăpâni pe soartea lor, de aceea pretind predarea tuturor judeţelor locuite de Români în mâna lor — imperiul. Dl Lászi spune, că ştià de mai nainte, că n'are să ajungă la nici o înţelegere cu Românii; a încercat însă, ca să-şi facă datoria. Atât şi nimic mai mult.

La 16 Noemvrie, guvernul, silit de împrejurările schimbate, a convocat consiliul naţional mărit, care a proclamat republica, alegând de preşedinte al republicei populare maghiare pe fostul prim-ministru Károlyi Mihály. Deja mai nainte, la 30 Octomvrie 1918, comandamentul suprem al trupelor austro-ungare a pus, cu ştirea regelui Carol, pe ostaşii dela Piave să voteze, dacă doresc să fie mai departe regat, sau să fie republică. Ostaşii toţi au votat pentru republică.

Intr'aceea evenimentele se precipitau. Liniile demarcaţionale, care le-a fixat generalul Franchet d'Esperay la Belgrad, în necunoştinţă de cauză, au trebuit să cadă în faţa justelor postulate ale Jugoslavilor, Românilor şi Cehoslovacilor de a se întregì ţările lor până la marginile pământului locuit de ei. Maghiarii au fost ca opăriţi, când colonelul *Vyx* la 18 Decemvrie 1918 le-a comunicat ştirea comandamentului suprem al armatelor aliate şi asociate, că «antanta priveşte pe România ca pe aliata ei şi armata română are acelaş drept să ocupe teritoriile prevăzute în punctele armistiţiului caşi celelalte naţiuni ale antantei». Aceasta a fost culmea. Păreà că şi-au perdut toţi capul, aşà erà de tragic conflictul, zice dl Lászi, dintre pacifismul şi politica reală a minţii şi între naţionalismul şi iubirea de dreptate a subconştiinţei noastre. Multe glasuri strigau de atunci: «Să preià antanta stăpânirea Ungariei». Dar n'a preluat-o antanta, ci dictatura proletariatului, în frunte cu *Kun Béla.*

Kun Béla.

El apare ca intrusul (l'intruse) în dramele lui Maurice Maeterlinck, marele scriitor belgian.

Inainte de răsboiu a fost un biet cassier la organizaţiile muncitoreşti. Intre împrejurările nenorocite dela începutul lui 1919 (Martie) el a fost scânteia, care a aprins enormul material combustibil, adunat în Ungaria, şi mai ales în capitala ei, Bu-

dapesta, de atâta vreme! La două zile, după preluarea puterei, într'o telegramă către proletarii lumei zicea: «La ultimatul antantei de a predà numai decât şi definitiv ţara ungurească oligarhiei româneşti, răspunsul poporului maghiar este alcătuirea dictaturei proletariatului». Această dictatură a proletariatului erà foarte aspră. A oprit pur şi simplu toate gazetele care nu erau de părerea lor. Insuş Iászi a fost provocat de un om al lui Kun Béla să nu cuteze să tipărească nişte scrieri ale lui Szabó Ervin, rămase lui prin testament, căci are s'o păţească. A trebuit deci să părăsească ţara. Şi a părăsit-o la 1 Maiu 1919.

Proletarii gândeau că, după pilda lor, lumea întreagă se va încinge în flacări. Comisarul poporului, Hamburger spuneà într'o adunare poporală la 7 Aprilie 1919 în Kaposvár: «Sunt adânc convins că în câteva săptămâni Europa întreagă va fi în flăcări şi pretutindeni va stăpânì dictatura proletariatului».

Mai bine caracterizează această dictatură următoarele vorbe şi fapte ale lor.

In şedinţa sovietului din 3 Maiu 1919 Kun Béla a spus: «Nu ştiu ce e moral sau imoral; eu ştiu numai ce foloseşte sau strică proletariatului». Abià s'a spus vreodată cuvânt mai primejdios decât acesta. Relativismul economic a dus la răsboiul mondial; relativismul etic avea să ducà la răsboiul civil între fiii aceleiaşi naţiuni.

Şi în adevăr, sub conducerea lui Kun Béla s'a format o dictatură de proletariat evreesc, fără pareche în istorie. Peste 95% din conducători erau Evrei, cari urau de moarte pe săteni. Ţăranul reprezentà, pentru aceşti domnişori perciunaţi, prostia şi reacţiunea. Faţă de el trebue să ai dispreţ mai mare ca faţă de Negrii americani. Insuş Kun Béla a spus muncitorilor în şedinţa sovietului din 21 Iunie *să sdrobească pe ţărani.* Rechisiţionările şi perchisiţiile la sate nu mai aveau sfârşit. Nicicând prăpastia n'a fost mai mare între sat şi oraş; între goimi şi ghetto; între creştini şi Evrei.

Administraţia încă erà foarte păcătoasă. Nu se muncea de loc. Funcţionarii se plimbau în automobile; de aceea de multeori nu erau automobile pentru transportarea bolnavilor la spital. Weltner Jakob, care încă erà un Jidan mare şi tare, spuneà la 16 Iulie 1919, că ceice stau astăzi în slujbe sunt mai răi decât domnii de odinioară. Fabricile încă produceau mai

puţin decât jumătate din ce se produceà la sfârşitul răsboiului. Nu e mirare deci, că scumpetea creşteà îngrozitor. Un morcov costà 10 coroane, iar un kilogram de bostan 50 cor. — Singura scăpare pentru muritorii de foame erà armata roşie. Numai acolo te puteai săturà, fiindcă numai acolo se rechisiţionà şi se împărţeau de-ale gurei. — S'a întrodus militarismul de silă şi execuţiile de sentinţă de moarte fără de judecată. Armata aceasta roşie a bătut pe Cehoslovaci şi a reocupat aproape întreg teritorul fost maghiar, dar l-au evacuat la ordinul antantei.

E curios că regimul acesta roşu al lui Kun Bela, care la început voià să răstoarne întreaga lume, în cele din urmă nu mai aveà nici atâţia oameni, ca să conducă cel puţin un judeţ, cum se cade.

Când a văzut apoi, că Românii sunt mai tari decât Cehoslovacii, şi trec biruitori Tisa, înaintând spre viesparul fărădelegilor, Budapesta, Kun Béla a fugit cu un tren special la Viena -- el, care ziceà că trebue luptat împotriva oligarhiei române până ce mai este un soldat şi un glonţ.

Câtă deosebire între el şi Károlyi!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Károlyi a predat puterea tocmai ca să încunjure vărsările de sânge.

Károlyi nu s'a îmbogăţit, fiind la putere, nici n'a sfidat lumea plimbându-se în automobile. El stà modest în locuinţa lui din Buda. Când l-a visitat odată Jászi şi a văzut o vacă slabă, păscând în grădină — erà vaca de lapte a copiilor lui Károlyi — acesta i-a zis: Vezi, atâta e tot ce mai am dintr'o bunăstare, odinioară aproape princiară (les derniers restes d'une fortune jadis presque princière). O vacă slabă. -Atâta tot. — Şi de câteori a cinat săptămâni întregi numai câte o bucăţică de caş, el preşedintele unei republici şi unul din cei mai mari proprietari de pământ ai ţării. Nevasta lui încă erà ca şi el. Işi spălà singură rufele. Şi totuş omul acesta e astăzi cel mai odios înaintea Maghiarilor şi e socotit ca cel mai primejdios aventurier, care a primejduit ca nimeni altul ţara ungurească.

Nimic mai greşit! precum cu atâta dreptate observă dl Jászi. Oamenii sunt, de regulă, miopi în apreciarea întâmplărilor istorice. Ei leagă aceste întâmplări de ultima cauză, deşi adevăratele cauze sunt cu mult mai multe şi mai depărtate. Ele sunt: domnia de clase timp de sute de ani, politica de na-

ţionalităţi nefericită în ultima jumătate de veac, terorismul şi corupţia regimului lui Tisza, cei cinci ani de răsboiu, anarhia militară etc.

Un merit are, cu toate acestea, şi Kun Béla. El a dovedit, cum *nu* trebue stăpânită o ţară.

Horthy Miklós.

După primele ciocniri între trupele române şi cele roşii la Tisa s'a putut prevedeà că o cârmuire Peidl e cu neputinţă. Intrând trupele române în Budapesta au împedecat atrocităţile cele mai rele. (E altă chestie că, după pilda lui Mackensen, au dat înapoi împrumutul pentru jaful german! observă dl Jászi). Deodată cu trupele române au intrat însă în capitală atâţia patrioţi falşi, cari din şoviniştii cei mai mari de odinioară, din batjocoritori ai «Vlahilor», cum numiau ei pe Români, deodată s'au aflat cei mai buni prieteni ai lor. Aşà a grăbit şi Vázsonyi să-şi arate dragostea pentru Români.

După teroarea roşie a lui Kun Béla a urmat cea albă a admiralului *Horthy Miklós*. Englezul Sir George Clerk influenţat şi de unele contese are o mare parte de răspundere pentru venirea la putere a lui Horthy.

Teroarea aceasta albă e mai rea decât cea roşie. Cea roşie a putut fi sălbatică, imorală, nealegătoare de mijloace, mioapă, etc. dar n'a minţit. A fost sinceră. Ce a zis, a şi făcut. Teroarea albă a lui Horthy e chiar, dimpotrivă, mincinoasă şi făţarnică.

Iată, pentruce.

Ţine la integritatea teritorială a Ungariei vechi, dar — iscăleşte tratatul dela Trianon.

Iscăleşte tratatul dela Trianon, dar — se pregăteşte de răsboiu de răsbunare.

Preamăreşte forma de guvernământ dinastică, dar — se joacă de-a republica sub conducerea unui fost ofiţer aulic din Viena.

Susţine creştinismul ca religie de stat, dar — spânzurătorile, chinurile închisitoriale şi numerus clausus sunt la ordinea zilei.

Vorbeşte de spirit naţional, dar — nici când poporul maghiar n'a fost mai părăsit, mai lipsit de drepturi şi de cultură decât acum.

Făgăduește pământ desmoșteniților, dar — nu știe cum să asigure mai bine proprietățile mari.

Agită cu antisemitism pe poporul de rând, dar — pune țara la îndemâna bancherilor jidovi din Paris.

Fiind vorba de antisemitism, e bine să se știe, că în vechea Ungarie toată viața publică a fost acaparată de Evrei: politică, pressă, artă, literatură, știință, finanțe, comerț, industrie, ba în timpul din urmă chiar și agricultura. Streinul, care ar fi urmărit viața publică a Ungariei numai de departe, ar fi avut impresia că 90% din locuitorii ei trebue să fie Evrei. Simțindu-se atotputernici, nu admiteau un cuvânt de critică la adresa lor. Chestiunea evreească erà în Ungaria ceva «tabu», de care nu erà voie să te atingi. S'ar fi putut spune cu Francezul: *Qui mange du juif, en meurt*...

Cauza că au ajuns atât de departe, nu se datorește superiorității lor intelectuale sau morale, zice dl Iászi, ci imprejurării că ei se știu vârî mai bine, știu da mai bine din coate și au obraz mai gros. Când profesorul dela Academia de drept din Orade Ágoston Péter a îndrăsnit să-i atace într'o carte foarte temeinică (Chestiunea evreească în Ungaria) toate gazetele i-au sărit în cap și l-au luat de gât. Așijderea au făcut cu Iászi, când a întreprins o anchetă în chestiunea evreească, pe care a publicat-o în revista sa «Secolul al douăzecelea» (Huszadik Század). Toți rabinii au excomunicat în sinagogele lor revista și partidul radical al d-lui Iászi. Sâmburele chestiunei evreești în Ungaria, după părerea lui Iászi, e că poporul maghiar, din pricina slabei sale organizațiuni, pe nici un teren al vieții publice nu se afirmă, după cum trebue; după cum cer energiile latente ce dormitează în acest popor. Intemeiată e și părerea D-Sale, care susține, că antisemitismul pentu antisemitism nu are rost. Nu poți urî și urgisì pe cineva numai fiind că s'a născut Evreu; îl poți urî și ai chiar datoria să-l faci inofensiv, când el e hrăpăreț, cămătar, parasit; când el trăește, cu un cuvânt, din vlaga și sudoarea altora.

Despre Ungaria de acum a guvernorului Horthy ne mai spune că e ca o ființă, căreia i s'au scos creerii: aiurează continuu. In sufletul masselor fierbe numai dorul de răsbunare și

ura cea mai cumplită. Insuş regimul lui Horthy trimite agenţi plătiţi în statele vecine să facă turburări.

Ei bine, dar o astfel de stare de lucruri nu poate dăinuì mult. Aceasta va duce, cum prevede dl Jászi, ori la răsboiu civil nou, ori la un nou răsboiu cu statele vecine. Şi unul şi altul sunt deopotrivă de primejdioase, pentrucă duc la nimicirea totală a Ungariei.

Incheierea.

Să nu fie mântuire din iadul acesta «creştin-naţional» al guvernatorului Horthy?

Ba da! răspunde dl Jászi.

Sunt trei căi posibile.

Întâia cale e cea franceză: a reacţiunei. Aceasta ar voì să readucă toate lucrurile la starea lor dinainte de răsboiu, cu excepţia doar a Germaniei, pe care o doreşte cât mai mică, mai slabă, mai neputincioasă. Încolo ar fi tot statul feudal vechiu: cu cler latifundiar, cu burghezime incultă, cu armată îngrozitoare, cu capitalism exploatator. Armata ar trebuì mai ales împotriva bolşevismului, de care Franţa are mare răcoare.

A doua cale e cea rusească: a bolşevismului. Cu cât scade mai mult productivitatea, cu atât se impune mai mult nevoia de a comunizà totul. Numai prin comunism se asigură hrana tuturora. Altfel ajung la hrană numai cei bogaţi. Aceasta înseamnă însă înfometarea şi pierirea înceată, dar sigură, a tuturora. E de însemnat însă, că comunismul acesta, popoarele europene mai culte îl supoartă mai anevoie decât mojicul rus. Calea aceasta a comunismului bolşevist ar duce, ca şi în Rusia, la nenumărate răsboaie civile, la ciumă, la foamete şi fel de fel de boli. Ea ar însemnà moartea civilisaţiei europene.

A treia cale e cea engleză: a bunului simţ, a minţii sănătoase, a înţelegerii paşnice. Ea zice: tratatul dela Paris, care vrea să robească Germania pe vecii vecilor, nu e bun. Trebue ajutată Germania să-şi revină în fire şi să organiseze, prin munca şi priceperea ei, toate ţările europene, cari erau târâte înainte de răsboiu în orbita economică germană. Să ne apropiem cu iubire şi de marele bolnav care astăzi e Rusia. Să ridicăm blocada pusă împotriva ei şi să permitem importul şi exportul. Mai mult. Să înfiinţăm Uniunea liberului schimb, care

toate statele naţionale nouă le va contopì într'o mare uniune economică, singură în stare să le scape de foamete şi de miserii. Agricultura, industria şi comerciul trebue să muncească mână în mână cu puterea spirituală (mintea) cărturarilor.

Intre astfel de împrejurări, fireşte, e de dorit să alegem calea aceasta din urmă, care e cea mai bună.

Iar rostul politicei maghiare, zice dl Iászi, după răsboiu nu poate fi altul decât crearea unor stări internaţionale, care să asigure întregirea popoarelor după trebuinţe etnografice, de o parte, iar de altă parte să asigure şi deplina autonomie culturală a minorităţilor incorporate în alte state. Nu e de ajuns ca cetăţenii maghiari din statele nouă să aibă aceleaşi drepturi cetăţeneşti caşi ceialalţi locuitori, ci ei trebue să rămână maghiari în limbă şi cultură, păstrând mereu legătura sufletească cu ţara mamă. Foarte just. Nimic de zis împotrivă. Dar atunci să înceteze glasurile şoviniste despre Ungaria celor 20 de milioane de Maghiari, care n'a fost şi nu poate să fie nici odată; să nu mai vedem nici agenţi turburători în mijlocul nostru, cari vreau cu orice preţ să pescuiască în turbure; să nu mai cetim nici lozinca «*nu, nu niciodată!*» (nem, nem soha!), cu care, fireşte, nici noi nu ne vom puteà împăcà nici odată.

Ungaria de astăzi, redusă la proporţiile cuvenite, poate să devină un stat foarte cult şi fericit, caşi Danemarca, Norvegia, Suedia ori Elveţia bunăoară, care încă au locuitori puţini, dar culţi şi fericiţi.

Ii dorim să fie aşà. *Ioan Georgescu.*

Populare.

Codrule, frunză rotundă,
Pice bruma, nu te-ajungă,
Că mi-ai ţinut cândva umbră;
Codrule, frunzuţă lată,
Pice bruma nu te bată,
Că mi-ai fost mamă şi tată.

*

Mult mă 'ntreabă inima,
Doru-mi-e de cineva?
I-am spus că mi-e dor şi jele
De tinereţele mele,
Că le port cu mult năcaz
Şi cu lacrimi pe obraz.
Dar de lacrimi nu ţin seamă,
Că le-oiu şterge c'o năframă,
Ci mi-e milă de obraz,
Că rămâne fript şi ars.

Răspuns la parte din Răvaşul Calendarului „Asociaţiunei“.

Calendarul «Asociaţiunei» pentru anul curent 1921, publică cu titlul «Răvaş Cultural» o notă cu totul *contrarie adevărului*, ce mă obligă a protestà şi în numele meu şi în numele respectului datorat publicităţii.

Rândurile scrise, adecă, în favoarea unui grup de botăşeni, emană sau din *o mare eroare*, sau din *nepermisă rea credinţă*.[1]

Nu! *nu este adevărat* că satul *Ipoteşti* e locul naşterei lui Eminescu. Aceasta o strig sus şi tare, cu indignaţiunea ce inspiră *o falsificare*.

Eminescu e născut în anul 1849, Maiu 21, în ziua de Sf. Constantin şi Elena, la domeniul avutului boer Constantin Balş. Acea moşie s'a numit şi se numeşte «Dumbrăveni».

Părintele lui Eminescu erà nativ din Bucovina şi purtà numele său după răul us al timpului, cu un *vicz* în coadă.

Tatăl meu, încă fiu de bucovinean, marele proprietar a domeniului «Broscăuţi» şi al soţiei sale Susana Gojan născută Stârcea, cunoscând din şcoală pe junele Eminovici, l-a recomandat, ca administrator de moşie, amicului său, boerului Balş.

D. Eminovicz, şi deştept şi cult, fu însărcinat cu administraţia Dumbrăvenilor, unde îşi-aveà şi locuinţa în apropierea curţei boereşti.

In ziua de Sf. Constantin, 1849, eu, ca copilă de *6 ani*, mă aflam cu părinţii mei, în vizită la d-na Balş, recent văduvită. Venind din Iaşi, petrecurăm mai multe zile la Dumbrăveni, şi la acea ocaziune, ca ades în trecut.

In dimineaţa susmenţionatei zile, jucându-mă cu cameradul meu Muţi Balş, unicul copil al familiei, prin marele parc al castelului, zărirăm la căsuţa din fundul grădinei ocupată de Eminovicz, că două fetiţe, dela o fereastră deschisă, ne fac semn să ne apropiem.

Deşi ocupaţi a prinde fluturi şi culege flori, ambii ne grăbirăm a merge la ele.

— Cuconaşule, zice una din copile, o femee bătrână ne-a adus astă noapte un mic, drăgălaş frăţior.

— Să-l botezăm noi, exclamă voios, micul meu amic.

---

[1] Eroare, da; rea credinţă, nici de cum! *Nota Red.*

Strigătul său auzit şi în cameră, atrage la fereastră pe stăpânul casei. Scurtă ne fu tocmeala prin care se hotărî, că la unsprezece ore Eminovicz va venì la curte să ne ducă la botez.

In grabă făcurăm toaleta, în grabă îşi luă Muţi o mare cutie de cristal roşie plină cu fluturi, adunai şi eu un braţ de flori şi, precedaţi de *vătavul moşiei*, cum îl numeau sătenii, pe la amiazi întrarăm, pentru primadată, în căsuţa din fundul grădinei.

Întâiu o cameră mică, joasă, alb văruită, apoi alta asemenea acesteia. Acì un pat şi o bolnavă ce zăceà în el. Alăturea leagănul, alb acoperit.

Muţi dela uşe, strigă cât poate: am venit să botezăm pe micul frăţior.

Cam speriată, cam gemândă, murmură d-na Eminovicz: botezaţi-l, dar nu-l deşteptaţi.

Prea târziu o zise: Noul-născut dejà ţipà.

Muţi aude, se miră, pierde capul, uimit aleargă la leagăn, îl descoperé, vede copilul, deschide cutia:

Sfrrr-r--r--! Toţi fluturii au inundat leagăn şi prunc. Ba, şi eu, nu pierd timpul, asupra-i arunc toate florile de care am braţele pline.

S'a bătut la uşă, repede o deschide dl Eminovicz. Intră căpitan Vasile. Căpitan Vasile, din eteria lui Tudor Vladimirescu, douăzeci de ani a fost camardinerul boerului Balş. Acum e umbra nedespărţită a minorului său fiu. Cum a întrat, zice grăbit:

— Indată să vină la dejun cuconul Muţi şi duduia Constanţa. A sosit dl Constantin Hurmuzaki, epitropul. Zicând cuvintele, a şi ieşit cu noi din casă.

*

Toate aceste, povestite acì, le-am *văzut cu ochii*, le-am *auzit cu urechile*, le-am săvârşit cu propriile *mâni* şi *picioare*, reţinute cu memoria rară ce am, care multe, multe păstrează de pe când aveam trei ani. Indoieli, nu au loc, nu pot fi presupuse absolut de nimenea.

*

Un fapt curios, neexplicabil se întâmplă mult mai târziu.

In anul 1897, ca prin farmec, mi se iveşte în memorie întreg incidentul petrecut la Dumbrăveni în ziua Sf. Constantin, la 1849. Se iveşte în memorie, dar se şi imprimă cu atâta

putere, încât îl şi scriu, deşi nu luasem peana de scriitoare în mână de 26 de ani, decând mă depărtasem de patria română.

Dimineaţa unei zile de toamnă a zisului an, o petrecui scriind. După prânz, mersei cu soţul meu la Insula Margareta, aproape zilnica preumblare, ce făceam de când locuiam în Budapesta.

La întoarcere, un domn necunoscut ne grăi pe vapor româneşte, auzindu-ne vorbind în astă limbă.

Ne fu o plăcută surprindere, încât, neîntârziat, conversaţiunea fu întemeiată. Nu păreà om de toate zilele, străinul ce se recomandà a fi bucureştean. Inalt, chipeş, serios, cam rezervat, măsurat la vorbire, chibzuitor la ascultare, bine informat în multe, el ne deveneà, şi mie şi soţului meu, din ce în ce mai interesant. Sosirea la debarcaderă nu ne despărţì. Ni-se cerù voia de a ne petrece. Sosind acasă, ne grăbirăm a-l învità să între şi fiind ora cinei, insistarăm să ia masa cu noi. Prietinosul, deplin cultul nou cunoscut, ne făcù sărbătoare din orele ce urmară.

Din vorbă în vorbă ajunserăm la cultura română, la literatura ce are, la poezia, la poeţii posedaţi, la Alecsandri, la Eminescu, tragic pierdut.

— Bietul Eminescu! zisei eu. L'am cunoscut în ziua naşterei sale. Chiar astăzi am scris trei pagine în ce mod singular l-am şi botezat.

Nu pot uità mişcarea oaspelui nostru la auzul acestor cuvinte. Părù isbit de un subit curent electric. Ce inviorare! Ce bucurie, interes, curiositate! Ce viu dor de a aflà mai mult!

Cu sufletul pătruns la vederea unei atât de entusiastă înflăcărare, povestii, cum în aceeaşi zi îmi reluasem vechia peană de publicistă, pentru a scrie cum am botezat, eu, la Dumbrăveni pe Eminescu în ziua naşterei sale, 21 Maiu 1849.

Cu ochi înfocaţi, cu faţa aprinsă de adânca-i emoţiune, a sărit de pe scaun interesantul bucureştean, rugându-mă să-i cetesc *ce am scris*. Nu poate fi inimă de creştin ce să resiste a îndeplinì dorinţi astfel simţite, astfel făcute. Cuvintele sale fură: Doamnă, Ţara întreagă *nu ştie, nu poate aflà* unde şi când a răsărit între noi marea noastră glorie naţională, ilustrul Eminescu.

Soţul meu, viu atins, în silenţiu se duse în cabinetul meu de lucru, unde, după cetire, el singur îl ascunsese în biurou.

«Botezul lui Eminescu» cetit de mine, fu ascultat cu reală evlavie. La finit, cu voce agitată, zice entusiastul străin: Aceste pagine nu pot rămâneà comoară îngropată în biuroul unei dame. Mult vă rog, încredinţaţi-l mie; mâine plec la Bucureşti, peste o săptămână vă vor sosì ziarele ce l-au publicat.

Cum a fost zis, astfel şi făcut.

Mâna ce a primit manuscrisul din mâna noastră, erà mâna actualului prim-ministru, dl general Averescu, p'atunci colonel. Ce păcat că acea mână este oprită de-a face patriei binele dorit.

*

Anii trec şi nu vecinic aduc bine. La începutul secolului eram *văduvă*, reîntoarsă în Bucureşti. Acì primii propunerea de-a merge la Iaşi pentru a ţineà două conferinţe în folosul unui Azil pentru veteranii răsboiului din 1877, ce aveà să fie edificat. Copilăria la Iaşi o trăisem, răsboiul turco-rus ce ne dădù Dobrogea, *corpul comandat de un Dunca îl câştigase*: două datorii mă obligau s'alerg la Iaşi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acì, între alte familii din juneţă cunoscute, reaflai şi mult apreciata familie Moruzi. Mă grăbii să cercetez pe principesa Aglae născută Sturza şi pe culta şi patriotica sa fiică, nora, văduvită, a nemuritorului Domnitor Cuza-Vodă.

In astă, în toate distinsă familie, mi se povestì ceva de tot nou pentru mine, trăită în străinătate: rezultatul ce avù publicarea articolului meu «Botezul lui Eminescu». Cu interes auzii că principesa Ghica născută Balş, devenind, prin drept hereditar, proprietara Dumbrăvenilor, îndată ce aflà pentru dânsa interesanta ştire, că Eminescu în Dumbrăveni a născut, se grăbì a se convinge de realitatea cazului. Greutăţi în aceasta nu fură întâmpinate. *In registrele bisericei din Dumbrăveni s'a aflat, cu adevăr, numele fiului d-lui Eminovicz, născut la 1849, Maiu în 21 st. v.*

Martori, cu întreaga amintire a însemnatului eveniment, încă nu lipsiră.

Deplin încredinţată, deamnă purtătoare a numelui celor treisprezece buni domnitori ai Moldo-României, principesa Ghica-Balş, neîntârziat cerù stăpânirei moaştele ilustrului de-

cedat, spre a fi, pe spesele sale, transportate la Dumbrăveni, înmormântate sub ferestrele casei unde s'a născut.

Chestiuni higienice se opuneau concedării acestei dorinţi. Nimic însă nu oprì pe nobila proprietară a Dumbrăvenilor de a ridică, în parcul curţii sale, un monument demn de incomparabilul *mare poet.*

Inaugurarea monumentului fu *măreaţă, solemnă serbare naţională oficială,* la care au asistat parte mare din bărbaţii mari ai Ţărei şi toţi cei mai însemnaţi Români ai lumei noastre culturale. Anual încă se ţin parastase în memoria *gloriosului fiu al României* în parcul dela Dumbrăveni.

Toate aceste ultim notate, îmi fură detailat povestite, la un prânz în casa Moruzi, de însaşi principesa Ghica-Balş, la Iaşi, în anul 1902, pecând, aproape zilnic vedeam pe aceste nobil patriotice ilustre familii române.

Desminţiri a unui asemenea eveniment, sunt vane încercări, oricare le-ar fi scopul.

Sibiu, 2 Februarie 1921.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Constanţia de Dunca-Schiau.

O statistică din 1830.

Notiţă geografică-statistică.

Pentru colecţiunile «Academiei Române» din Bucureşti s'au câştigat nu de mult harta «*Mappa generalis topographico-ecclesiastico-ethnographico-statistica regni Hungariae* partiumque adnexarum Croatiae, Slavoniae et confinorum militarium magni item principatus *Transylvaniae.* Augustis sacrae caesareae et regio apostolicae majestatis francisci I. honoribus dicata. Vindobonnae MDCCCXXX—MDCCCXL. per Iosephum *Aszalay* de Szendrő. Ah. anno 1844 proprietas bibliopolae Ignatii Klang Dav. Burkhart Sculp».

Are 7 foi, din cari 4 cuprind ţările Coroanei Ungariei (nordvestică, nordestică, sudvestică şi sudestică), iar trei date statistice: Statum dioecesium catholicarum, Decorationes (ordo S. Stephani primi regis apostolici, precum şi Signa distinctiva

capitulorum) si Religionaria tabella generalis, consignatio et populatio.

Textul e în limba latină.

Harta e frumos lucrată. In cele patru foi, din cari e compusă, e dată împărţirea după diecezele catolice. Pe fiecare foaie e şi un spaţiu rezervat pentru date statistice. Harta de altminteri nu e etnografică în felul, cum se lucrează acum hărţile de felul acesta, nearătându-se pe ea locul, ce-l ocupă fiecare naţionalitate. Date, încâtva etnografice, cuprinde broşura, care întovărăşeşte harta, căci se arată în ea limba serviciului divin în bisericile diferitelor confesiuni. Arătarea, pentru Transilvania, a împărţirii adminitrative după Unguri, Săcui şi Saşi nu conţine nimic etnografic şi e unul din multele falsuri istorice, de cari abundă tot ce se publică despre Transilvania.

Deodată cu cele 7 foi s'a publicat şi o broşură în folio mare de 18 pagini: «*Tabellen und Erläuterungen zur topographisch-Kirchlichethnographisch-statistischen General-Karte des Königreichs Ungarn* etc. (acelaş titlu, ca la hartă). Wien, 1830—1840. Zweite verbesserte Auflage, 1849.

Acc. Cent. Centro University Library Cluj

Autorul, Aszalay de Szendrő, a murit la 1874 ca secretar guvernial în pensiune. A avut mai multe lucrări, dintre cari cea de care ne ocupăm i-a adus decoraţiuni dela Papa şi dela diferiţi potentaţi din Europa, precum şi premii în bani.

Reproducem în cele următoare din datele, cari se pot referì mai ales la Români şi teritorul românesc. Cele despre Banat sunt şi de actualitate.

1. Populaţiunea Transilvaniei:

a)	In partea principală	1.753,000
b)	In cele 5 regimente grăniţereşti din Transilvania (din cari 54,158 Români).	147,211
	Cu totul . . .	1.900,211

Populaţiunea din partea provincială nu e arătată după naţionalităţi.

2.	Dieceza gr.-cat. a Făgăraşului aveà . .	465,000	suflete
	„ „ „ Orăzii mari „ . .	68,000	„
	„ „ „ Muncaciului „ . .	385,767	„
	Cu totul . . .	918,767	suflete

La aceasta din urmă nu se deosebesc Români de Ruteni.

3. Diecezele neunite din Bănat şi părţile ungurene:

Timişoara .	170,432	Ilirici şi Sârbi,		238,419	Români
Arad . .	5,616	„ „ „		274,551	„
Vârşeţ .	36,874	„ „ „		221,596	„
Cu totul .	212,922	Ilirici şi Sârbi,		734,566	Români

4. Statistica după confesiuni, a Transilvaniei. Erau:

Romano-catolici	182,500
Armeano-catolici	7,500
Greco-catolici	456,500
Reformaţi . . . , ...	300,000
Luterani	170,000
Unitari	35,000
Greci neuniţi	588,000
Ovrei (cu 7 sinagogi)	2,300
Cu totul . . .	1.741,800

5. La fiecare confesiune se arată, care e limba serviciului divin. La greco-catolici şi la «Grecii» neuniţi, limba e «romanisch»,[1] avem deci:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Greco-catolici	456,500
Greco-orientali	588,000
Români . . .	1.044,500

rămânând pentru celelalte naţionalităţi din Transilvania 844.500.

6. Cu limba maghiară a serviciului divin sunt arătaţi:

Romano-catolici.	182,500
Reformaţi	300,000
Unitari	35,000
Maghiari . . .	517,500

Germanii romano-catolici sunt deci înglobaţi în Maghiarii catolici. Comparând statistica de atunci cu cea din urmă făcută de ultimul guvern unguresc, ar urmà, că Maghiarii s'au dublat. Pe *hârtie*, da.

7. Cu limba «săsească» 170,000.

Victor Lazăr.

---

[1] E ediţia din 1849!

Cronică.

CRONICA POLITICĂ.

Religiunea şi politica. Oricât s'ar contestà, dintr'o parte sau alta, influenţa ce o exercită una asupra celeilalte, şi oricât ar dorì unii să le separe cu totul, încercările de natura aceasta toate sunt zadarnice. Religiunea e atât de inerentă firei omeneşti, încât instinctiv îi determină toate atitudinile. Adaptând o zicală veche s'ar puteà fixà, cu mai multă sau mai puţină precisiune, adevărul: Spune-mi de ce religiune eşti, şi-ţi voiu spune cine eşti.

Ascultaţi, zice cronicarul politic al unei mari reviste apusene, conversaţia a două personalităţi, cum sunt Georges Clemenceau şi Lloyd George. Fantazia, gândul celui dintâi e alimentat de suveniri clasice; el şi-a făcut educaţia după cele mai strălucite modele antice. Lloyd George, din potrivă, ca fiul unei rase, la care cultura înaltă e rezervată unui număr restrâns de oameni, ce urme arată în spiritul său celtic din cultura antică? Imaginile, amintirile, sentinţele şi avânturile sale sunt împrumutate din biblie. Credeţi că diferenţa aceasta de cultură, de educaţie, nu are importanţă pentru rezultatele practice ale politicei lor? Dar a treia personalitate politică mare Woudrow Wilson nu-şi tradează oare caracterul său confesional prin maximele sale? N'a propovăduit el un puritanism universal?

Religiunile acţionează, în politică, nu numai prin direcţia ce o dau mentalităţii factorilor politici, prin aşa numitul caracter spiritual al personalităţilor mai de seamă, ci şi prin doctrinele lor. Căci ce sunt, în sfârşit, şi doctrinele, dacă nu tălmăcirile preferinţelor noastre intelectuale? Grupările religioase, în timpul răsboiului, parte s'au apropiat parte s'au depărtat unele de altele. Cine ar puteà tăgăduì realitatea politicei israelite în lumea de astăzi? Când s'au validitat mai mult interesele Evreimei ca acum în timpul conferenţei de pace dela Paris şi al dominaţiunei băncei jidoveşti din New-York?

Franţa, în deosebi, are mari interese religioase, atât în cuprinsul hotarelor, cât şi dincolo de ele. Dela Rabat până la Beyrout şi din Peking până la Maroc câte călugăriţe şi câţi călugări catolici nu aşteaptă protecţiunea ei? China întreagă e un vast teritoriu virgin, care de acum înainte aşteaptă să fie exploatat de stăpânirea franceză! Şi s'a văzut şi în Maroc, de câtă importanţă a fost pentru Franţa, că a putut să înlocuească, cu învoirea Papei, pe călugării capucini spanioli cu capucini francezi.

Importanţa reluărei legăturilor diplomatice cu Vaticanul pentru politica externă a Franţei n'o tăgăduieşte astăzi nimeni.

Nici pentru politica internă n'o tăgăduieşte nici un om politic serios, cunoscător real al nevoilor sufletului omenesc, decât doar câte un svăpăiat şi smintit, a căror sămânţă nu piere cu totul nici odată.

La un congres mare, internaţional, al femeilor ţinut nu de mult la Paris s'a pronunţat, între aplausele şi ovaţiunile furtunoase ale întregei asistenţe, această frumoasă rugăciune:

«O, Franţă, departă dela tine tot ce nu e dela Cristos! Tu nu poţi aveà două feluri de a gândì, două feluri de a trăì. Tu ori vei fi creştină

deplină, ori nu vei fi de loc, pentrucă numai Cristos poate satisface toate aspirațiunile sufletului tău dornic de libertate, de generositate și de iubire!»

Să nu fie oare și la noi la fel?

*

Frontierele amiciției. Sub titlul acesta scrie dl Luigi Campolonghi în revista «Don Quichotte» din 19—20 Decemvrie 1920 un articol, din care reținem următoarele rânduri: «Noi vom uità foarte bucuros aceste grave erori de judecată care au avut drept rezultat să facă să reînvie — și aceasta în ciuda căderei dd. Orlando și Sonnino și a venirei la putere a d-lui Giolitti — legenda unei Italii imperialiste, dacă astăzi autorii lor ar consimți să înregistreze — simplaminte să înregistreze — acest exemplu fără precedent în istoria Europei contemporane, ca un amiral-ministru să proclame dela înălțimea tribunei parlamentare, în numele guvernului, că «*pentru un popor, cea mai bună dintre frontierele strategice consistă în a nu aveà inamici*».

Italieni și democrați-socialiști din primul ceas și de totdeauna, noi suntem mândri că Italia, că democrația italiană, singura — între toate democrațiile lumei întregi — a produs pe omul capabil de a proclamà acest mare adevăr: frontierele cele mai sigure între popoare nu sunt fondate pe ură, ci pe iubire.

Toate acestea sunt adevărate, dar aparțin domeniului fantasiei. «*Cea mai bună dintre frontierele strategice care consistă în a nu aveà inamici*» este una din acele sofisme, înaintea cărora rămâi aiurit. A cere mâna unei fete de împărat nu înseamnă încă a o și aveà. A fi însuflețit de sentimente pacifice nu implică reciprocitatea amicală a vecinilor. Că oare politica d-lui Luigi Campolonghi e bazată pe astfel de principii avem tot dreptul să ne îndoim de logica și eficacitatea lor. Mai cu seamă că dl Luigi Campolonghi nu răspunde de pacifismul Jugo-Slavilor, Slovenilor și Croaților.

*

CRONICĂ CULTURALĂ.

Conferințele Comandamentului VII teritorial și ale «Asociațiunei». In Dumineci și serbători, de o vreme încoace în Sibiiu, se poate vedeà un lucru deosebit de frumos și de înălțător. Auto-camionul dinaintea hotelului Europa se încarcă regulat cu 15—20 de conferențiari, pe cari îi lasă apoi în tot atâtea sate românești din jurul Sibiiului. Ți-e mai mare dragul să vezi, printre chipiele și epoletele strălucitoare ale ofițerilor, amestecându-se pălăriile și paltoanele civililor. O desarmonie mai mare de culori, și o armonie mai desăvârșită de principii, nici că se poate închipui!

Unde se duc acești conferențiari, și ce fac unde se duc?

Având un mijloc de transport atât de lesnicios, ei merg odată într'o direcție, odată într'altă. La 27 ale lunei Martie s'a parcurs și strâns la conferințe toate satele de pe linia Sibiiu — Mediaș, precum se poate vedeà din registrul conferințelor noastre publicat în altă parte a revistei.

Militarii desvoaltă toți aceeaș conferință «Nevoia de a aveà armată». Nici că se puteà alege un subiect mai potrivit pentu a face masselor populare dela noi educația națională, de care avem atâta nevoie. Armata e instituțiunea cea mai necesară în viața unui stat. Inainte de ori și ce avem nevoie de armată! Ea e zidul de apărare împotriva pornirilor dușmane din afară și împotriva desordinelor din lăuntru. Numai sub scutul unei puternice armate naționale își pot vedeà

locuitorii unei ţări, şi instituţiile culturale în deosebi, de munca lor paşnică.

Până acum, din cauze foarte bine cunoscute, poporul nostru din Ardeal aveà mare groază de armată. Şi erà foarte firesc să fie aşa. Erà «muştruluit» de streini, în limbă streină, sub steag strein şi pentru scopuri streine. Nu-i mirare că «cântecele cătăneşti» ale Ardealului erau foarte jalnice şi înduioşătoare:

Neamţule, mă iei mă duci
Tocma'n graniţă la Turci etc...

Şi

Fire-ar Neamţul blestemat,
Că pe badea l-a luat...

Ori:

Impărate, împărate,
Nu te temi că te vor bate
Lacrimile de pe sate?

ba se chemà şi mânia lui Dumnezeu să lovească

Ghinărarii şi maiorii,
Care cătănesc feciorii!

Conducătorii fostei armate austro-ungare nici nu meritau o urare mai bună. In marea lor majoritate, aceşti conducători nu se pasionau de altceva decât de cai, câni, cărţi, beutură şi femei.

Dar iată că împrejurările s'au schimbat. In locul armatei streine (e prea puţin ce-am zis, de aceea trebue să zicem duşmane) de altă dată, Dumnezeul părinţilor noştri, vitejia soldatului şi jertfele aduse de neamul întreg ne-au hărăzit o armată naţională. Trebue să fim vrednici de acest mare noroc. Şi suntem foarte veseli, că ofiţerii noştri dau cei dintâi semnalul acestei mari schimbări sufleteşti care se impune. Văzând sătenii noştri, şi cu alte ocaziuni, în mijlocul lor pe domnii ofiţeri, nu numai când îşi fac serviciul militar, raporturile sociale se vor îndulci, legăturile sufleteşti se vor strânge, şi alte doine se vor auzi în locul cântecelor cătăneşti de până acum. De pildă, să cităm una din cele mai frumoase doine din zile de luptă a poetului I. U. Soricu:

Ţară mică tare neam,
Două braţe tari mai am,
Şi mai am, în tânăr piept
Suflet credincios şi drept.

Vie-iadu 'ntreg de-acum,
N'o să mă oprească'n drum,
Până n'oiu aprinde'n zare
Sfântul biruinţei soare.

ori refrene ca acesta:

Viteaz soldat,
Ne'nfricoşat
In luptă una ţine minte,
Un singur cântec minunat:
Nainte!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Conferenţiarii civili vorbesc despre chestiuni culturale generale, problemele actuale ale Asociaţiei noastre culturale, organizare de despărţăminte şi agenturi, biblioteci şi cooperative, poveţe medicale şi juridice, subiecte mai interesante din istoria şi geografia noastră, chestiuni economice şi ştiinţifice chiar, unde e interes pentru aşà ceva şi altele şi altele, precum se poate vedeà şi din tabloul conferinţelor publicate până acum şi de acum înainte. In definitiv ţinta finală e aceeaş, atât a conferenţiarilor militari cât şi civili: consolidarea noului nostru stat prin legături sufleteşti cât mai trainice. De aceea e aşà de bine că Comandamentul VII teritorial merge mână în mână cu Asociaţia. Mai mult! Domnul *General I. Vlădescu* doreşte şi roagă chiar «Asociaţiunea», pentru scrie aşà de frumos D-Sa, «să ne ţină totdeauna mâna întinsă, pentru ca atât în aspectul

său exterior cât şi în fondul său moral, acţiunea să fie privită, înţeleasă şi simţită ca o operă comună, iar nu ca o intreprindere răsleaţă şi particularistă». Ori cât s'ar face însă, nu se poate face de ajuns. Nu e vorba numai de a comunicà sătenilor noştri un număr oarecare de cunoştinţe nouă, ci de a creà o nouă stare de spirit, o nouă îndreptare de gânduri şi simţiri, un nou fel de acţiune pentru a ajunge acolo unde trebue să fim: în fruntea tuturor popoarelor din Răsăritul şi inima Europei. Şi vom ajunge un ceas mai curând acest ideal măreţ, când la toate comandamentele, diviziile şi organizaţiile noastre militare va prezidà nobilul principiu proclamat de Comandamentul VII teritorial în scrisoarea sa către «Asociaţiune» Nr. 172 din a. c.: «*Nici un sacrificiu nu e prea mare şi nici o activitate prea obositoare, când sunt închinate Patriei şi neamului.*»

Ion Georgescu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

Ce sfaturi dau cei mari celor mici. Cetind volumul de «*Povestiri pentru copii*» de *Tolstoi*. «*Viaţa Românească*» tipăreşte în editura proprie, ca volumul întâi din «*Cărţile de aur ale copiilor şi ale tinerimii*», cu frumoase ilustraţii, colorate, de *M. Teişanu*, o colecţie minunată de povestiri, menite să ajungă cartea de căpătâi a copiilor nostri.[1]

Citind acest volum recunoşti, iarăşi şi iară, ce mare meşter a fost Tolstoi şi te pleci în faţa *omului*, care s'a ştiut ridicà atât de sus, predicând într'o formă simplă, pătrunzătoare, preceptele cele mai cardinale ale unei etici sociale desghiocate de orice sgură. Al treisprezecelea apostol, cum l-a numit cineva, este în cartea aceasta, răspândită în Rusia în câteva milioane de exemplare, povestitorul sfătos şi totuşi scurt la vorbă, sfetnicul-bunic şi tovarăşul de joacă cel mai ideal. Numai un singur cusur are cartea aceasta: preţul cel mare, explicabil pentru hârtia de acum şi pentru ilustraţiile, tipărite deosebit, dar dureros pentru punga părinţilor, cari ar vrea să cumpere o astfel de carte copiilor lor.

Dar cartea aceasta te sileşte, pe tine, cetitorul mai in vârstă din timpul de astăzi, să nu sari numai într'un picior, sburdalnic, ca siluetele — lui Diefenbach, Fidus şi ale cui încă? de ce nu ni se spune? — ci să pleci capul, ascultând sfaturile unui bătrân, date unui copil.

Tragi paralele între lozincile cari stăpânesc în ziua de astăzi în mult lăudata noastră Europa şi între lozincile pedagogice, pe cari le dăm copiilor de şcoală şi rezultatul este atât de puţin edificător pentru *noi!*

Dar judece şi cetitorul:

Tolstoi vrea să arate puterea *căldurii* şi atrage atenţia copiilor asupra vetrii de căldură, a soarelui. Urmăreşte toate manifestaţiile căldurii în natură — ţinând o lecţie de fizică — şi cântă un imn naturii, condusă de căldură. «Toate câte-i trebuesc omului, tot ce slujeşte deadreptul nevoilor lui, soarele ile dăruieşte, căldura solară se găseşte în ele. Pânea e trebuincioasă *tuturora*, pentrucă e o *zămislire a soarelui* şi păstrează în ea multă căldură solară. Grâul încălzeşte pe cel ce-l mânâncă», scrie Tolstoi celor mici.

Căldura, dătătoare de viaţă? Brrr! Nu simţiţi frigul, care planează în discuţiile noastre, pe lângă tot soarele de primăvară, care începe să încălzească? Sufleteşte suntem îmboldoro-

[1] Trad. de *A. Toma*, Bucureşti, Edit. «Viaţa Românească» S. A., Libraria Alcalay. 160 pag., leg., 40 Lei.

siţi în blăni groase, ca laponezii, lăsându-ne liber doar vârful nasului!

... Şi Tolstoi pledează pentru căldură în natură, pentru căldură în relaţiile noastre sociale, pentru căldură faţă de animale!

Câteva exemple vor ilustrà mai bine căldura aceasta.

Regele Perşilor, Cambyse, simte *milă* faţă de regele Psamenit, al Egiptului, după ce Psamenit e cuprins *el* de milă faţă de unul din tovarăşii săi, care fusese odată bogat şi bine, iar acum se târeşte în sdrenţe — şi regele persian *dăruieşte* viaţa şi pune în libertate pe potrivnicul său.

Ca să arate *nobleţa* în armele de luptă alege Tolstoi povestea vizirului Abdul, care, insultat pe stradă, primeşte o arătare pe sub ascuns împotriva celui ce-l insultase, iar Abdul chiamă pe cel cu pricina, *nu* ca să-l pedepsească, ci ca să-i spună, că are un vecin *rău*, care l-a pârât.

Fiţi generoşi, vrea să înveţe Tolstoi pe micii săi cetitori, *generoşi* chiar şi faţă de duşmanul învins. Arătaţi chiar şi duşmanului vostru, că nu vă folosiţi de arme mârşave împotriva lui! Capul sglobiu de copil va aveà ce să gândească în urma lecturii acesteia.

Chiar şi animalele sălbatice *se iubesc* întreolaltă, constată Tolstoi, şi ca să ilustreze teza povesteşte cum într'o menajerie din Londra, între fiarele *sălbatice* un domn, dând un căţel unui leu, ca hrană, acesta nu-l atinge, ci se învaţă cu el, încât, când stăpânul căţelului vrea să-l ia înapoi, leul se «sburlì şi mugì», iar când moare căţelul, leul «începù să-şi lovească coastele cu coada şi se aruncă în zăbrelele cuştii, muşcându-le cu furie nebună». — Bulka, *cânele*, e cântat de stăpânul său pentru credinţa sa. — Un *elefant*, care omoară pe tatăl unor copii, se *înduioşează* de copii şi munceşte pentru dânşii, drept răsplată.

Fie-vă *milă* de animale! strigă înduioşat Tolstoi, descriind pe *calul* său bătrân, Voronek, pe care — ca copil — îl bate cu codorâştea — şi numai mai apoi vede cât e de slab şi de istovit de puteri, încât îl sărută şi-l roagă de iertare.

Dela animale trece la viaţa dela ţară, la *ţărănime* şi la isteţimea ei naturală.

Isteţimea ţărănească o ilustrează cu sfatul unui ţăran: când ţăranul crede că, în loc să se dea mii de lei pentru o piatră mare, care stă în drum, ca să fie dată laoparte sau să fie aruncată în aier cu dinamită, e mai cu minte să sape o groapă mare *lângă* ea şi să lase să cadă în groapă — un fel de «ou al lui Columbus»! — Un judecător drept găseşte, înainte de Sherlock Holmes, a *cui* este femeia algeriană, a învăţatului sau a unui ţăran, căci o chiamă dimineaţa şi o roagă să-i toarne cerneală în călimară, convingându-se că se pricepe; ai *cui* sunt nişte bani, ai unui negustor de untdelemn sau ai unui măcelar — căutând pe suprafaţa apei steluţele de grăsime ale banilor negustorului, etc.

Pe un prostălan îl face să guste, pentru stăpânul său, *toate* perele, pe cari i le cumpără, căci nu pricepe deşteptul, cum ar puteà şti altfel dacă *toate* sunt bune.

Nu auziţi râsetele copiilor la cetirea acestor pagini şi nu simţiţi gimnastica de idei?

Pentru pedepsirea *trândăviei* ne vorbeşte Tolstoi de o vrabie, care a... rechiziţionat, prin fraudă, un cuib de rândunică, iar rândunicile, drept pedeapsă, au adus noroi în ciocul lor, astupând cu noroi întrarea cuibului şi zidind astfel, pe vrabie, de vie, în cuib.

Unui pustnic, care credea că numai cu rugăciunea poate să fie plătit lui Dumnezeu, îi apare un moșneag cu barba colilie, și-i grăiește: «De ce nu-ți cauți hrană? Tu socotești să fii, în felul ăsta, plăcut în ochii lui Dumnezeu, și făptuiești un *păcat*. Dumnezeu a rânduit lumea în așà chip, ca fiecare să-și caute singur de-ale traiului cu sudoarea frunții».

Auziți voi, cei cuprinși de «valul de trândăvie» din ziua de astăzi — ascultați glasul lui Tolstoi pustnicii vieților noastre sociale, cari credeți că tăind la cupoane sau rugându-vă numai stomahului vostru ați săvârșit o faptă vrednică de laudă?!

Ca să învețe pe copii să distingă nuanțele, gradele de culoare și formele, pune pe niște orbi să se certe cum sunt elefanții unui rege indian și pe un orb să știricească cum este albeața laptelui.

Noi, cei mari? Noi ne dăm osteneala să «camuflăm!» Am învățat-o pe câmpurile de luptă și «camouflage»-ul acesta ne reușește așà de bine, încât de frecăm mânile, satisfăcuți că am înșelat pe alții. O, da, desigur nuanțele culorilor le distingem, dar nuanțele fine ale sentimentelor gingașe, ale gingășiei în discuție — le-am perdut. Spre paguba tuturora! Să vină un Tolstoi, să ne învețe pe cei mari să distingem acum, când trăim epoca devalvării tuturor valorilor.

Fiți buni, fiți milostivi, fiți iertători, fiți generoși, aveți-vă ochii în patru, ca să pricepeți frumusețile naturii! sfătuiește Tolstoi pe cei mici. Și vrea să-i mai învețe să adâncească și problema existenții.

Din ce vine răul în lume? își pun întrebarea corbul, porumbelul, cerbul și șarpele, iar corbul spune: «te simți par'că hărțuit, sari dintr'un loc în altul, nu-ți mai afli odihnă și, dacă dai cu ochii de hrană, te faci *fiară*, te arunci *asupra ei*, fără să te mai uiți la nimic». Toate patru animalele ajung cu discuțiile lor să convingă pe pustnic că: «răul în lume nu vine nici din foame, nici din iubire, nici din ură, nici din frică, ci trupul, *trupul nostru* e pricina. Dela el vine doară foamea, iubirea, ura și frica!»

Pleci capul adânc în fața apostolului dela Iasnaia Poliana și murmuri, tu, copil mare: «nici când n'am simțit noi, oamenii, mai adânc acest adevăr decât în zilele de-acum!» iar sfaturile date de magul Iubirii între oameni te mustră, ca și când ai fi la spovedanie, sub patrafir... *Ilie Marin.*

Presa în România. Legea dela 23 Martie 1904 impune tuturor atelierelor de arte grafice, în special celor tipografice, să trimită Academiei Române, fundațiunii Universitare «Carol I» din București și Bibliotecei Centrale din Iași exemplare din toate produsele lor. Academia Română a publicat, până în 1916, în fiecare an statistica acestor produse grafice, în care o parte foarte interesantă erà a periodicelor (gazetelor și revistelor). Statistica acestora erà grupată după localitate, specialitate și limbă. Răsboiul, apoi greutățile tipăririi au întrerupt publicarea statisticei periodicelor, care sperăm că se va puteà face iarăși de acum înainte.

Dăm acum o statistică sumară a periodicelor, cari au apărut în 1920 în România întregită și s'au primit la Biblioteca Academiei Române.

Apar:

I.	In București	249
II.	„ Muntenia, Moldova, Dobrogea (fără capitală)	285
III.	„ Transilvania (cu Banat și Crișana)	172
IV.	„ Basarabia	35
V.	„ Bucovina	18
	Cu totul . . .	759

In numărul acesta nu sunt cuprinse periodicele, cari au încetat anul acesta, nici cele ce nu au fost trimise ca d. e. gazetele ungureşti din Arad, cea românească din Sighetul Marmaţiei ş. a.

Din America s'au trimis anul acesta numai trei periodice româneşti, două din Statele Unite, unul (în româneşte şi spanioleşte) din Argentinia.

După limbă, peste $^3/_4$ sunt româneşti (în Transilvania cea mai mare parte sunt maghiare şi germane), apoi maghiare, germane, evreeşti, franceze, bulgare, ruseşti, turceşti. *V. L.*

Cărţi Româneşti.

Calendarele anului 1921. Din numărul nesfârşit de cărţi, cari ies de sub teascurile tipografiilor, — în această vreme de americanism literar şi ştiinţific, — şi printre cari se întâlnesc o mulţime cu titluri şi coperte mai mult sau mai puţin strigătoare, ce caută să aţâţe curiozitatea şi spiritul publicului în schimbul unor preţuri uimitor de exagerate, — fac parte şi unele cari sunt mai puţin preţuite, dar cari aduc un mare şi netăgăduit folos. Acestea sunt *Calendarele.*

Dacă cele dintâi sunt făcute pentru cei cu pretenţiuni de carte, pentru cei cari se îndeletnicesc cu dânsa, şi dacă prin ele fiecare îşi mulţumeşte anumite înclinări ale sufletului, sau caută anumite lucruri pe cari nu i le poate da viaţa de toate zilele, — cestelalte trebuie să fie făcute pentru toată lumea, — cărturari şi necărturari, — şi în ţara noastră mai cu seamă, pentru marea mulţime lucrătoare la câmp şi în ateliere. Prin ele trebuie să se vorbească despre toate scopurile înalte ca şi despre tot rostul cuminte şi folositor al vieţii noastre; şi în atmosfera de întunecime a satelor şi târgurilor din cuprinsul României mai cu seamă sub această formă a calendarelor se poate pogorî sfatul folositor şi mângâierea învăţăturii cărturăreşti. — Prin calendare se pot da învăţături, sfaturi şi exemple despre alegerea hranei, despre îngrijitul locuinţei şi al sănătăţii, despre folosul muncii strânse prin economii, despre păstrarea acestei munci, despre trebuinţa mare a şcoalei şi bisericei, şi despre alte nenumărate lucruri.

Şi când o slabă lumină despre rostul nostru ca stat şi ca naţiune se află în conştiinţa plugarilor, meseriaşilor şi chiar a claselor noastre mijlocii, singura formă prin cari aceste lucruri se pot spune, întâi, păstră pururea neadormite şi transformă în putere vie, sunt, în primul rând tot calendarele. — Varietatea, bogăţia şi alegerea cea mai chibzuită a materialului din punct de vedere instructiv, moral şi naţional, dau mai cu seamă, valoare unor asemenea publicaţiuni.

Din acest punct de vedere Calendarul «*Asociaţiunii*» din Sibiiu întocmit de Dl Ioan Georgescu, secretarul literar al ei, acel al «*Gospodarilor*» lucrat de Dl Ion Simionescu, profesor la Universitatea din Iaşi, şi Calendarul «*Glasul Bucovinei*» dela Cernăuţi prezintă un deosebit interes pentru mulţimea cetitorilor noştri.

Calendarul *Gospodarilor* este în adevăr scris pentru săteni, îndreptându-se mai ales către dânşii şi vorbindu-le într'un graiu desăvârşit ţărănesc, despre cele mai multe şi mai arzătoare nevoi ale lor. Dl Simionescu, un admirabil povestitor şi populari-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

zator, a ştiut să aleagă din toate domeniile de cunoştinţi, acele lucruri cari folosesc gospodăriilor săteşti. Sfaturi despre plugărie, despre albinărit, pomărit, despre băncile populare şi întovărăşirile săteşti, despre şcoală şi biserică, povestiri istorice în graiul şi pe înţelesul sătenilor, umplu paginile acestui calendar care nu se poate îndeajuns recomandà satelor noastre.

Dl I. Georgescu de asemeuea ne-a dat un foarte bun calendar care coprinde pe lângă răvaşul politic al anului, răvaşul cultural, răvaşul bisericesc, răvaşul armatei, şi alte o mulţime de articole scrise de diferiţi scriitori în legătură cu negoţul şi meseriile, despre nevoia de a păstrà pădurile, despre bogăţiile ţării noastre, ca şi despre felul cum trebueşte să ne păzim de boli pentru păstrarea sănătăţii. Un mişcător şi pios capitol este consàcrat morţilor noştri, din cursul răsboiului, care cuprinde pe toţi aceia «ce-au ajutat Patria cu armele, cu sfatul sau o au mărit prin ştiinţe şi învăţătură».

Un frumos articol, plin de învăţături, scrie Dl V. Păcală despre «*Industria mică ţărănească şi rosturile ei în ţara noastră*».

In fruntea tuturor calendarelor stă prin execuţia tecnică prin varietatea materiei şi prin extensiunea lui, Calendarul «*Glasul Bucovinei*» unde găsim pe lângă o cronică asupra întâmplărilor mai însemnate a anului şi diferite articole asupra celor mai însemnate chestiuni în legătură cu viaţa politică şi culturală a acestei provincii. Intr'un articol intitulat «Viaţa politică» Dl I. Nistor, scoate în evidenţă încercările de zavistie pe cari anumite moravuri politice le-au întrodus în acest ţinut împotriva cărora autorul cere crearea unui *front unic*, format de toţi «*aceia, fie din provinciile alipite, fie din Regat, cari doresc să lupte pentru unirea sufletească, pentru armonizarea vieţei politice, economice şi culturale în hotarele ţării întregite, pentru buna înţelegere între toate clasele sociale, pentru întărirea ideii de stat naţional unitar şi pentru apărarea, ridicarea şi întărirea prestigiului şi autorităţii statului. Ne vom grăbì de a face front unic contra tuturor tendinţelor de ştirbire a fruntariilor ţării şi de dezordine în trebile obşteşti şi contra tendinţelor de autonomie şi reaustriacizare a ţinuturilor româneşti*».

Almanahul ziarului «*Universul*» ne dă între altele o scurtă şi interesantă descriere asupra «operaţiunilor armatei II. în legătură cu bătălia dela Sibiiu», precum şi un bun articol de popularizare despre «Martirii ştiinţei».

Ne pare rău că neavând la îndemână calendarul «*Ligei Culturale*» nu putem pomenì nimic mai deosebit în legătură cu dânsul.

Am puteà aminti încă alte câteva calendare, cu un caracter mai mult informativ-regional, scrise în deosebi pentru săteni, cum e «*Calendarul Săteanului*» întocmit de dl T. Popovici şi apărut în editura Krafft din Sibiiu, «*Calendarul pentru toţi şi pentru toate*» editat de preotul I. Baciu dela Lugoj, — «*Calendarul ţăranului român*» apărut în editura tipografiei Augustin S. Deac din Gherla, ca şi Calendarul «*Puiul Calicului*» apărut în editura «Foaia Săteanului» din Sălişte.

Vremuri mai bune pentru intreprinderea tipografică şi pentru înţelegerea culturii adevărate, ne fac să sperăm că pentru anul viitor, calendarele vor puteà corespunde şi mai bine scopurilor şi aşteptărilor pe cari acest fel de publicaţiuni trebueşte să le atingă. *Al. P. Arbore.*

*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tudor Pamfilie: *Ţinutul Hotinului la 1817* (cu o hartă). Chişinău Editura societăţii «Glasul Ţării». — 32 pagini. Preţul 3 lei.

Ţinutul Hotinului numără astăzi un puternic element rutean, care se întinde de alungul Nistrului dela frontiera Bucovinei şi până la marginea judeţului vecin, al Sorocei. Elementul moldovenesc se află în unele sate din această zonă amestecat cu Rutenii, iar în vecinătatea Prutului precum şi în colţul format de acest râu şi de hotarul judeţului Bălţi numărul satelor moldoveneşti este din ce în ce mai mare, pentru ca mai apoi în acest din urmă judeţ să ne găsim în sate mari, gospodăreşti şi locuite numai de Moldoveni, cum se numesc cu atâta mândrie şi atâta conştiinţă locuitorii acestui ţinut.

Cercând să facă, pe scurt, istoricul mişcării populaţiunii judeţului Hotin, autorul începe această lucrare cu câteva consideraţiuni generale asupra Basarabiei, arătând că stăpânirea lui Mircea-cel-Mare al Munteniei care se intitulà «*Domn al amânduror margenilor Dunării până la Marea cea mare*», a înlocuit o vreme stăpânirea tătărească ce se stabilise după 1250, în mod temeinic în părţile sudice ale acestei provincii, din care cauză numai, Turcii au ajuns să zică pământului dintre gurile Prutului şi ale Nistrului, «*Ţara lui Basarab*», — după neamul din care scoborà Mircea-Vodă, nume care a rămas şi până în zilele noastre.

În părţile de sus ale Moldovei diferite numiri de origină slavonă ca Stanislav, Rădăuţi, Vaslăuţi, Clişcăuţi, ce se constatà documentar de pe la 1360—1364, ar arătà, după unii istorici ai noştri, cà unele căpetenii ruseşti căutau să lărgească aşezările seminţiei lor, întinzând colonizarea lor spre apus, în aceste părţi.

Pentru oprirea acestui puhoiu tătaro-slav, a fost trimis din Maramureş Dragoş-Vodă, înaintaşul lui Bogdan. Această stăpânire s'a întins treptat spre răsărit în aşa fel încât Alexandru cel Bun (1400—1432) ajunsese în posesiunea vadului dela *Ţetin*, iar în 1408, vameşii lui se găsesc deopotrivà atât la *Cetatea Albà* precum şi la *Tighinea* şi *Hotin*. Numărul locuitorilor din regiunea Hotinului, în această vreme, trebuie să fi fost mic, de oarece un călător care a trecut prin aceste părţi pe la 1421, pomeneşte de nişte «mari pustietăţi». Deşi sub urmaşii lui Alexandru cel Bun, Polonii au avut oarecare amestec în aceste părţi ale Moldovei de sus, totuşi ele au rămas coprinse necurmat până în pragul domniei lui Ştefan cel Mare, între graniţele domneşti. După moartea marelui Voevod, cetatea Hotinului a avut să sufere din partea Polonilor, sub care ajunge şi prin dania lui Despot-Vodà, până ce Alexandru-Vodà zis şi Lăpuşneanu o arde. Socotelile visteriei din vremea lui Petru Şchiopul, 1591, însamnà ca locuitori în acest ţinut «1916 ţerani istov, 232 săraci, 77 curtiani, 41 vătaşi, 122 neameşi, 95 popi, adecà 2483 de gospodari cu casele lor. În 1600 aceşti locuitori văzurà năvala lui Mihaiu-Viteazul, când arse o mulţime de sate între cari şi «Zelenia, mai jos de Medveja». Năvălirile Cazacilor, ale Polonilor, vremurile tulburi cu necontenite răzmiriţe la aceste hotare au făcut ca locurile vecine dintre Prut şi Nistru, să se golească de lume. Răzăşii sărăciţi de atâtea jafuri se gândesc să-şi vândà ocinele pe cari le cumpărà îndatà boerii, cari fixându-şi proprietăţi în aceste locuri, erau aproape şi de Suceava, scaunul Dom-

niei, şi de Polonia, unde se ţeseà politica vremurilor.

În acest fel a crescut marea proprietate, şi aici ca şi în alte părţi, ajungând unii boerii ca de ex. Ifrim Hăjdău, — de bună seamă un strămoş al marelui învăţat B. P. Haşdeu, — să aibă, în această vreme, următoarele sate în ţinutul Hotinului: Paşcăuţii, Tulburenii, Negurenii, Citnicăuţii sau Hăjdaua, Nesvoia, Precutul, Belcăuţii de sus, Ocne, Slobozia, Denjănii, Dolînenii, Cruhlicul, Şendrenii, Dumenii, Costicenii, Fedcăuţii, Şerbaca, Hrusăuţii, Tulitenii, Medveja, Glincăuţii, Cafienii, Brănzănii şi Culicenii.

Găsindu-se în drumul spre Polonia, Turcii pentru expediţiunile pe cari le făceau în aceste părţi, au prefăcut ţinutul Hotinului până în apa Ciuhurului, în raià, când probabil că satele moldoveneşti au început să se populeze şi cu Ruteni, fugari de peste Nistru, din Podolia şi Pocuţia, unde împrejurările de viaţă erau nespus mai grele ca în Moldova.

Izvodul încheiat în 1817 cu prilejul primirii jurământului către ţar după actul de anexiune din 1812, ne arată o mare decădere a vieţii libere ţărăneşti. Din cele 174 sate ale acestui ţinut, nu sunt răzăşeşti complet decât 5: *Stroeştii, Păşcăuţii, Cerlina, Bilăuţii şi Tulburenii,* iar cu pomenire de răzăşi se mai aflau încă 7 sate: *Feteşti, Rugiaviniţa, Costiceni, Niporotova, Piribicăuţii, Hruşavăţul şi Sângerul.*

«Toţi locuitorii din toate celelalte 163 de sate trăiau ca *vecini* pe moşiile boereşti, pe cari, în lipsă de braţe se puteà adăposti ori şi cine, cum s'a întâmplat cu Ucrainenii de peste Nistru».

Foarte puţini străini au ajuns în posesiunea acestor moşii, restul de 55 rămânând până la 1817 în mânile boerilor basarabeni, iar 100 fiind stăpânite de boerii şi mănăstirile din Moldova şi Bucovina.

Izvodul pomenit aminteşte în mod amănunţit numele tuturor acestor mari proprietari

Dacă marii proprietari în 1817 erau încă aproape în totul numai moldoveni, credem cu toată siguranţa că şi locuitorii satelor erau în majoritate absolută tot de acelaş neam. Izvorul locuitorilor din 1817, ne arată în satele complect ucrainene după harta lui Alexis Nour, că numirile sătenilor erau aproape curat numai moldoveneşti. Mai mult încă. Din satele acestea astăzi aproape complect ucrainiene ni s'au păstrat plângeri cari încheie nădăjduind că vor puteà să petreacă «*totdeauna subt dregătorii moldoveni, pământeni de ai noştri, precum sântem deprinşi şi ne înţelegem în vorbă. Că alte rânduelì nu pricepem, şi numai cât ni se adaog năcazurile şi greutăţiie noastre*»!.

Deschizându-se Nistrul au năvălit tot mai mulţi străini de dincolo de acest râu, Ruteni şi Evrei, carì încetul cu încetul au populat satele noastre, unde elementul românesc strâmtorat şi neajutorat de stăpânire a început să se stingă sau să se rusifice.

Urmează, la sfârşitul acestui studiu, izvodul din 1817, care cuprinde satele cuprinse cu numărul de preoţi, văduve de preoţi, diaconi, dascăli, văduvele lor, ponomari, mazăli, văduvele lor, ruptaşi, văduvele lor, birnici gospodari, văduvele lor, burlacii şi argaţii, ertaţii din fiecare sat aparte.

Ocoalele ţinutului Hotin erau atunci următoarele: *Nistru de sus, Nistru de gios, Ciuhuru, Mijlocul, Prutu de gios, Prutu de sus, Ghilavăţul* şi *Raşcovul, Bricenii* şi *Lipcanii* erau târguri.

Digitized by Babeş-Bolyai University Library Cluj

Harta care însoţeşte această carte ne arată satele, moldoveneşti, în parte moldoveneşti nemoldoveneşti, satele cari erau la 1817 şi satele întemeiate după 1817.

Lucrarea dlui Pamfilie este o foarte vrednică contribuţie la dezmormântarea şi înţelegerea trecutului de glorie şi de vrednicie a acestor ţinuturi moldoveneşti, aşa de mult uitate şi nesocotite până acum.

Alex. P. Arbore.

*

D. D. Patraşcanu, *Strategie şi O excursie de plăcere.* Iaşi «Viaţa Românească» 1920. Preţul 2 Lei.

D-l Patraşcanu, unul din cei mai distinşi povestitori români, dă în broşurica aceasta două povestiri dintre cele mai isbutite. In cea dintâiu (Strategie) ne înfăţişează tipul comic al militarului, care, înainte de a plecà la luptă, ţine să tragă un chef, să nu moară flămând. Intre pahare îşi desvoaltă d-l general «strategia», atăcând deja în primul elan, din 1916, Budapesta, şi ameninţând să ocupe într'o lună şi Viena. A doua e chiar negaţiunea titlului: nu o excursie de plângere, ci de mizerii, la o staţiune balneară română: lipsa de cvartire, necurăţenie, mâncări proaste, insecte, şoareci, motani etc. cari toate se conjură să-i facă petrecerea cât mai nesuferită. După câteva oare petrecute la Lacul Amar pleacă cu un tramcar condus de un vezetiu ţigan (o odiseie întreagă şi cu acesta!) şi când ajunge, în sfârşit, la oraş zice pentru totdeauna adio staţiunilor noastre balneare. Resemnarea blândă, ironia fină, tonul glumeţ şi vioiu, umorul nesecat al autorului etc. toate acestea contribue a face şi din aceste bucăţi, ca şi din altele semnate de autor, lectura cea mai plăcută şi folositoare. *(ig.)*

*

Mihail Sadoveanu, *Frunze 'n Furtună.* Bucureşti. Editura «Cartea Românească», Tip. Sfetea. Format 8⁰. Pag. 170. Preţul 9 Lei.

Fecundul scriitor moldovean ne dă în volumul de faţă un mănunchiu de povestiri interesante din ultimile două campanii militare: 1913 şi 1916–1917. Excepţie face numai prima bucată «Amintire dela Pind», care, neavând subiect răsboinic, s'ar păreà că n'are ce căutà în acest volum de povestiri răsboinice. Şi totuş, dată fiind viaţa plină de hărţueli continue, a fraţilor noştri Macedo-Români cu atâţia antarţi (bandiţi): greci, sârbi, bulgari, turci etc., întreagă fiinţa lor e de multeori în voea întâmplării, precum în voea întâmplării sunt şi frunzele răpite de furtună. De celelalte bucăţi nu poate fi vorbă, că nu pot încăpeà sub titlul ce li s'a dat: sunt toate cu subiect de răsboiu, care în viaţa omenirei ceeace e vijelia în a firei. Sunt lucruri cari se cetesc cu atâta interes. Acì figura simpatică a unui dezertor militar (Macovei), care, auzind că ţara lui de obârşie e în primejdie, îşi părăseşte patria adoptivă (Bulgaria) şi intră de bunăvoie în armata română, slujind interesele ţărei şi ale neamului său adevărat. Dincolo figura unei foste guvernante (Necunoscuta), care ştie englezeşte, franţuzeşte şi nemţeşte şi e ahtiată după vals, preferă să rămână ţărancă în cel mai umil sat decât să intre din nou în vâltoarea păcătoasă a oraşelor. In timpul «lungilor concentrări» ţi se dă prilejul cel mai nemerit să auzi multele, nesfârşitele jalbe ale eroilor noştri dela sate împotriva administraţiei ticăloase: pe unul la năpăstuit jandarmul, pe altul primarul pe al treilea silvicultorul, şi aşà mai departe. Grozăviile răsboiului cu toţi demonii distrugerii mai bine-i înfăţişează povestirea «Otrava». Cu subiect

strein e numai «Iancl», un Ovreiu care face negoţ şi în răsboiul galiţian. Pentru noi, bine înţeles, mai mult interes prezintă notele de pe front: «Mărăşti» şi «Mărăşeşti», unde s'au înfipt cele dintâi drapele ale României întregite în inima duşmanului rănit de moarte. In furtuna aceasta cumplită a răsboiului numai odată se deschide cerul şi ni se arată o viziune mai senină din alte sfere ideale, când soldatul Petrea Negruţ moare pe malul Najlovului «Cu ochii la cer», aţintiţi asupra dreptului judecător Hristos.

Aşà se înfăţişează acest interesant volum de povestiri răsboinice unei priviri fugitive. *(G.)*

Livia Hulea Rebreanu, *Răvaşe în tabără.* Poezii (1914—1918). Editura librăriei diecezane Arad 1920. Preţul 8 lei.

In foiletoanele ziarelor noastre româneşti din Ardeal de pe vremuri se puteau vedeà adeseori drăgălaşe versuri, palpitând de emoţia actualităţii, semnate Livia Rebreanu. Unele din ele erau atât de înduioşătoare, încât nemiloasa censură maghiară nu le admiteà în întregime sau nu le admiteà de loc. Aceste versuri cuprindeau o parte din sbuciumul şi durerea sufletească a Românilor ardeleni în anii de cumplită tragedie 1914—1918 când luptau, sub comandă străină şi în limbă străină, pentru interese nu numai străine, ci deadreptul duşmane.

Ce interes mai pot aveà astăzi aceste versuri? Mai potu-ne ele pasionà? Nu şi-au pierdut şi ele tot farmecul şi interesul odată cu dispariţia acelor vremuri de urgie?

Nu!

Pentrucă ele nu cuprind numai durerea zilelor de atunci, ci şi nădejdea zilelor de acum şi din viitorul depărtat mai fericit. Ele clocotesc nu numai de sbuciumul realităţii, ci şi de credinţa neînfrântă în ideal. Ele sunt nu numai documente de simţire adevărat naţională, ci trezesc prin accentele lor duioase simţiminte de un nobil pacifism, umanitarism şi naţionalism sănătos, brodate toate pe un fond de optimism indestructibil.

Cetitorul de astăzi al acestor răvaşe va rămâneà impresionat, dacă nu de cuvintele bunicului:

«Voi toţi sunteţi departe prin cele ţări [străine...
Luptaţi... făr' a şti măcar anume [pentru cine»...

cel puţin de serbătoreştile şi profeticele lui juruinţe:

«Iar... dac'o fi din rază să se [aprindă-un soare,
Ne-om întâlni, nepoate, la Marea— [Serbătoare...

Puteri nebiruite se vor trezì în mine
Şi-uşor, cu coasa 'n spate te-oiu căutà [pe tine,
Grăbind ca şoimul aprig spre vârfu ['ncetinat...
Uitând că-s gârbov, bolnav şi părul [argintat...

Câţi bătrâni gârbovi, cu «părul argintat» nu săvârşesc astăzi aievea ceeace bunicul acesta visà numai în anii de grele încercări 1914—1918?!

Ne place a remarcà şi schimbarea de ton şi mentalitate ce se observă la sfârşitul volumului. De unde la începutul răsboiului mondial mama română din Ardeal se rugà pentru fiul ei:

Dacă-i scris el să-mi rămână
Colo 'n ţerile străine,
Doamne-auzi-mi rugăciunea;
Ia-mă mai întâiu pe mine!

la sfârşitul volumului, când, după norocoasa încheiere a răsboiului, nu mai

BCU Cluj / Central University Library Cluj

sunt «graniţe 'n Carpaţi», despărţitoare de fraţi, ea poate grăi către Doamna tuturor Românilor:

«Căci de când eşti Tu scumpa noastră
[Mamă, a amuţit al lanţurilor glas,
Zăvoarele închisorilor duşmane — sub
[cari atâtea inimi ne-au rămas —
Sunt azi sfărmate în bucăţi o miie
. . . . . .
Mormintele lui Horea, alui Iancu ţi-au
[dovedit c'atâta te-am dorit
— Cu ei alături deci îţi zic Stăpâno
[în liberul Ardeal: «Bine-ai venit!»

Schimbarea aceasta de ton şi mentalitate e de dorit să se întâmple în sufletele tuturor Românilor ardeleni, pentru consolidarea desăvârşită a patriei noastre, de aceea trebuie răspândite aceste răvaşe cât mai mult în popor.

Ele merită acest lucru şi pentru optimismul, credinţa (compară sub acest raport «Basmul stelelor» şi «Lângă altar») şi gingăşia femeiască de care dau dovadă aceste versuri.

Ce emoţionantă e această imagină a mamei române şi creştine dela noi:

«Ea tresare — zece ceasuri! —, se
[rîdică 'ncetişor
Şi-şi aşează 'n patul moale puişor de
[puişor.
Face-apoi la fiecare câte o cruce —
[şi-i sărută,
Iar când dorm le ia din mână mărul
[roş şi mândra turtă...»

I. G.

Un fals istoric. (Replică.) Răspunsul dlui Constantinescu conţine greşeli, cari trebue rectificate în interesul învăţământului din istoria Ardealului.

1. Nici în diploma lui Andreiu al II-lea, nici în alte documente din secolul al XIII-lea nu se aminteşte de Ţara Saşilor, ci numai de *Pământ regesc*, din care o parte *rupt dela Valahi*. Numirea *Sachsenland* au introdus-o Saşii prin abuz fără să se poată întemeia pe documentele publice din întâiele veacuri ale petrecerii lor în Ardeal, numai *după* 1438, adecă după întemeierea uniunii celor trei «naţiuni». Numirea aceasta nu constitue deci un fapt istoric pentru secolul al XIII-lea şi noi nu o putem tolerà în şcoalele noastre din Ardeal.

2. Nu există document din secolul al XIII-lea care să numească partea de vest a Ardealului *Ţara Ungurilor*. Dimpotrivă, există multe documente din acest secol şi din al XIV-lea, din cari se vede, că această parte a Ardealului cuprindea numai *districtus olahales*, cârmuite după *jus olahale*. Până'n în secolul al XIV-lea s'au păstrat chiar şi mici *voivodate* româneşti, ca la Cristior, apoi în Bihor şi în alte locuri. *Aceste* documente se pot găsi la Academia Română, în colecţiunea lui Hurmuzaki, în studiile lui Pesti Frigyes şi Nicolae Densuşianu, ca să nu mai citez şi altele.

De altminteri Unguri ca naţiune politică nici nu mai există în Transilvania după 1438, ci numai Nobiles, Siculi et Saxones. Şi trebue ştiut, că în secolul al XVI-lea se mai amintesc nobiles *valahi*.

3. La dieta convocată în 1291 de Andreiu al III-lea la Alba-Iulia au fost chemaţi şi Români, ca naţiune deosebită. Dacă ar fi fost în secolul al XIII-lea Români numai păstorii aşezaţi de dl C. cu multă parsimonie pe creştetul Carpaţilor sudici, sigur că Andreiu nu-i învrednicià de atenţia lui. Şi aici face — admit, că fără să vrea — istoriografie maghiară, căci într'o lucrare scrisă în englezeşte de Unguri în 1896 se afirmă, că Românii au venit în secolul al *patrusprezecelea*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

din Peninsula Balcanică. Românii de pe harta dlui C. ar fi deci iscoadele celorce mai aveau să vină.

4. Nici numirea *Ţara Săcuilor* nu poate figurà pe o hartă românească pentru secolul al XIII-lea, căci din secolul al XIV-lea avem un document dela regele Ludovic d'Anjou, care dispensează pe Săcuii din ţinutul Odorheiului de-a mai da ascultare cneazului *valah* din Odorheiu. Aşa dară în Ţara săcuiască a dlui C. nu dispăruseră încă nici în secolul al XIV-lea, necum în al XIII-lea cneziatele române, printre cari fuseseră colonizaţi Săcui.

O hartă istorică trebue să arete *adevărul* istoric, nu pervertirea lui de mai târziu şi încă antedatată.

Completarea materialului istoric în manualele noastre din Ardeal nu constitue chestiune nici de savantlâc istoric, nici de entuziasm săcăturist. Ea e de ordin curat didactic şi naţional, — lucru pe care noi aici il pricepem mai bine.

Pentru liniştirea dlui C. admit, că harta istorică a dumnealui nu e un fals istoric, ci o dovadă de ignoranţă în istoria Ardealui.

Victor Lazăr.

Cărţi streine.

O carte minunată pentru copii. In timpul din urmă a apărut şi în româneşte o carte, care merită să fie cetită de tinerimea noastră. Este scrisă de *Selma Lagerlöf*, cunoscuta scriitoare svediană. Traducerea românească este făcută de dna *Nitză*, directoara şcoalei normale din Chişinău. Cartea poartă titlul: «*Călătoria minunată a lui Nils Holgerson în Svedia*», s'a tipărit în tipografia Statului din Chişinău şi costă 8 lei. (1919. 340 pag.). *Să nu fie bibliotecă poporală, în care să nu se afle cartea aceasta.* — Spre mai buna înţelegere a acestei *fapte*, căci ceeace a săvârşit aici scriitoarea svediană este o faptă, asemănătoare cu aceea a lui *Amicis* (Cuore» — ce simte inima copiilor), lăsăm să urmeze câteva informaţii *principiare*, tipărite în 1909, în numărul pedagogic al revistei «Documentele progresului» (ediţia germ. a revistei, care apăreà franţuzeşte, englezeşte, ruseşte şi în limba germană înainte de răsboiu) — 1 Octomvrie 1909. Articolul este scris de *Alfred Dalin* din Hüskvarna (Svedia) şi e intitulat: «*Cei mai mari poeţi naţionali ai Svediei în serviciul şcoalelor svediane*».

In 1906, scrie pedagogul svedian, a început să apară în Svedia o colecţie de «cărţi de cetire pentru şcoalele svediane», editate de *Alfred Dalin* şi *Fridtjüv Berg*. Cărţile acestea se deosebesc de cele obicinuite în multe privinţe. Ideia fundamentală: o acomodare cât se poate de mare la trebuinţele sufleteşti ale copilului, în decursul diferitelor epoci ale vârstei sale. Ca bază a servit psihologia copilului. «Tot ceeace în cărţile de până acum a fost în contrazicere cu desideratul acesta a fost delăturat şi substituit cu rezultatele ştiinţei acesteia». Sub psihologia aceasta a copilului au înţeles editorii «mai mult o colecţie de experienţe imediate, de toate zilele, câştigate în trecut şi în prezent de părinţi, învăţători şi îngrijitori de copii, capabili de a pricepe şi supraveghià sufletul copiilor şi de a analizà stările lor sufleteşti — experienţe, păstrate în amintirile celor mari, în reprezen-

Biblioteca Universitară Iaşi

tarea copiilor din artele frumoase şi, mai întâi de toate, în povestirea într'o formă literară».

In urma cunoştinţelor acestora au ajuns editorii la convingerea, că este vorba de două puncte cardinale pedagogice: I. că «în viaţa sufletească a copilului acţiunile subconştiente şi semiconştiente sunt în preponderanţă, mai puternice faţă de acţiunile conştiente» şi că II. «forma de cugetare cea mai desvoltată a copilului este lanţul de inuiţie simplu, concret, plin de viaţă, accentuat cu simboluri şi presimţiri». De aceea cărţile de cetire editate de cei doi pedagogi svediani şi-au dat ştiinţa să personifice cât mai mult în decursul acţiunii şi să sistemizeze cât se poate de cronologic.

Au pornit dela primele impresii ale sufletului copilului — dela casa părintească şi dela cele ce înconjoară pe copil: natura, diferinţa de sexe accentuată, viaţa zilnică.

Ca opera să corespundă în formă şi după cuprins recerinţelor acestora a trebuit să fie scrisă din partea unor scriitori artişti, naţionali, de prima ordine. «O colecţie de bucăţi de lectură, scrise de diferiţi autori, cu diferite scopuri, nu poate să rezolve niciodată problema. Diferite mijloace de a câştigà atenţia copilului stăpânesc operele lor poetice. Abià s'a obicinuit copilul cu maniera de a scrie a unuia din autori, şi trebue să treacă la maniera celuilalt. La o asimulare adâncă sufletească a conţinutului, după cum corespunde cerinţelor sufleteşti ale copilului, nu se poate ajunge decât rar de tot, cu ajutorul acestor bucăţi de lectură». Acestea au fost punctele pedagogice de mânecare ale editorilor svediani. S'au pus în legătură cu cei mai de seamă scriitori moderni din Svedia şi le-au dat sfaturile acestea, stându-le într'ajutor şi cu sfaturile altor învăţători şi părinţi, ca să poată scrie ceva ce rămâne întipărit în mintea şi inima copiilor.

Despre cartea dnei *Selma Lagerlöf* scrie Dalin următoarele:

In «*Nils Holgersson*» ne-a dat vestita povestitoare de basme o descriere a patriei sale, pentru copiii de 9—10 ani sau pentru anul şcolar popular al 3-lea şi al 4-lea. Dorul de cunoştinţe în vârsta aceasta este mare, dar putinţa de a urmări o descriere din carte este mică. De aceea este forma, care se potriveşte mai bine la aceasta *descrierea neîntreruptă*, plină de fantazie, simplă.

Ca să atragă atenţia copiilor povesteşte S. Lagerlöf despre un copil svedian, Nils Holgersson, care e preschimbat de un cobold (spirit) bun al casei într'un pitic. Poşândicul acesta scapă dela moarte un gânsac, care hotărâse să urmeze în ţinuturile sterpe, nordice, raţele sălbatice în călătoria lor — ajunge astfel prietinul gânsacului şi primeşte permisiunea să călărească pe spatele lui. Astfel călătoreasc ei din ţinut în ţinut prin întreagă Svedia, până la misteriosul, încununatul de mituri, uriaş al nordului Svediei, până la Kebnekajse, şi de acolo prin celelalte ţinuturi până acasă, în satul său natal. De pe spatele gânsacului vede eroul cărţii întreagă Svedia, cu munţii şi văile, cu pădurile, lacurile, râurile şi mările ei. Trăieşte cu animalele împreună pe câmp, în păduri şi în curţile ţărăneşti, face cunoştinţă intimă cu toate, cu animalele şi cu plantele, cu oamenii din toate treptele sociale, cu soartea lor şi cu gândurile lor, cu bucuriile şi năcazurile lor, dela leagăn până la mormânt. O aventură minunată face loc altei aventuri minunate şi ţine pe cetitori în continuă atenţiune. Fără ca să bage de seamă intenţia, învaţă să citească,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

natural şi plin de expresie, învaţă geografia elementară, zoologia şi botanica, metereologia şi etnografia patriei sale, şi — mai întâi de toate — primeşte o ochire în lumea morală a poporului său, care este mereu ilustrată în diferite colori pe fiecare pagină a cărţii. Şi una şi alta influinţează, intrând în sufletul plăpând al cetitorului».

A doua carte în colecţie a scris-o *Verner* von *Heidenstam*: «Svedienii şi conducătorii lor», o istorie a patriei în tablouri plastice; a treia Alfr. *Dalin*, editorul (Versuri svediene, alese). Cartea lui Heidenstam, un autor de valoare, e scrisă ca istoria neamului românesc de Alex. Vlahuţă, cu nota pedagogică ceva mai pronunţată.

Ilie Marin.

Reviste streine.

L'Europe nouvelle An. 4, Nr. 12, 1921 19 Mars. Paris. Dl Philippe Milett, directorul politic al revistei, se ocupă în primul articol cu chestiunea plebiscitului din Silezia, din punct de vedere al intereselor franceze.

În legătură cu declaraţiunile lui Lloyd George, făcute în 3 Martie la Saint-James, prin cari căută să arate că «responsabilitatea Germaniei în privinţa originii răsboiului, este chiar baza tratatului din Versailles» şi că «această bază distrusă, nu mai rămâne nimic», Dl René Daniel încearcă să ilustreze această chestiune în articolul «Germania şi chestiunea responsabilităţilor».

Pentruca să scape de toate obligaţiunile pe cari Germania are să le supoarte faţă de aliaţi, i-ar fi de-ajuns să dovedească lumii întregi şi în primul rând cetăţenilor ei, că aceste obligaţiuni nu au nici o bază solidă. De aceea se organizează sistematic înlăuntru ca şi în afară, tot felul de mijloace prin cari să se dovedească că «Germania e nevinovată».

Această încercare de pervertire a judecăţii lumii întregi şi a propriului său popor, pe care Germania a mai făcut-o şi înainte de 1914, încearcă să se continue şi în 1920.

«Astăzi se voeşte încă şi mai mult: societăţi se formează pentruca să se discute într'o serie de publicaţiuni ştiinţifice nevinovăţia Imperiului; cicluri de conferinţe sunt organizate, se răspândesc broşuri.

Trebue să reuşească încercarea care a dat faliment în cursul răsboiului: a convinge lumea că Antanta este responsabilă».

Şi, din nenorocire, zice autorul, o mulţime de argumente, în această privinţă, au fost procurate Germaniei, de chiar presa franceză.

Mai mult încă. «Când poporul german va fi convins că conducătorii săi au fost cu desăvârşire nevinovaţi de deslănţuirea răsboiului mondial, cum va puteà fi el împedecat de a crede că revoluţia care a alungat principii a fost o nedreaptă explozíune de mânie? Conservatorii ştiu ei bine ce fac tăgăduind cu furie responsabilitatea germană: în ziua când ei vor fi câştigat cauza, readucerea Hohenzolernilor nu va mai fi foarte îndepărtată, şi Europa va trăi din nou tragedia sângeroasă din care abià iese».

Ce asemănare, adăugăm noi, cu ceeace s'a întâmplat în Ungaria prin încercarea de revenire pe tron a lui Carol al IV-lea!

Pe lângă un articol bine scris asupra speranţelor pe cari Germanii le puneau în delegaţii lor dela Londra,

că vor puteà produce o desbinare în chestiunea despăgubirilor, între Aliaţi, revista cuprinde informaţiuni, însoţite de hărţi, despre ceeace a fost Turcia şi ceeace este astăzi.

În partea reservată izvoarelor şi documentelor, se publică rezultatele conferinţei dela Londra în legătură cu chestiunea Orientului şi cu contra-propunerile germane.

•

Eastern Europe Vol. V, Nr. 2, 1921, cuprinde continuarea articolului preşedintelui republicei Ceho-Slovace, Masaryk, asupra bolşevismului şi revoluţiunii, ocupându-se în mod special cu chestiunea dictaturii proletariatului.

Deasemenea se găsesc articole asupra celor mai arzătoare probleme în legătură cu orientarea politicei interne sau externe a unor state, cum sunt de ex. studiul dlui Thomas Cesare asupra autonomiei Slovacilor, «*Franţa şi Turcia*» de Sisley Huddleston, «*Ungaria şi Habsburgii*» de Iustinian. Ca material informativ se află publicate informaţiuni asupra diferitelor tratate comerciale ale Ceho-Slovaciei cu Elveţia, Anglia, Bulgaria, Jugoslavia, România şi Grecia, precum şi asupra crizei reale din Rusia, şi asupra situaţiunii politice din Jugoslavia.

•

Revue de l'Europe Orientale *politique et economique mensuelle.* E o revistă de propagandă maghiară la Roma, cum sunt atâtea în toate centrele mai de seamă din Europa şi America. Ea stă snb direcţiunea d-lui L. Balogh-Beery şi are colaborarea celor mai distinşi publicişti maghiari. E ne mai pomenită îndrăsneala cu care aceşti domni contestă orice autoritate conferenţelor şi tratatelor internaţionale. Intr'un articol «Falimentul» (La faillite) un anume Jean Prodan scrie negru pe alb, că la conferenţa de pace din Paris, zece sau doisprezece domni şi-au exagerat importanţa, crezând că ei reprezentă forţa, apoi că conferenţele internaţionale de de acum n'au încercat de loc să fie ceeace trebuiau să fie, şi astfel idealul predicat de antantă e desminţit prin actele ei. Se varsă, fireşte, lacrimi de crocodil pe ruinele Ungariei vechi, care n'a fost vinovată de loc de crimele Austriei germanisatoare, şi cu atât mai puţin de ale Germaniei însăş. Ea doară a fost sugrumată în monstruositatea politică numită dubla monarhie şi, se ştie, că nu aveà de loc cuvânt în afacerile interne, şi cu atât mai puţin în cele externe ale acelei monarhii. Când mai ceteşti apoi neadevăruri sfruntate ca acestea, că Ungaria, în noua ei formaţiune, e necontenit expusă nu numai infometării şi ruinei industriale prin perderea minelor, ci şi inondaţiilor, că a perdut patru (scris şi cetit: *patru)* milioane de Maghiari etc. etc., îţi vine să zici cu Latinul: «Risum teneatis, amici!», dacă n'a fi şi în străinătate naivi şi desorientaţi, cari să dea crezământ acestor inepţii. Mai potrivit e, deci, să zicem, în faţa propagandei sistematice făcute de Maghiari, mai ales în contra noastră, «Să aibă de grije consulii!» (Caveant cansules), dacă, bine înţeles, am aveà consuli!

•

Ostland. Anul III Nr. 14 a. c. (1921) aduce un interesant articol polemic al redactorului acestei reviste Dr. *Richard Csaki* despre mişcarea literară săsească mai nouă. In oposiţie cu numeroşii săi critici dela ziarele cotidiane şi foile săptămânale săseşti din Ardeal, tânărul critic e de părerea, că noua literatură, caşi arta săsească, peste tot, nu mai poate rămâneà în cadrele înguste regionale de până

acum, ci e nevoie să se germaniseze, să intre în marele fluviu al vieţei spirituale germane, să se europenizeze, cu un cuvânt. Scriitorii şi artiştii saşi de mai înainte îşi pulverisau energiile în o mie de direcţii şi astfel n'au ajuns să creieze ceva trainic într'una singură. Cei de acum, profitând de experienţele înaintaşilor, îşi împart bine munca şi vreau să producă ceva de valoare în direcţia pe care o urmează. Natural, fiindcă legea progresului e legea diferenţierii şi asocierii energiilor omogene. Acelaş număr mai aduce un studiu asupra filosofiei lui Bergson din pana dlui Dr. Ernst Kallòs.

Reviste româneşti.

«**Convorbiri Literare**», cu un an mai veche decât revista noastră, acum intră în al 53-lea an. Nr. 1 a. c. aduce admirabila lecţiune inaugurală a cursului de geografie la universitatea din Cluj, 19 Nov. 1919 «Conştiinţă naţională şi Geografie» de dl G. Vâlsan, profesor la numita universitate şi membru al Academiei Române. Un model de analisă şi sintesă ştiinţifică, cum nu se prea citeşte nici în marile literaturi străine, dar apoi în româneşte. Ea merită tot interesul şi atenţiunea publicului nostru cult. — Acelaş Nr. mai aduce nişte versuri necunoscute de regretatul poet P. Cerna «Dedicaţie», apoi importantul studiu al d-lui C. Krupenski (de ce nu Crupenschi?) asupra urmărilor economice ale păcei, după Iohn Maynard Keynes. Sunt remarcabile şi contribuţiile d-lui P. P. Panaitescu la o biografie a marelui nostru scriitor N. Bălcescu, după corespondenţa sa inedită cu A. G. Golescu. Deosebit de bogate sunt şi cronicele (şcolară de S. Mehedinţi, directorul revistei; politică de dl Dinu Arion; internă de dl I. C. Filitti; economică etc. — Asemenea e şi numărul dublu 2 şi 3 din a. c. cu «Studiul istoric al răsboaielor» de general C. Hârjeu şi cu paginile închinate marelui scriitor englez Keats, dela a cărui moarte în anul acesta se împlinesc o sută de ani (1796 - 1821), de dd. G. Vâlsan şi P. P. Grimm. Ne mirăm însă că, la recensii, *istoria literaturei noastre vechi de dl Sextil Puşcariu* este aşà de sumar şi de maşter tratată. Se reproşează anume «unele ardelenisme neexplicabile», fără ca să se dovedească însă. Lucrul ni se pare cu atât mai ciudat, fiindcă autorul, căruia i se aduce această invinuire, nu este ori şi cine, ci unul din cei mai desăvârşiţi cunoscători ai limbei noastre, încredinţat din partea Academiei Române cu redactarea dicţionarului limbei române. — Tot atât de nedreaptă e acusaţiunea ce i se aduce d-lui S. Puşcariu, că ar considerà biserica ortodoxă ca sectară, — el care este un bun credincios al acestei biserici, — când constată pur şi simplu la pag. 18 şi la alte pagini ale istoriei sale literare adevăruri cunoscute şi recunoscute de toată lumea cinstită, că în materie de artă, cultură şi civilisaţiune nici o instituţiune nu se poate compară cu biserica apusului. Atât şi nimic mai mult. «Convorbirile Literare» ştiam că representă tradiţii literare şi culturale mult mai largi şi mai generoase, decât să acuse de regionalism şi sectarism pe unul din cei mai eminenţi oameni de litere şi ştiinţă ce avem. E aceasta o mică răutate sau nebăgare în seamă din partea bătrânei noastre reviste?

Cultura creştină din Blaj, An. X. Nr. 3 Martie 1921, discută printr'un articol al Dlui *Dr. Victor Macaveiu*, chestiunea statificării şcolilor confesionale. Autorul este de părere că deocamdată această statificare n'ar trebui făcută, pe deoparte fiindcă «Statul va fi supus la o nouă sarcină bugetară, având el să susţină şcoala în locul bisericii, iar pe de altă parte s'ar sdruncina vechea tradiţie a şcoalei confesonale de dincoace de Carpaţi, a cărei conturbare poate să fie prilej de mari dificultăţi ce s'ar creià statului însuşi, din partea mai ales a străinilor».

Chestiunea, adăugăm noi, este foarte interesantă, şi ar trebui să fie mai amănunţit desbătută înainte ca să se procedeze la o reformă a ministerului de instrucţiune, în această privinţă, care se aşteaptă din zi în zi.

Dl Iosif Frollo publică, în urmare, conferinţa sa asupra felului cum trebueşte tratată şi înţeleasă religia şi filosofia în învăţământul secundar.

*

Revista Istorică. Dări de seamă, documente şi notiţe. Anul VII Nr. 1—3. Publicată de *N. Iorga* cu concursul mai multor specialişti. Iată o revistă aproape necunoscută la noi în Ardeal, deşi aici ar fi mai mare nevoie de conştiinţă şi de studii istorice româneşti, precum a arătat şi M. S. Regele Ferdinand I. când, prin donaţiunea sa de 400,000 lei făcută la inaugurarea universităţii din Cluj, a întemeiat institutul pentru studiul istoriei române pe lângă această universitate. Pentru acest singur motiv nu avem destule cuvinte s'o recomandăm publicului românesc cu toată căldura. Dar apoi importanţa studiilor şi contribuţiilor istorice aduse număr de număr. In Nr. 1—3 de pildă dl N. Iorga scrie despre cele mai vechi cronici ungureşti şi trecutul Românilor, apoi istoria ţerei prin cei mici (două comunicări la Academia Română) în sfârşit: lupta lui Mihai Racoviţă cu boerii rebeli (după un act nou); Nichifor Theotokis şi Moldova; însemnările unui pribeag etc. Dl Alex. Lapedatu scrie despre mormântul doamnei Despina, dl Anton Oprescu publică documente dela începutul secolului trecut etc. Costul abonamentului anual 15 lei, strada Lipscanii Noi, 12 (colţ cu domniţa Anastasia).

*

Renaşterea Moldovei, (revistă lunară, apare de două ori pe lună) An. II Nr. 2—3 Februarie—Martie 1921, Chişinău.

Cunoscutul scriitor *N. Dunăreanu* publică o foarte sugestivă nuvelă «O întâmplare», în care duioşia unor vremi trecute, ce au dus cu ele toate iluziunile unei tinereţi, este evocată cu mult talent. Dl N. Dunăreanu se relevă şi de data aceasta ca un scriitor de valoare care uneşte în redarea vieţii, zugrăvirea întâmplărilor celor mai serioase cu mult umor, ceia ce evidenţiază şi mai mult situaţiunea specială a eroilor săi. — «De vorbă cu un român basarabean», de *N. Batzaria*, şi «Părerea Domnului Horean» de *Tudor Pamfilie*, cum şi câteva poezii, sunt materialul beletristic din acest număr al revistei, care caută să deştepte gustul de cetit şi dragostea de literatura românească, mai cu seamă în Basarabia, unde i se simte cea mai mare necesitate, şi pentru care lucru revista merită tot sprijinul şi toată lauda.

*

Revistă Textilă. Cu începere dela 25 Februarie a. c. apare lunar la Timişoara această revistă specială pentru industria lânei, bumbacului, mătasei, inului, cânepei, iutei şi pentru comerţul textil, sub conducerea d-lor Karl Merkler, Eduard Lengyel şi Hans

Keller. Scopul revistei (scrisă în două limbi: româneşte şi nemţeşte) este să facă să se cunoască toţi cari aparţin industriei textile, cu dorinţele, interesele şi plângerile lor. Va fi representanta intereselor comerţului şi industriei textile, făcând să fie urmărit cu atenţie progresul acestei industrii prin popularisarea invenţiunilor şi inovaţiunilor. Se vor discută chestiunile vămei, tarifurilor şi impositelor. Va face un serviciu special de informaţiuni directe cu streinătatea, punându-l în serviciul intereselor comune a acestei branşe. Cu modul acesta va fi în stare să publice date precise asupra situaţiei pieţelor din ţară şi streinătate în materii prime şi fabricate. Se vor discută şi raporturile cu streinătatea.

Revista merită tot sprijinul celor interesaţi. Costul abonamentului anual 70 lei, Timişoara Cetate, — Palais Timişoara.

Sănătatea Publică. In anul acesta a început să apară lunar buletinul oficial al inspectoratului general al sănătăţii publice şi al ocrotirilor sociale din Cluj, care nu e numai un buletin oficial, ci şi o revistă de informaţiuni şi studii pentru chestiunile igienice-sanitare şi de ocrotire socială. Dintre articolele publicate în partea neoficială, remarcăm schiţa de organisare a serviciului sanitar şi de ocrotire a dlui profesor universitar Dr. Iuliu Moldovan, articolul dlui Dr. Al. Ţiplea, Organisaţia sedriilor orfanale din Ardeal, al dlui Dr. Valer Tincu, Reforma legii farmaciilor şi al dlui Dr. George Preda, Asistenţa bolnavilor şi anormalilor mintali din Ardeal, articol foarte bine informat şi scris asupra tuturor ospiciilor de alienaţi ce avem în Dacia superioară.

Muzica. Revistă pentru cultura muzicală sub direcţia d-lor *Maximilian Costin* şi *G. N. Georgescu-Breazul.* Anul III. Nr. 3—4, închinat societăţii «Filarmonica», al cărei preşedinte e dl Al. Marghiloman, iar membrii activi toţi artiştii de seamă din capitală şi ţară. Din multele articole şi notiţe frumoase publicate în acest număr dublu, remarcăm următoarele sentinţe ale maestrului *George Georgescu*, asupra şefului de orchestră: «nimic n'a compromis mai mult pe dirigenţi în cariera lor, decât încrederea prea mare în atotputernicia înzestrărei. Dacă natura e marinimoasă şi înzestrează cu adevărat pe un ins, apoi acesta e dator a-i onorà darul, îngrijindu-l, crescându-l cât mai mult, ceeace numai prin muncă şi studiu neîntrerupt se poate obţine». — Cuvinte foarte adevărate nu numai în domeniul muzicei, ci şi în domeniul celorlalte arte şi ştiinţe.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Renaşterea Română aduce în Nr. din 25 Februarie a. c. (anul III, Nr. 601) un elogios articol asupra revistei noastre şi revistelor ardelene peste tot, cari sunt făcute pentru cultivarea minţii şi învăţătura sufletului, iar nu pentru îuvrăjbirea spiritelor, dar mai ales asupra articolului distinsei noastre colaboratoare, *d-na Elena Pop Hossu Longin* publicat în Nr. 11 al «Transilvaniei» din 1920 sub titlul «*In chestia feminină*». Dupăce reproduce părţile mai caracteristice din acest frumos articol, ziarul adaoge la sfârşit, că ar publicà bucuros părerile altora din semenele d-nei Elena Pop Hossu Longin. Noi credem că chestiunea feminină a fost aşà de bine elucidată de dumneaei, încât anevoie s'ar puteà emite alte păreri decât cele reproduse şi de «Renaşterea Română» după noi.

Dela „Asociaţiune“.

Despărţămintele Asociaţiunei. Dl Dr. *Ioan Moldovan*, judecător şef în Beclean e încredinţat şi rugat să reorganiseze *Despărţământul Beclean* al Asociaţiunei. Dl *Dr Iosif Blaga*, directorul liceului din Braşov, membru şi delegat al comitetului central pentru reorganisarea *Despărţământului Braşov* al Asociaţiunei, raportează că în 6 Martie a. c. a ţinut adunarea de reorganisare a acestui fruntaş despărţământ La apelul dlui director a răspuns un public numeros, pentru care sala festivă a liceului s'a dovedit neîncăpătoare. Dl director a adresat adunărei un cald cuvânt, în care a arătat datoria tuturor Românilor de a se grupà în jurul «Astrei». In numele publicului a răspuns dl protopop *Moise Brumboiu*. Corul liceului de fete a executat două cântări. Dl *Vătăşan*, inv. pens. a recomandat «Astrei» să cultive iubirea de neam, solidaritatea şi cruţarea. Dl preot *Aurel Nistor*, conferenţiarul nostru a vorbit despre problemele Asociaţiunei, propunând între altele desmembrarea despărţământului Braşov în cinci (5) despărţăminte: al Braşovului, al Râşnovului, al Feldioarei, al Hărmanului şi al Săcelelor. Dl *Dr. Al. Tălăşescu*, în calitate de executor testamentar, roagă comitetul despărţământului să intervină pe lângă comitetul central pentru accelerarea lucrărilor de luare în primire a legatului defunctului *Dr. Păcurariu Bianu*. Corul liceului de fete mai execută două cântări. — Se suspendă şedinţa pentru a se face înscrieri de membrii. — Inainte de şedinţă a înscris dl director Blaga 2 membri fondatori, 4 pe viaţă şi 16 activi. Afară de aceştia a înscris şi dl conferenţiar Nistor un număr considerabil de membrii. — După acestea corul a mai cântat două cântări şi s'a sfârşit cu două recitări. — Director al despărţământului a fost reales Dr. *Iosif Blaga* şi alţi 4 membrii — Şedinţa s'a încheiat în acordurile frumoasei cântări «Din Carpaţi şi până la mare», executat de corul liceului ortodox. — Numărul mare al publicului asistent şi al membrilor noui înscrişi cu această ocazie, precum şi însufleţirea ce a domnit în tot timpul adunării, îndreptăţesc cele mai frumoase speranţe pentru activitatea din viitor a despărţământului Braşov acum reînviat.

Dl *Dr. Ioan Margita*, judecător de ocol în Geoagiul de jos, încredinţat cu constituirea unui despărţământ nou al Asociaţiei constătător din comunele plasei Geoagiu, înaintează procesul verbal al adunărei de constituire a despărţământului ţinută în Geoagiu la 23 Februarie a. c. împreună cu anexele şi taxele încassate dela membrii. Adunarea a fost convocată, condusă şi deschisă printr'un cuvânt despre însemnătatea Asociaţiei de dl delegat Dr. I. Margita. După deschiderea adunărei s'a completat biroul, numindu-se ca *secretar dl Gavril Todica* şi *cassier dl Nicolae Boteanu*, alegându-se totodată şi o comisie de 4 membri pentru inscrierea membrilor şi încasarea taxelor. — S'au înscris: 6 membri fondatori, 14 pe viaţă, 56 membri activi şi 4 ajutători. — Director al noului despărţământ a fost ales dl Dr. I. Margita şi împreună cu dânsul 4 membrii ai comitetului cercual, după care prezidentul, mulţumind asistenţei închide adunarea.

Dl Dr. *Aurel Pintea*, advocat în Tinca (jud. Bihor), rugat de comitetul central să reorganiseze *desp. Tinca*, înaintează procesul verbal al adunărei cercuale ţinută la 7 Martie a. c.

Din acest proces verbal resultă, că după deschiderea adunărei şi constituirea biuroului ad hoc, delegatul comitetului central a salutat pe dl comandant al Reg. 18 vânători, *A. Aritonovici*, pe dl *colonel Jurcăneanu* şi pe dl *maior D. Oancea*, comandantul diviziei de artilerie din localitate şi cu dânşii pe toţi domnii ofiţeri prezenţi, aducându-le tuturor calde mulţumiri pentru participarea la această adunare, cerându-le tot sprijinul moral pentru înaintarea scopului Asociaţiei. După aceea s'au înscris: 6 membri pe viaţă şi 28 membri activi, între cari 18 domni ofiţeri. A urmat apoi alegerea dlor Coloneli A. Aritonovici şi Jurcăneanu, cum şi a dlui maior D. Oancea, ca presidenţi de onoare. Dl Dr. Aurel Pintea a fost ales director al despărţământului şi alţi 4 domni membri ai comitetului cercual. Suma de 1472 lei încassată ca taxe de membri a fost depusă la «Bihoreană» cu lib. Nr. 896.

Directorul desp. Satu mare al Asociaţiei transpune procesul verbal al şedinţei comitetului cercual, ţinută în 9 Martie a. c. în care: a) se cer 30 de serii de biblioteci poporale, pe care să le plaseze cu ocazia ţinerii prelegerilor poporale la sate; *b*) pentru organisarea unui nou despărţământ în Careii mari ne recomandă pe dl *Ioan Ilieş* din oraşul Şomcuta mare; *c*) dl *Dr. Carol Barbul* a depus din venitul curat al unei serbări suma de 865 lei pentru scopul de a se înfiinţă coruri vocale în satele aparţinătoare despărţământului; *d*) pentru a doua zi de Rusalii s'a proiectat aranjarea unei petreceri în Satu mare, alegându-se un comitet aranjator, constătător din 16 persoane, damele având să se presente cu acea ocasiune în costume naţionale; *e*) s'a ales *subdirector al despărţământului* dl *Dr. Eugen Lateş (Seleş)*, director de liceu; *f*) s'au luat dispoziţii pentru ţinerea conferenţelor populare; *g*) în fine alte dispoziţii pentru trimiterea taxelor incassate dela membrii.

Directorul desp. Tg. Murăşului transpune procesul verbal al şedinţei comitetului cercual ţinută în 3 Martie a. c., în care, înainte de toate, s'a făcut o scurtă dare de seamă despre activitatea despărţământului în timpul iernei, care a fost următoarea: s'au ţinut în Tg. Murăşului, la reuniunea meseriaşilor români, unde erà mai mare nevoie de deşteptarea simţului naţional 9 conferinţe în 9 Dumineci consecutive şi anume: *Simion Gocan* director: Pentru ce n'a reuşit greva generală?; *Ilie Piso*: Despre credinţă; *George Vlasca*: Falsificarea democratismului; *Vladimir Mavrodineanu*; Neamul românesc acasă şi în streinătate; *Dr Iosif Comes*: Higiena socială; *Simion Gocan:* Anarhismul; *Vl. Mavrodineanu*: Originea Românilor; *Vl. Mavrodineanu*: Costantin Brâncoveanu şi *S. Gocan:* Din istoria Ardealului «Unirea». In provincie s'au ţinut 2 conferinţe populare în satul Săbad, unde a cuvântat dl *Dr. Aurel Rusu* despre bolşevism şi *S. Gocan* despre unire, muncă şi ascultare (disciplină). Totodată s'a făcut o propagandă pentru cotinuarea conferinţelor în oraş şi în provincie. Excursiile în satele din apropiere le fac profesorii liceului Al. Papiu-Ilariu cu corul elevilor acestui liceu. Mai departe s'a hotărît ţinerea unui matineu la 15 Martie în vederea centenarului revoluţiei lui Tudor Vladimirescu cu un frumos program. In fine s'au cerut 30 de biblioteci populare, care s'au şi trimis cu tot atâ-

tea statute şi regulamente pentru înfiinţare de agenturi.

Directorul desp. Hunedoara trimite trei procese verbale ale şedinţelor comitetului cercual: din 4 Decemvrie 1920, 5 şi 30 Ianuarie 1921. Se raportează că s'au ţinut 20 de conferinţe populare în 6 centre ale despărţământului cu subiecte actuale şi folositoare. In 2 şi 13 Ianuarie a. c. s'a ţinut câte o şezătoare a desp. în Hunedoara cu program foarte frumos şi deplin succes. Despărţământul plasează copii la meserii şi în Ghelar a înfiinţat un sindicat naţional al muncitorilor din acea comună. Despărţământul cere mai multe biblioteci populare pentru agenturile ce înfiinţează. Până acum a înfiinţat 5. Directorul uzinelor de fer din loc a dăruit despărţământului pentru propaganda culturală 600 lei. Despărţământul mulţumeşte pentru suma de 1000 lei votată din partea comitetului central pentru propaganda culturală de acolo.

Agentura Asociaţiei din Rodna-veche, reînfiinţată în toamna trecută, cu ocasiunea adunărei cercuale a despărţământului Năsăud, raportează că cu un an mai înainte se înfiinţase acolo o casă naţională, care dispune de un capital, adunat parte din taxe, parte din donaţiuni şi a cărei membri, în Ianuarie trecut, au hotărât fusionarea acestei case naţionale cu agentura Asociaţiei, dar cu condiţiile, ca adecă Casa Naţională să existe şi mai departe în cadrele Asociaţiei, iar capitalul adunat până acum şi care se va mai adunà de acì îuainte, să poată fi folosit pentru edificarea unei case, pentru procurarea de jurnale, cărţi etc. Agentura numită cere să se încuviinţeze această fusionare (s'a încuviinţat!) şi să se lase destinaţiunii capitalul adunat pentru Casa Naţională (s'a lăsat!) În fine cere şi o bibliotecă poporală. (I-se dă!)

Dl sblt. *George Crişan* în Dej înaintează procesul verbal al şedinţei de constituire a unei *agenturi a Asociaţiei în Mireşul mare* (jud. Satu mare), alegându-se prezidentul şi ceilalţi funcţionari ai agenturei. După constituire dl Crişan a dăruit agenturei 100 volume de cărţi. S'au înscris cu această ocasiune: 2 membri pe viaţă; 53 activi şi 2 ajutători, încassându-se 664 lei. — Fapta frumoasă a dlui Crişan, unul din tinerii noştri cei mai dornici de bine, se laudă de sine. Agenturii i-se va trimite şi o colecţie de cărţi dela Asociaţie. — Dl *Dr. Nic. Boeriu, directorul desp. Şercaia* a cerut 20 biblioteci poporale pentru agenturile ce au să se înfiinţeze în acest despărţământ. (I-s'au dat!) — Dl *Aurel Mureşan*, directorul şcoalei silvice din Gurghiu e încredinţat din partea comitetului nostru central să reorganizeze *desp. Gurghiu*, care din 1913 n'a desvoltat nici o activitate şi al cărui director a decedat în timpul răsboiului.

*

Muzeul din Cluj. Primăria oraşului Cluj scrie că ministerul instrucţiei, dorind să folosească *Casa Regelui Matiaş* şi pe mai departe pentru scopuri culturale, cere ca muzeul E. K. E. aşezat în acest edificiu să fie reorganizat astfel, ca acela să devină un muzeu al Ardealului fără deosebire de naţionalitate, iar secţia etnografică românească să fie representată conform numărului şi importanţei elementului românesc, din Ardeal, separat de cea maghiară. Şi fiindcă Muzeul actual nu posedă colecţii româneşti, primăria roagă comitetul nostru central să complecteze acest muzeu. — Comitetul nostru primeşte propunerea oraşului Cluj, cere însă şi mijloace fi-

BCU Cluj / Central University Library

nanciare spre acest scop. Se va adresà şi inspectoratului muzeelor din Transilvania şi va încredinţà pe custodele muzeului nostru central cu executarea acestei hotărâri.

*

Biblioteca Centrală s'a sporit în cursul lunei Februarie cu 68 de volume, precum şi cu diferite reviste şi ziare din ţară şi străinătate. A fost cercetată de 150 de persoane care au consultat în total 145 de opere, precum şi diferitele colecţiuni de ziare şi reviste.

*

Biblioteci populare s'au cerut şi s'au trimis în agenturile Asociaţiunei din Dridif, Tălmaciu, Şura mare, Slimnic, Ruşi, Şeica mare, Boarta, Agârbiciu, Frâua, Bran, Copăcel, Mediaş, apoi în 20 de agenturi ale despărţământului Geoagiu, în 30 ale despărţământului Satu mare, în 30 ale despărţământului Târgu-Mureş, în 28 ale despărţământului Şimleu, — în total 120 de biblioteci.

*

Biblioteci regionale s'au cerut şi trimis la Târgul-Mureş, Şimleu şi Satu-mare.

*

Muzeul central s'a sporit în luna Februarie cu 15 obiecte şi a fost vizitat de 59 de persoane.

Conferinţele „Asociaţiunei"

ţinute în luna Martie 1921 în Sibiiu şi jur.

(Urmare din nr. 1—2 a. c.)

29. 6 Martie 1921. Căpitan M. Dumitraşcu: Răsboiul nostru naţional. Mohu.

30. 6 Martie 1921. Ion Georgescu: Necesitatea organisărei muncei, în deosebi a celei culturale, Ibaşfalău.

31. 13 Martie 192 . Dr. Ioan Bunea: Arta şi rolul ei educativ (Cu serbare şcolară), Sibiiu.

32. 13 Martie 1921. Ion Georgescu: Cum trebuie sprijinită «Asociaţia»? Mediaş.

33. 17 Martie 1921. Dr. P. Bucşan: Despre vitamine. Noţiuni de medicină alimentară, Sibiiu.

34. 20 Martie 1921. Romul Simu: Propaganda noastră culturală, Sibiiu.

35. 20 Martie 1921. Căpitan M. Dumitraşcu: Răsboiul nostru naţional, Veştem.

36. 20 Martie 1921. Ion Georgescu: Nevoia înfiinţării unui despărţământ în Ocna-Sibiiului.

37. 21 Martie 1921. General Dr. Vicol: România-Mare. Basarabia şi Bucovina. Note de drum cu proecţiuni de vederi, Sibiiu.

38. 24 Martie 1921. Lt. Col. M. Grigoriu: O instituţie de cultură militară, Sibiiu.

39. 27 Martie 1921. Prof. V. Păcală: Sinaia. Cu proiecţiuni de vederi, Sibiiu.

40. 27 Martie 1921. Lt. Col. Rădulescu: Nevoia de a aveà armată, Şuramare.

41. 27 Martie 1921. Maior Zagoriţ: Nevoia de a aveà armată, Slimnic.

42. 27 Martie 1921. Prof. Al. P. Arbore: Despre «Asociaţie», Ruşi.

43. 27 Martie 1921. Maior Constantinescu: Nevoia de a aveà armată, Şeica-mare, unde erau şi comunele: Calvasăr şi Boarta.

44. 27 Martie 1921. Maior Solomonescu: Nevoia de a aveà armată, Agârbiciu.

45. 27 Martie 1921. Căpitan Dumitraşcu: Nevoia de a aveà armată, Frâua.

Babeş-Bolyai University Library Cluj

46. 27 Martie 1921. Ion Georgescu: Problemele actuale ale culturei românești, Copșa-mică.

47. 27 Martie 1921. Lt. Col. M. Grigoriu: Nevoia de a avea armată, Mediaș.

Românii din America și „Asociația".

Omaha. Nebr., 21 Martie 1921.
2819. T. Street.

Mult Stimate Domnule Prețedinte,

Colonia română din orașul Omaha, statul Nebraska din America de Nord, în frunte cu parohia română de rit ortodox, Vă aduce și trimite salutul lor respectuos pentru credința, dragostea și iubirea ce ați depus la închegarea noastră națională.

Departe de glia strămoșească, trimiși pe aceste plaiuri de vitrega stăpânire de urîtă amintire, sufletul și inima noastră a rămas și bate românește astăzi mai mult ca oricând, când știm, că pământul și țara a fost a noastră și aceea va trebui să și fie.

Cu inima frântă de durere la durerile neamului nostru niciodată n'am desperat ci cu credință în dreapta și sfânta cauză a neamului, cu încredere așteptam ziua care a venit și o trăim.

Ca Români buni, căci și noi suntem trup din trupul României-Mari, pentru alinarea și o mică mângâiere a celora, a căror părinți și frați de-ai noștri cu scump sângele lor oțelit au România-Mare, uniți în cugete și 'n simțiri am trimis la adresa Maj. Sale Reginei noastre suma de 23,000 lei, pentru orfanii de răsboiu ai neamului. Aceasta ca o chezășie, că oricât de îndepărtat fratele e tot frate.

La fel, iar întreaga colonie română s'a gândit să contribuie cu câte 1000 lei, la ridicarea Monumentului Unirii din Arad și la statuia cântărețului crezului nostru românesc Andrei Murășianu, cât și subsemnatul la ajutorarea fondului «Sindicatul presei române din Ardeal», — sume ce s'au trimis ca dovadă încă odată mai mult, că «sângele apă nu se face».

Și astăzi, iar tot cu acelaș impuls puternic curat românesc, ca în totdeauna subsemnatul s'a cugetat, că datoria nu-i pe deplin împlinită până când nu ne vom face — deocamdată — cu cei mai la vale sprijinitori și cu fapta la o mișcare pe care «Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român din Transilvania» așa de frumos o exprimă: credință în biserică, speranță în școală și viitorul în cartea românească.

Pentru acest scop respectuos Vă alătur cecul Nr. 769,992 în valoare de 1000 lei, — ca taxă de membru pe viață pentru subsemnatul Preotul Miron Benghea și Margareta Benghea, adresa 2819 T. Street. Amaha. Nebr.

Totodată se alătură și cecul Nr. 769.984, în valoare de 1000 lei ca taxă de membru pe viață pentru parohianul Pavel Iosof și soția Maria, adresa P. B. 68 Route 5. Omaha Nebr. și cecul Nr. 769,985 în valoare de 500 lei, ca taxă de membru pe viață pentru parohianul Dumitru Rădoiu, adresa: P. Bos. 68. Route 5. Omaha Nebr.

Aceasta este începutul numai, criza industrală care începe să se resimtă tot mai mult e puțin piedică, acestei manifestări frumoase, dar de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

îndată ce bunul Dumnezeu ne va ajutà, Român din Omaha nu va lipsì să nu-şi facă datoria, aşà precum Românul ştie să şi-o facă cu sufletul curat cinstit şi românesc.

De un gând suntem călăuziţi: fericirea ţării, că ţara e a nostră şi noi ai ei, semnul să ni să deà, căci oricând, gata vom fi pentru ţară, neam şi rege.

Bunul Dumnezeu ne-a dat de toate aici, însă ceeace ne trebuie mai mult, nu avem: cărţi, cărţi şi cărţi româneşti.

Trimitem orice sumă, oricât ar fi, dar pentru numele lui Dumnezeu trimiteţi-ne cărţi şi iar cărţi, sufletul să ni-l înveselească, inima tuturor să trezească, căci nu-i mai scump şi mai dulce ca limba românească, căci iar pe lângă toate bunătăţite, ca cântecul vechiu:

Fie pânea cât de bună
Tot e rău în ţară străină,
Fie pânea cât de rea
Mai bine-i în ţara mea.

Dorindu-Vă colonia română «Învierea Domnului la mulţi ani fericiţi», am rămas al D-Voastră cu profundă stimă şi respect.

Preotul **Miron Benchea,**
originar din comuna Cornăţel, jud. Sibiiu, fost preot militar în Armata S. Unite, în prezent parohul bisericii „Sft. Cruci" din Omaha Nord America.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nr. 285—1921.

Concurs.

«*Asociaţiunea pentru literatura română şi cultura poporului român*» publică concurs pentru cea mai bună lucrare scrisă în româneşte asupra *temei istorice*, cu subiectul:

Revoluţiunea din anul 1918 şi unirea Ardealului cu România.

Condiţiile de concurs sunt următoarele:

1. Lucrările se vor trimite în timp de un an dela data publicării concursului.

2. Manuscriptele, fără subscriere, însoţite de un plic închis, cuprinzând numele şi adresa autorului şi în afară provăzută cu un motto sau pseudonim, — vor aveà să fie înaintate la adresa secretarului literar al «Asociaţiunii», Sibiiu, Str. Şaguna 6.

3. Lucrările întrate la concurs se vor da spre censurare Secţiunii istorice a «Asociaţiunii», exclusă fiind orice apelaţie contra hotărârilor acesteia.

4. Lucrării celei mai bune, vrednice de premiat, i se va acordà premiul de *Lei 2000*—, pus la dispoziţia «Asociaţiunii», pentru acest scop, de către dl *R. W. Seton Watson (Scotus Viator)*, marele prieten al Românilor.

Sibiiu, în 22 IV. 1921.

A. Bârseanu,
prezident.

Romul Simu,
secretar.

NOTĂ. Articolul «Sufletul ce ne trebue» e de dl *I. Agârbiceanu* şi «Iar între Români» al d-lui *Dr. Iarnik* e un studiu mai lung, a cărui continuare va urmà.

Bibliografie.

Editura „Viața Românească", Iași (Str. Lăpușneanu 33 și București, Calea Victoriei 37.)

Foi volante (bibliotecă de răspândire a operelor celor mai însemnați scriitori români și streini, — opere scurte, bune și ieftine):

D. D. Patrașcanu: *Strategie și O escursie de plăcere.* Prețul 2 Lei.

Mihail Sadoveanu: *In amintirea lui Creangă.* Prețul 3 Lei.

Șalom Alehem — C. Săteanu: *Stația Baranovici.* Prețul 4 Lei.

Anatole France — Gala Galaction: *Paiața Maicei Domnului* urmată de *Mustafa Effendi ajunge Macarie monahul.* Prețul 2 Lei.

I. L. Caragiale: *1907. Din primăvară până'n toamnă.* Câteva note. Prețul 2 Lei.

C. Dobrogeanu-Gherea: *Poetul țărănimei* (G. Coșbuc). Prețul 5 Lei.

M. Sevastos: *Rime sprintene.* Prețul 3 Lei.

Caragiale: *Culegeri postume.* Prețul 2·50 Lei.

M. Lermontov — Ioan R. Rădulescu: *Demonul.* Prețul 2 Lei.

Cărțile de aur ale copiilor și ale tinerimii. **L. Tolstoi:** *Povestiri pentru copii.* Trad. de *A. Toma.* Cu 20 de ilustrațiuni în culori de *M. Teișanu.* Prețul 40 Lei.

Edmond Rostand — I. C. Aslan: *L'aiglon* (Puiul de vultur). Dramă în versuri în VI acte. Prețul 20 Lei.

Prosper Mérimée — George B. Rareș: *Noaptea de urgie și măcel.* Roman istoric. Ilustrațiile de Ion Anestin. Prețul 10 Lei.

Maiorul George Brăescu: *Maiorul Boțan.* Schițe umoristice. Prețul 10 Lei.

Francis Delaisi: *Războiul care vine.* Prețul 5 Lei.

P. Andrei: *Problema fericirii.* Fundamentul său etico-sociologic. Prețul 10 Lei.

G. Topârceanu: *Strofe alese.* Balade vesele și triste. Prețul 6 Lei.

Em. Gârleanu: *Bătrânii.* Ediția III. Prețul 10 Lei.

E. Lovinescu: *Critice.* Volumul V. Prețul 14 Lei.

Wilhelm de Kotzebue: *Din Moldova.* Tablouri și schițe din 1850. Prețul 10 Lei.

Demostene Botez: *Floarea pământului.* Prețul 10 Lei.

L. Rebreanu: *Catastrofa.* Prețul 12 Lei.

Silvia Dinescu: *O tinerețe pierdută.* Prețul 10 Lei.

Albumul Copiilor. Desene de A. Petrescu.

Octavian Goga: *Domnul Notar.* Prețul 10 Lei.

George Cair: *Finci.* Prețul 8 Lei.

G. Galaction: *Răboji pe bradul verde.* Prețul 10 Lei.

Victor Eftimiu: *Cocoșul negru.* Fantezie dramatică în 6 acte. Prețul 5 Lei.

Romulus Cioflec: *Lacrimi călătoare.* Prețul 10 Lei.

Dr. Urechiă: *Cu ou și cu oțet.* Prețul 8 Lei.

Wilhelm de Kotzebue: *Lascar Viorescu.* Roman din viața Moldovei (1851). Prețul 10 Lei.

E. Lovinescu: *Lulù.* Roman. Prețul 10 Lei.

A. Steuerman — Rodion: *Frontul roșu.* Sonete postume. Prețul 10 Lei.

Smara: *Băiatul mamei.* Roman educativ. Prețul 15 Lei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

George Cair: *Intr'un mirador.* Preţul 14 Lei.

S. Mehedinţi: *Politica de vorbe şi Omul politic.* Preţul 12 Lei.

Maximilian Costin: *Vioara.* Maeştrii şi arta ei. Cu 2 planşe, 1 tablou sinoptic, 1 index alfabetic şi 91 ilustraţii prelucrate de A. Poitevin Scheletti. Preţul 15 Lei.

Iorgu Iordan: Diftongarea lui *e* şi *o* accentuaţi în poziţiile ă, e. Preţul 28 Lei.

Mihai Codreanu: *Cântecul deşertăciunii.* Poezii. Preţul 8 Lei.

I. I. Mironescu: *Oameni şi vremuri.* Preţul 10 Lei

V. Demetrius: *Domnul Colonel.* Roman. Preţul 20 Lei.

L. Rebreanu: *Ion.* Roman. I. Glasul pământului. II. Glasul iubirii. Preţul unui volum 16 Lei, — amândouă 32 Lei.

Andreas Latzko — Adonis Popov: *Oameni în războiu.*

Knut Hamsun — Luca Ioan Caragiale: *Pan.* Roman. Preţul 10 Lei.

C. Stere: *In literatură.* Preţul 12 Lei.

C. Stere: *Un caz de conştiinţă.* Cuvântările rostite în şedinţele adunărei deputaţilor din 4, 5 şi 9 Martie 1921, asupra validărei alegerei din jud. Soroca. Preţul 5 Lei.

D. D. Patraşcanu: *Domnu Nae.* Scene din vremea ocupaţiei. Preţul 14 Lei.

D. D. Patraşcanu: *Timotheiu Mucenicul.* Operă premiată de Academia Română. Ediţia a doua. Editura H.

Rodica: *Terra.* Descrierea pământului. Editura «Cartea Românească», Bucureşti. Format 8º pagini 4, legată 12 lei.

P. Dulfu: *Iisus Mântuitorul.* După Sfânta Scriptură. Cu 54 ilustraţiuni în text. Editura «Cartea Românească», Bucureşti 1921. Preţul 12 lei.

A. Vlahuţă: *In Vâltoare.* Nuvele. Bucureşti. Editura «Cartea Românească». Preţul 12 lei.

G. G. Mateescu: *Geografia României.* Publicată sub îngrijirea d-lui *D. Corapancea.* Cluj, «Cosinzeana» 1920.

I. Conciatu: *Reşiţa.* Cu o hartă Bucureşti, «Cartea Românească» 1921. Preţul 10 lei.

Concesionarea uzinelor electrice ale oraşului Cluj de *Carol A. Iahoda,* industriaş, membru în comisiunea pentru studiarea ofertelor.

Dr. Ion Mateiu: *Renaşterea Basarabiei* (Pagini din lupta pentru unitatea naţională). Bucureşti, «Cartea Românească» S. A. Preţul 6 lei.

Tudor Pamfilie: *Ţinutul Hotinului la 1817* (cu o hartă). Editura societăţii «Glasul Ţării», Chişinău 1920. Preţul 3 lei.

Tudor Pamfilie: *Mănunchiu nou de povestiri populare cu privire la Ştefan cel mare.* Chişinău, Tipografia «Glasul Ţării» 1919. Preţul 5·50.

Mihail Sadoveanu: *Orhei şi Soroca* (Note de drum). Editura «Glasul Ţării» S. A. Chişinău, 1921. Preţul 8 lei.

Charles W. Eliot: *Religia viitorului* (tradusă din limba engleză, cu o prefaţă de Virgil I. Bărbat). Brăila, editura «Ancora 1921. Preţul 6 lei.

I. Nistor: *Drepturile noastre asupra Hotinului* (Biblioteca istorică pentru popularizarea istoriei Basarabiei Nr. 1). Chişinău Tipografia românească 1918 (fără preţ.)

Dr. N. C. Paulescu: *Fiziologie filosofică. Cele patru patimi şi remediile lor IV.* Bucureşti, «Cartea românească» S. A. 1921. Preţul 15 lei.

Mircea Rădulescu: *Serenadă din trecut.* (Comedie istorică în patru acte în versuri. Lucrare premiată de două ori de direcţia generală a Teatrului Naţional din Bucureşti). Bucureşti, «Cartea românească» 1921. Preţul 9 lei.

Central University Library

I. C Vissarion: *Vrăjitoarea.* Bucureşti, «Cartea românească» S. A. Preţul 15 lei.

G. Rotică: *Dintr'un colţ al României mari.* (Ecouri bucovinene 1918 — 1920). Bucureşti, «Cartea românească» S. A. 1921 preţul 5 lei.

E. Lovinescu: *Gheorghe Asachi* (Viaţa şi opera lui). Bucureşti, «Cartea românească» S. A. 1921. Preţul 14 lei.

Vasile Pârvan: *Probleme arheologice în România* (Extrs-aparte din revista Transilania). Sibiiu, 1921.

Dela „COLEGIALITATEA" cooperativa funcţionarilor români de bancă, Cluj.

Apel

către Băncile româneşti şi funcţionarii băncilor.

In luna Octomvrie a. tr. un grup de entusiaşti, inimoşi şi înţelegători funcţionari români de bancă din Cluj, au pus bazele unei asociaţii numită «COLEGIALITATEA» cooperativa funcţionarilor români de bancă, comerciali şi industriali, cu sediul în Cluj.

Aceasta instituţie social-economică, — care ne-a lipsit până azi, parte din cauza vitregiei vremurilor, parte din lipsa spiritului de organizare — resărind în aceste zile de prefacere, organizare şi consolidare dintr'o arzătoare necesitate, dacă va fi înţeleasă şi sprijinită de toţi funcţionarii şi de toate institutele româneşti, va deveni acel cheag de solidaritate, acel indrumător moral, acel for suprem şi cetate puternică care îşi va resfrânge binefacerile credem nu numai asupra funcţionarilor de bănci ci şi asupra vieţii noastre economice în general.

Pentruca să fie cunoscute şcopurile asociaţiei dăm mai jos textul §. 2 din statute.

Scopul asociaţiei este:

a) de a cultivà spiritul de colegialitate şi solidaritate între funcţionarii români din toată ţara Românească, prin corespondenţă, conveniri sociale, excursiuni, şedinţe literare periodice, ordinare şi festive, precum şi prin publicaţiuni periodice anuale, mensuule, săptămânale sau de zi după cum se va dispune de material;

b) a da tot concursul moral şi material pe seama membrilor în scopul asigurării unei poziţii sociale respectabile, cât şi pentru progresul just în cele materiale;

c) a intermedià plasamente de servicii corespunzătoare pe seama membrilor;

d) a înfiinţà un biurou de informaţiuni;

e) a cumpărà şi a vinde mărfuri pe seama membrilor;

f) crearea şi administrarea unui fond general de ajutorare a membrilor;

g) «Colegialitatea» va regulà în cazuri speciale toate diferendele de natură morală sau materială ce s'ar ivì între membri săi, sau între funcţionari şi patroni, când intervenţia ei va fi solicitată.

Colegialitatea deci nu este o organizaţie politică, nici ultra-socialistă; ci o organizaţie morală pe baze altruiste.

Vrem să desvoltăm spiritul de colegialitate şi solidaritate între funcţionarii de bancă cari au fost în toate timpurile un element de ordine, de muncă serioasă şi devotată, element de cultură, muncitori serioşi, disciplinaţi şi conştienţi, funcţionari vrednici şi cinstiţi.

Vrem să ridicăm prestigiul nostru, să ridicăm nivelul cultural al funcţionarilor, sprijinind mişcările culturale, economice şi sociale.

Vrem să ne creăm fonduri de ajutorare, de studii şi de escursiuni, sprijinindu-ne unul pe altul, ajutându-ne printr'o sinceră şi frăţească colegialitate.

Ne adresăm deci cu frăţească şi colegială dragoste către toţi colegii noştri risipiţi prin toate unghiurile ţării, facem apel la fiecare coleg şi institut, să se înscrie în rândul membrilor ei.

Organizaţi întâi în Cluj, dorim să extindem organizaţia noastră în afară, să o întregim cu toţi colegii, pentruca să facem din ea o instituţie solidă, respectată şi folositoare.

Să ne apropiem, să ne cunoaştem, să ne întâlnim ca să pornim pe aceiaşi cale spre progres şi consolidare, spre ajutorare împrumutată.

Inceputul l-am făcut, aşteptăm aderarea şi conlucrarea tuturor colegilor din afară.

In munca noastră altruistă rugăm atât sprijinul moral cât şi material al Băncilor noastre pentru care ne jertfim cei mai frumoşi ani ai vieţii. Instituţia noastră este chiar în interesul Băncilor.

Le invităm deci să se înscrie şi ele în şirul membrilor şi le rugăm ca din beneficiul anului să ne voteze pentru fondul nostru de ajutorare, studii şi excursiuni o sumă potrivită. Donaţiunile le vom publică şi prin ziare. Rugăm pe colegii noştri pentru o propagandă în acest scop.

La cerere trimitem cu plăcere orice informaţiuni. După tipărire vom trimite şi statutele.

Fiecare membru la intrare în asociaţie subscrie şi plăteşte o cvotă fundamentală de 100 Lei şi o cotizaţie de 10 Lei lunar care se poate solvi şi pe anul întreg deodată.

Dorind să edităm şi scoatem almanahul funcţionarilor de Bancă, rugăm toate Băncile să ne trimită numele exact al funcţionarilor lor.

In speranţa că vom fi înţeleşi şi apelul nostru va afla răsunet în inima fiecărui coleg şi va fi ascultat şi de Băncile noastre cari au sprijinit totdeauna cu generositate consolidarea funcţionarilor săi, adastând un răspuns favorabil, suntem cu cea mai colegială stimă.

Cluj, 20 Martie 1921.

Vasile Vlaicu,
prezident.

Emil A. Chiffa,
secretar.

Consiliul de administraţie:

Ioan Albon,
şef contabil la „Banca Centrală".

Iosif Albon,
şef contabil la „Banca Agrară".

Anastasiu Bejan,
şef de serviciu la „Banca Centrală".

Emil Birtolon,
şef contabil la „Economul".

Octavian Constantin,
şef lichidaturei „Marmarosch Blank".

Anastasiu Demian,
funcţ. sup. „Intrepr. For. Române".

Robert Elecheş,
funcţ. sup. la „Banca Centrală".

Valer Ghiricoiaş,
contabil şef fil. „Albina".

Dr. Victor Man,
şef de biurou la „Banca Agrară".

Ioan Miclea,
cassar gen. la „Intr. Forestiere Române".

Iosif Orga,
secretar la „Economul".

Marius Peculea,
director la filiala „Albina".

Eugen Roşescu,
sub-director la „Vatra".

Consiliul de cenzori:

Mihail Ionescu,
comerciant.

Nicolae Munţiu,
şef de birou la „Banca Agrară".

Nicolae Oprişiu,
şef contabil la „Coroana".

Romul Perian,
cassar gen. la „Banca Agrară".

Paul Theochar,
funcţionar superior la „Banca Centrală".

Cel mai vechiu şi mai consolidat institut financiar românesc din Transilvania

„ALBINA“,

INSTITUT DE CREDIT ŞI DE ECONOMII, SIBIIU.

FILIALE: Braşov, Cluj, Lugoj, Mediaş şi Târgul-Murăşului.

AGENTURI: Sânmărtin.

Capital societar Lei 10.000,000 — Fonduri de rezervă şi pensiuni Lei 7.500,000—, Depuneri spre fructificare şi în Cont-Curent Lei 179.000,000—.

Acordă: Imprumuturi cambiale (scont), împrumuturi hipotecare, Cont-Curent, finanţează intreprinderi etc.

Primeşte depuneri spre fructificare pe libele şi în Cont-Curent 4½—5% după terminul de abzicere, plătind ∴ ∴ însuşi darea de interese. ∴ ∴

Emite acreditive, îngrijeşte încassări de cecuri şi asignaţiuni asupra oricărei pieţi, mijloceşte tot felul de afaceri de bancă.

Orice informaţiuni se dau gratuit şi prompt atât de Centrala din Sibiiu, cât şi de filialele şi agenturile institutului.

Direcţiunea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BANCA ROMÂNEASCĂ

SOC. ANONIMĂ PE ACŢIUNI

CAPITAL LEI 400.000,000·—

BUCUREŞTI, strada Smardan 5.

Orice operaţiuni de Bancă în general

Cumpărări şi vânzări de efecte publice, avansuri pe depozite de efecte publice şi orice transacţiuni financiare, Conturi-Curente şi emisiuni de scrisori de credit pentru orice ţară; participaţiuni industr. şi comerciale.

Sucursale: Arad, Bălţi, Bazargic, Braşov, Cernăuţi, Chişineu, Cluj, Constanţa, Galaţi, Ismail, Oradea-mare, Sibiiu, Târgul-Mureş, Timişoara şi Tulcea. :-: :-: :-:

Banca de Scont a României Bucureşti

:: Sucursala Sibiiu ::

Strada Cisnădiei Nr. 36.

Sucursale: Brăila, Constanţa, Focşani, Galaţi, Râmnic-Vâlcea, Sibiiu, Tulcea, Turnu-Măgurele.

:: Capital Lei 150.000,000·— ::

Face împrum. în Cont-Curent simplu cu gajuri şi cambial.

Primeşte depuneri spre fructificare

bonificând dobânda de 5% conform condiţiunilor în vigoare.

Cumpără şi vinde efectiv tot felul de monede străine: mărci, dolari, lire italiene, franci etc.

Tratează şi vinde orice fel de mărfuri, textile, coloniale, cereale, vinuri etc.

:-: Emite acreditive şi cecuri în întreaga Românie, cum şi în străinătate. :-:

Prin o organizare specială poate da oricând şi oricui informaţiunile dorite în chestiunile economice şi financiare cerute.